

rodna gruda

3

marec
1976
letnik 23

slovenija

revija za slovence po svetu
magazine for slovenes abroad
revista para los eslovenos en el mundo

Slika na naslovni strani:
*Grosupeljski šolarji, v ozadju
šola Louisa Adamiča
(Foto: Egon Kaše)*

Ansambel Mihe Dovžana v Združenih državah Amerike in Kanadi

Letos, ko Združene države Amerike proslavljajo svoj veliki jubilej, prihaja med ameriško-slovenske rojake tudi svojevrsten pozdrav — slovenska narodna pesem v izvedbi ansambla Mihe Dovžana s pevci iz Slovenije. Ta obisk bo priložnost, da se v tem jubilejnem letu še bolj zblížamo, še bolj seznanimo, obenem pa vam čestitamo za vaš velik delež pri razvoju in napredku Združenih držav.

Organizator turneje ansambla Mihe Dovžana po Združenih državah je list »Prosveta« in S. N. P. J., čisti dobiček turneje pa bo šel v sklad »Prosvete«. V Kanadi organizira turnejo Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave. Turneja bo v aprilu in maju.

Ansambel Mihe Dovžana je že dolga leta znan ljubiteljem slovenske narodne in zabavne glasbe doma in na tujem. Vodilni instrument v ansamblu so citre, ki jih igra vodja ansambla, in prav zato je že v samem začetku nastopanja vzbudil največ zanimanja.

»Prvi ansambel sem ustanovil pred 18 leti,« pripoveduje Miha. »V tem ansamblu so peli prav ti pevci, ki smo se zdaj spet zbrali skupaj, in bodo z nami tudi na turneji po Ameriki. Vmes sem sodeloval tudi z ansambom Gorenjci iz Naklega pri Kranju in pevko Ivanko Kraševc. Zdaj se-

stavlja moj ansambel instrumentalni trio in pevski kvintet Zvonček, ki je eden izmed najboljših tovrstnih pevskih skupin v Sloveniji. Fantje s pravim zanosom pojo lepe domače, narodne pesmi.«

Ansambel Mihe Dovžana redno nastopa po slovenskih krajih, nastopili pa so tudi v skoraj vseh evropskih državah, seveda največ za naše rojake. Vsakomur tudi s posebnim ponosom povedo, da so nastopili tudi za predsednika Tita in za avstrijskega predsednika.

Doslej so posneli 16 velikih in 10 malih plošč. Redno nastopajo tudi na ljubljanskem radiu in televiziji. Vse plošče in kasete snemajo pri tovarni Helidon v Ljubljani. Zadnja plošča Dovžanovega ansambla ima naslov »Spet smo prijatelji zbrani«.

Ob koncu pa pogledjmo še, kdo sestavlja ansambel: vodja ansambla Miha Dovžan igra citre in kitaro, Jože Hribar igra harmoniko in bas kitaro, Milan Izgoršek pa kitaro. Pevski kvartet Zvonček sestavljajo: Leon Marolt — 1. tenor, Jože Benedik — 2. tenor, Rado Kokalj — bariton in Tone Blaznik — bas.

Ansambel bo na poti po Ameriki spremljal tudi igralec Janez Hočevnar-Rifle, ki bo povezoval program.

revija za slovence po svetu
magazine for slovenes abroad
revista para los eslovenos en el mundo

marec 1976
letnik 23

Izdaja — Published by:
Slovenska izseljenska matica
Ljubljana
Tel.: 061/20-657

Naslov — Address:
61001 Ljubljana
Cankarjeva 1/II, p. p. 169
Slovenija-Jugoslavija
Tel.: 061/23-102 — uredništvo
061/21-234 — uprava

Glavni urednik
Drago Seliger

Odgovorni urednik:
Jože Prešeren

Urednica:
Ina Slokan

Uredniški odbor:
Janez Kajzer, Jože Olaj, Ernest Petrin,
Jože Prešeren, Ina Slokan, Mila Šenk,
Juš Turk

Uredniški svet:
Anton Ingolič (predsednik), Matjaž Jančar,
France Poznič, Franci Stare,
Andrej Škerlavaj, Martin Zakonjšek

Upravna publikacij:
Vera Valenci

Oblikovalec:
Peter Žebre

Prevajalca:
Milena Milojević-Sheppard/Angleščina
Alberto Gregorič/Španščina

Letna naročnina:
Jugoslavija 100,00 din, USA 6,00 US \$
Kanada 6,00 c \$, Avstrija 5,00 au \$
Anglija 2,80 Lstg, Avstrija 115,00 Sch,
Belgija 220,00 Bff, Danska 35,00 Dkr,
Finska 23,00 FM, Francija 25,00 FF,
Holandija 16,00 Hfl, Italija 4.000,00 Lit,
Nemčija 16,00 DM, Norveška 33,00 Nkr,
Švedska 25,00 Skr, Švica 19,00 Sfr.

Plačila naročnine:
Dinarski tekoči račun: 50100-678-45356
Devizni račun: 50100-620-010-32002-575
pri Ljubljanski banki
Plačilo je možno tudi po mednarodni
poštni nakaznici ali s čekom, naslovljenim
na »Slovenska izseljenska matica«
v priporočenem pismu

Payment from Abroad:
Assignment to our account no.
50100-620-010-32002-575
at Ljubljanska banka, or by international
money order, or by check — addressed to
»Slovenska izseljenska matica«
— in registered letter

Revija izhaja vsak mesec — 7. in 8.
številka izideta skupno
Oproščeno prometnega davka po pristojnem
sklepu št. 421-1/73 z dne 24. 7. 1973

Tisk — Printed by:
ČGP DELO, Ljubljana

Stran 6

Okvirni načrt o tem,
kako bomo letos
gospodarili v Slo-
veniji, predvideva
resolucija o družbeno-
ekonomski politiki
in razvoju SR Slo-
venije, ki jo je
sprejela slovenska
skupščina.

Stran 9

Osrednja reportaža
te številke naj bi
govorila o slovenskih
šolarjih, o našem
mladem rodu. Izbrali
smo šolo v Grosupljem,
ki je edina slovenska
šola, ki se imenuje
po izseljencu.

Stran 12

Naši ljudje so med
zadnjo vojno rešili
blizu 600
zavezniških pilotov,
od katerih so
nekateri še med
živimi. Na naši sliki
vam prikazujemo
»happy end« zgodbe
pilota Harolda
Adamsa

Stran 32

Minilo je 120 let od
rojstva velikega
jugoslovanskega
rojaka Nikole
Tesle, človeka, za
katerega pisec
knjige o njegovem
življenju trdi, da je
»izumil dvajseto
stoletje«.

Želja po neznanem svetu

Moj rojstni kraj so Dravlje, zdaj sestavni del Ljubljane. Rad se spominjam mojih mladih let, ko sem veselo tekal po stezicah okoli Šmarne gore. V Kanadi sem že dvajset let, moj stalni naslov je Vancouver, British Columbia, drugače pa letim iz kraja v kraj, največ se zadržujem na visokem severu. To leto sem hranil nadležne yukonske komarje v kraju z imenom Elsa. Bil sem edini Slovenec med kakimi 700 prebivalci. Lahko si mislite, kako težko sem pričakoval Rodno grudo, kako sem si želel kaj domačega, v mojem materinskem jeziku. Vsa čast za plemenito delo v uredništvu Rodne grude.

Moja pot s trebuhom za kruhom po Britanski Kolumbiji, Yukonu, Alaski, North West Territory me še vedno sili naprej, v neznani svet. V letu 1976 pridem na mojo lepo turo po stari domovini, da bom lahko spet nekajkrat pretekkel okoli Šmarne gore. Lep pozdrav vsem Slovencem po svetu in v domovini.

Vinko Babnik, Vancouver, B. C. Kanada

Razgovor z Vido Tomšič

Vsem pri Rodni grudi voščim veselo, srečno in zadovoljno leto 1976 in da bi še dolgo sejali izbrano seme iz rodne zemlje, ki nam v tujini dozoreva in nam daje okus sladkega grozdja. Vsa čast urednikom, ki morajo skrbeti tudi za to, da ustrežejo raznoterim željam zahtevnih bralcev. Rodna gruda pa izhaja za ves svet, za vse naše rojake, kjerkoli žive. Povezuje nas med seboj po vsem svetu, seznanja nas s tem, kaj delajo drugod, in s tem, kaj se dogaja doma.

Vesel sem in vsa čast uredniku, da je priobčil sliko in razgovor z Vido Tomšič, ki je izjavila, kako izreden je pomen stikov z izseljenci. Njeno življenje in delo tako glasno in boleče govori, da bi ga moral vsak Slovenec brati tako dolgo, da bi se ga naučil kot očenaš.

A. Možek, Waukegan, Ill, ZDA

Bolezen me je prehitela

Dolčas bi mi bilo brez Rodne grude. Dokler še lahko berem, mi je v razvedrilo in veselje. Bila sem namenjena še enkrat obiskati Jugoslavijo, a bolezen in nesreča me je prehitela. Vsem naročnikom želim, da so v novem letu dobrega zdravja. Prejela sem lepa pisma iz mojega rojstnega kraja, iz Haloz, a vsem nisem mogla odpisati, ker sem se ponesrečila in sem še vedno bolehnata.

Gertrude Rajh Trinkaus, Plantation, Fla. ZDA

Iz ribniške doline

Po naši Violet Ruparčič pošiljam dopis o našem izletu, mimogrede pa naj še povem, katera in čigava sem. Rojena sem bila v vasi Kot pod Novo Štifo pri Ribnici na Dolenjskem. Moje deklinsko ime je bilo Francka Lesar, po domače so rekli pri Lojzovih. V tujino sem odšla s trebuhom za kruhom že v rani mladosti kakor na tisoče drugih. Rojstno domovino sem obiskala leta 1952 in z menoj je bila tudi moja mlajša hči. Takrat je še živela moja mama, sestra pa še živi. To je Nežka Ambrožič v Goriči

Frances Krainik
iz Chisholma,
Minnesota, ZDA

vasi. Prilagam vam tudi sliko. Pozdravljam vse bralce Rodne grude po svetu in želim, da bi revija pridobila še veliko novih naročnikov.

Frances Krainik, Chisholm, Minnesota, ZDA

Velika vsota za dom upokojujencev

V oktobrski številki lani ste priobčili kratek dopis z naslovom »Ponosen Belokranjec«, ki sem ga bil zelo vesel. Resnično sem to, kar ste zapisali. Bili so časi, ko marsikateri Slovenec ni vedel, kje je Bela krajina. Tudi v tistih časih sem bil »ponosen Belokranjec«. Zdaj po zadnji vojni pa sem še bolj. Resnično sem ponosen na naše Belokranjce, ki so toliko žrtvovali v zadnji vojni. In to ne zastonj. Skoraj stoprocentno so bili na pravi strani! Bela krajina nam je dala veliko velikih mož. Oton Župančič je bil rojen Belokranjec. Naš je bil Engelbert Gangl, Niko Zupanič, Jure Adlešič in tudi vam je dobro znan Tone Epih, ki je tudi pristen Belokranjec. Imeli smo tudi dva ameriška škofa Belokranjca. To sta bila škof Vertin in škof Buh. Ustanovitelj tukajšnje banke St. Clair Savings, ki ima zdaj že devet podružnic, je bil Belokranjec. Tam imajo še zdaj slovensko govoreče uradnike. Ena od teh je znana pevka Carolyn Budan. Tu imamo tudi belokranjski klub, ki dobro uspeva. Najbolj zanimivo je, da vsi godci, ki igrajo v orkestru, na vseh tukajšnjih prireditvah nosijo belokranjske narodne noše.

Vse naše tukajšnje kulturne, prosvetne, podporne in dobrodelne organizacije počasi prehajajo v roke naših tukaj rojenih Slovencev. Eden od teh je znani pevec Edi Kenik, ki je predsednik največjega slovenskega narodnega doma na svetu. S ponosom lahko rečem, da vsi ti tukaj rojeni prav dobro upravljajo vse to, kar so prejeli od naših starih pionirjev. Tudi v teh težkih časih vedno izboljšujejo naše slovenske narodne domove in vse druge ustanove. Ne moremo si predstavljati slovenske javnosti v Clevelandu brez Toneta Petkovška. Pred nekaj tedni je s pomočjo

svojih sodelavcev priredil 12 urni radijski program v korist našega slovenskega doma za ostarele. Na radiju je bil neprenehoma od poldne do polnoči. Program so oddajali iz Slovenskega društvenega doma v Euclidu. Dvanajst ur so prihajali darovalci in v tem času je naš Toni nabral preko dvajset tisoč dolarjev, kar je tudi tukaj velikanska vsota. Ponosni smo tudi na tri naše mladinske pevske zборе, katerih voditelji so vsi tukaj rojeni. Pevci so seveda že tretja generacija. Slovenska kultura v Ameriki bo še dolgo živela.

Vse bralce Rodne grude pozdravlja »ponosni Belokranjec«
Matt Schneller, Cleveland, Ohio, ZDA

Pozdrav

Pozdravljam vse bralce Rodne grude. Revija mi je zelo všeč, odkar jo prejemam. Še najbolj všeč sta mi mesti Ljubljana in Novo mesto v Sloveniji. Pa še kaka vdova mi naj piše!

Frank Šetina, 439 W. Reynold Springfield, Ill. U.S.A.

Novoletne želje

Kakor drugi bralci Rodne grude jo tudi jaz težko pričakujem vsak mesec. Tako tudi moji sorodniki, katerim sem revijo naročila. Rada se spominjam dni, ki sem jih lani preživela v domovini, vendar pa sem obenem tudi žalostna, ko se spomnim, da številnih mojih dragih ni več med živimi. Le en moj brat v Pulju še živi. Rada prebiram vsa pisma, ki jih pišejo bralci z vsega sveta.

Vso srečo želim vsem bralcem in sodelavcem Rodne grude, posebno pa naši rodovini v Jugoslaviji — družini Benedičič, družini Kraljič, Vidrih, Repar in vsem drugim.

Mary Tursich, New York City, ZDA

Trim, trim

Zahvaljujem se vam za Slovenski koledar, katerega sem kljub poštni stavki v Kanadi sorazmerno hitro prejel. Vsebina koledarja je pestra in zanimiva, posebno pa naj se vam zahvalim za izčrpen športni del z lepimi in zanimivimi posnetki ter rezultati in dosežki naših športnikov doma in v tujini. Posebno me je navdušil sestavek o trim športu v domovini, ki je tudi pri nas v Kanadi zelo priljubljen. Trim steze v Torontu se poslužujejo stari in mladi.

Zaključujem z željo za uspešno in zdravo novo leto vsem naročnikom Rodne grude ter še mnogo uspešnih let vsem v uredništvu, saj ste nam kot domače ognjišče, okoli katerega se zbiramo v mislih, besedi ali v tiskani črki, pa naj živimo kjerkoli na svetu.

Slavko Pavlič, Willowdale, Ont., Kanada

V prvi letošnji številki naše revije smo vas seznanili s podpisom sporazuma, ki ga je Jugoslavija sklenila z Italijo glede meje in drugih vprašanj. Podpis tega sporazuma ima tudi izreden pomen za slovensko narodnostno skupnost v Italiji in za gospodarske odnose med obema državama.

Med vami, ki živite po svetu, vlada izredno zanimanje za vsa tovrstna vprašanja, zlasti pa vas zanima usoda vseh naših ljudi zunaj meja SR Slovenije in Jugoslavije. Številne priseljske države že poudarjajo prednost različnih kulturnih navad, ki jih priseljenci prinašajo s seboj, ter celo spodbujajo in podpirajo učenje materinščine za priseljske otroke. Zato je toliko bolj razumljiva vaša občutljivost za probleme, ki ki jih imajo naši rojaki v zamejstvu, zlasti na avstrijskem Koroškem. Kako je nekdo lahko zapostavljen samo zaradi tega, ker govori slovensko, in se proglašja za pripadnika slovenske narodnostne skupnosti? Tako se sprašujete vi in tudi mnogi tujci, ki vam je neznana ozka nacionalistična miselnost.

Slovenci na Koroškem živijo kot avtohtono prebivalstvo na svoji zemlji že od 6. stoletja, ko so njihovi predniki naselili te kraje in jim dali tudi svoje označbe. Ali so zdaj, v 20. stoletju res postali tujci v lastni domovini, kot je to dokazovala neka oddaja dunajske televizije?

Avstrijska vlada obljublja, da bo začela reševati pereča vprašanja manjšine potem, ko bo opravila »štetje posebne vrste«. Tako so se dogovorile avstrijske vladajoče stranke. Slovenci na Koroškem pa so proti preštevanju, proti »ugotavljanju manjšine«, ker so jim zagotovljene vse pravice že z avstrijsko državno pogodbo, in to ne glede na njihovo številčnost, in z deklaracijo o človečanskih pravicah Organizacije združenih narodov.

Slovenski zamejci, tako v Avstriji kakor tudi v Italiji in na Madžarskem imajo vso pravico, da vzdržujejo tvorne stike z matičnim narodom, že po ustavi pa ima tudi matični narod dolžnost, da skrb za vsestranski razvoj Slovencev v zamejstvu. Jugoslavija s svojim mednarodnim ugledom lahko veliko vpliva na podporo boju zamejskih Slovencev. Kolikšen pomen pripisuje temu tudi Avstrija, je bilo razvidno ob nedavnem obisku avstrijskega kanclerja Bruna Kreiskega v Jugoslaviji, ko je bila ena od glavnih tem njegovih pogovorov s predsednikom Titom in Edvardom Kardeljem prav slovenska narodnostna skupnost na avstrijskem Koroškem. Ali se torej našim ljudem na Koroškem obetajo lepši časi?

Jože Prešeren

Sovražna dejavnost nima opore

Predsedstvo zvezne konference Socijalistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije je na svoji januarski seji med drugim razpravljalo tudi o boju proti raznim oblikam sovražnega delovanja. Predsednik zvezne konference Dušan Petrovič je ob tej priložnosti opozoril, da je razpon te dejavnosti in njihovih nosilcev precej širok in raznovrsten in sega od ekstremistične sovražne emigracije, ustaške, četniške in drugih, ki skušajo odkrito izvajati diverzije in sabotaže v naši državi, birokratskih elementov, ki so se prilepili na kominformovske idejnopolitične pozicije in se tako poskušajo organizirati, pa do drugih domačih ali tujih konservativnih krogov. Glavna razlaga za te napade je naš samoupravni notranji razvoj in zunanja politika. V razpravi na konferenci pa so ugotovili, da nobena od teh sovražnih dejavnosti nima opore v ljudstvu.

Minimalni pogoji pri zaposlovanju

Slovenski izvršni svet je v januarju med drugim obravnaval tudi predlog družbenega dogovora o minimalnih standardih za življenje in kulturne razmere pri zaposlovanju delavcev v naši republici.

Tretjina Slovencev v mestih

O vsestranskem napredku Slovenije v zadnjih treh desetletjih pričajo tudi podatki o socialni strukturi prebivalstva. Leta 1931 je bilo v Sloveniji 58,8 odstotka kmečkega prebivalstva, leta 1948 48,9 odstotka, ob zadnjem popisu prebivalstva leta 1971 pa le še 27,4 odstotka. Razumljivo je, da je vse to povzročilo tudi množičen beg ljudi s podeželja v mesta oziroma v industrijska središča. Delež mestnega prebivalstva v celotnem prebivalstvu Slovenije je znašal leta 1948 27 odstotkov, leta 1971 pa že 39 odstotkov.

Za avtocesto skozi Jugoslavijo

Na seji sveta zunanjih ministrov Evropske gospodarske skupnosti v Bruslju so v januarju razpravljali tudi o finančnem sodelovanju z Jugoslavijo. Zavzeli so se predvsem za sodelovanje

pri infrastrukturnih projektih evropskega pomena v Jugoslaviji. Zlasti pa so podprli načrt avtomobilske ceste Trst — grška meja, ki naj bi potekala po našem ozemlju. Za izgradnjo te avtomobilske ceste bo potrebna 1 milijarda dolarjev, od česar bo del denarja posodila Evropska gospodarska skupnost.

Priznanje Inex-Adrii

Veliki zahodnonemški turistični agenciji TUI in NUR sta tudi lani ugotavljali kakovost storitev letalskih družb, ki prevažajo turiste omenjenih agencij. Obe omenjeni agenciji zajemata približno 70 odstotkov zahodnonemških turistov. Rezultati, ki sta jih objavili agenciji, pomenita laskavo priznanje za slovensko letalsko družbo Inex-Adriaaviopromet, ki se je po kakovosti storitev med 13 letalskimi družbami uvrstila na prvo mesto.

Peto srečanje bo v Münchnu

Letošnje, peto po vrsti, srečanje slovenskih kulturno-umetniških društev v zahodnoevropskih državah bo v Mün-

V enote splošnega ljudskega odpora in teritorialne obrambe so pri nas vključene tudi ženske. Na sliki: med »teritorialci« v Mariboru (Foto: Danilo Cvetnič)

chnu, kjer bo njihov gostitelj slovensko kulturno društvo Triglav. Poleg osrednje prireditve, ki bo prikaz kulturnega delovanja naših rojakov na tujem, bo tudi razstava slovenskih likovnih del in knjižna razstava. Znano je, da so bila pretekla štiri tovrstna srečanja v Aumetzu in Merlebachu v Franciji ter v Stuttgartu in Essnu v ZR Nemčiji. Vsa dosedanja srečanja so izredno uspela in številna slovenska izseljenska društva močno povežala med seboj.

Olimpija, hokejski prvak

Letošnjo državno prvenstvo v hokeju na ledu je ponovno osvojilo moštvo Olimpije iz Ljubljane, ki mu je delno ogrožalo primat le moštvo večkratnega državnega prvaka Jesenic. Vsa druga jugoslovanska hokejska moštva daleč zaostajajo.

Slovenske travnate poti...

Z Mihom Cerarjem-Mikom, samostojnim turističnim referentom pri Globtouru, sva se pogovarjala tistega zimskega dopoldneva, ko je vendarle tudi Ljubljano za hip prekrila snežna odeja in so bila dopoldanska radijska poročila v znamenju veselih turistično-zimskih napovedi. Na Krvavcu, Voglu, Kranjski gori, Golteh in drugih smučarskih centrih so se vrtele vlečnice, otroški direndaj pa je

Miha Cerar

napolnjeval šolska dvorišča in mestne parke. Turistična agencija Globtour že vrsto let posveča še posebno pozornost ameriškim Slovincem in ameriškim turistom za področje vse Jugoslavije, zato smo Miho Cerarja naprosili, da nam nekaj pove o načinu njihovega dela.

»Največ sodelujemo z agencijo Kolander iz Clevelanda,« nam je dejal, »ki je v ZDA zelo popularna. Zadolženi smo za izvedbo vseh aranžmajev za ameriške turiste od trenutka, ko stopijo na naša tla. Trudimo se, da bi bilo njihovo bivanje pri nas vsestransko prijetno in da bi naši gostje odnesli kar najlepše spomine. V aranžmaje so vključene tako imenovane »ture« po Sloveniji, Jugoslaviji in drugih evropskih državah, ki trajajo po več tednov. Za strokovno vodstvo in vse aranžmaje poskrbi naše podjetje.

Ključ ali magnet za večje število ameriških turistov so razne pevske in glasbene skupine ali posamezniki, ki so med ameriški Slovenci še posebej priljubljene. Omenil bi skupino »polka-tour«, Edija Kenika, Franka Tekautza iz Minnesote, Possedyja iz Chicaga in še druge. V minulem letu je prek našega podjetja obiskalo Slovenijo preko tisoč ameriških turistov.

Stara domovina je za rojake onkraj velike luže veliko doživetje. Prisluhniti moramo njihovim posebnim željam in nemalokrat se strogo načrtovani obisk spremeni v radostna in nepozabna srečanja s svojci in prijatelji, ki ne morejo prehvaliti naših naravnih lepot in gostoljubnosti naših ljudi.

Posebno zanimivi so obiski mlajših generacij, ki poznajo domovino svojih staršev le po pripovedi in fotografijah.«

Kakšna so predvidevanja za letošnjo sezono?

Poleg že omenjenih skupin so najavile prihod tudi druge skupine in po naših predvidevanjih bo obisk še večji kakor lani. Omenil bi le Slovensko narodno podporno jednoto, potem skupino pevskega zbora Zarja. Pričakujemo tudi belokranjski klub z »Vandrovc«, ki se bodo udeležili piknika v Semiču osmega avgusta. Vse skupine, ki bodo ta čas v Sloveniji, pa se bodo udeležile tudi tradicionalnega piknika v Škofji loki. Vse ameriške rojake in druge turiste pričakujemo pripravljeni in jim želimo srečno pot.«

Miha Cerar-Mike je preživel v Ameriki osemnajst let. Zdaj se je dokončno odločil in se z družino naselil v Ljubljani.

»Pod nogami sem začutil travnate poti in se zagledal v edinstveno lepoto naših gora.« Kot poznavalec ameriških razmer in ljudi ter kot dolgoletni turistični vodič pa je predan svojemu delu z dušo in srcem. *L. Lesar*

V Braniku pri Novi Gorici imajo prosvetno društvo, ki ima za seboj bogato tradicijo. Že pred več kot sto leti so v tem kraju imeli čitalnico in znan pevski zbor. Po prvi svetovni vojni so ustanovili prosvetno društvo Sivi grad. Tudi pevski zbor je po drugi svetovni vojni polno zaživel. Danes deluje v Braniku prosvetno društvo Franc Zgonik, pri katerem se uspešno uveljavlja pevski zbor, v

katerem poje precej mladih pevcev in pevk. Imajo tudi knjižnico, ki pa jo morajo še razširiti. Pokrovitelj pevskega zbora je tovarna Meblo iz Nove Gorice. Društvo vzdržuje prijateljske stike s številnimi drugimi prosvetnimi društvi: s trboveljsko Svo bodo, z društvom Vesna iz Trsta, društvom Jezero iz Doberdoba in s prosvetnim društvom iz Trebč pri Trstu.

V Rogaški Slatini so se zbrali člani izbršnega odbora Šahovske zveze Slovenije ob 40-letnici ustanovitve. Šestnajstim najbolj delavnim organizacijam so podelili priznanja za več kot 30-letno delo, nagrajeni pa so bili tudi najbolj zaslužni šahovski mojstri: vele mojster Vasja Pirc, pokojni mednarodni mojster inž. Milan Vidmar in mednarodni mojster Stojan Puc. Šah je na Slovenskem danes izredno popularna športna zvrst. V Šahovski zvezi Slovenije je včlanjenih nad sto klubov, v katerih je zajetih nad pet tisoč šahistov. Kako priljubljena je šahovska igra, dokazujejo tudi pionirska šolska tekmovanja, sindikalna in množična tekmovanja za pokal maršala Tita, v katerih tekmuje vsako leto skoraj sto tisoč študentov.

V Dobrovem v Goriških Brdih so odprli nove obrate pri zadržni vinski kleti. Ta klet je izrednega pomena za vinogradnike Brd, saj so zajeli v proizvodnjo vina že skoraj slehernega kmetovalca v tem koncu: zadržnikov kooperantov je zdaj že 950. Danes imajo že nad 1300 ha vinogradov, od katerih so jih v zadnjih petnajstih letih obnovili kar tisoč hektarov. Pravijo, da se s tako mladimi vinogradi lahko ponašajo le v redkih »vinskih« državah. Današnja proizvodnja grozdja v Brdih lahko doseže že nad 1300 vagonov. Pri zadržni vinski kleti so zdaj odprli tri nove obrate: prevzemališče grozdja, opremljeno z najbolj modernimi napravami, predelovalnico grozdja in obrat za stekleničenje vina, kjer lahko napolnijo šeststo steklenic v eni uri. Ob otvoritvi novih obratov so na slavnostnem zasedanju podelili priznanja najboljšim delavcem zadrže in zadržnikom.

V Črnomlju je tovarna za predelavo sadja in vrtnin zgradila nov objekt, v katerem bodo s sodobnimi stroji predelovali sadje in vrtnine. Z delom v novih prostorih bodo začeli v maju. Proizvodnja se bo povečala od dva tisoč ton na tri tisoč petsto ton.

Načrti Slovenije za letos

Za večji kos blaginje je pogoj uspešnejše gospodarjenje

Za letos smo si v Sloveniji zastavili načrte, po katerih naj bi se naše življenje izboljšalo za štiri odstotke. Z drugimi besedami naj bi bila letošnja blaginja prebivalcev naše republike, merjena v odstotkih, za petindvajsetino višja od lanske.

Takšna naj bi bila povprečna rast življenjskega standarda v tem letu. To pa ne pomeni, da bo tudi za štiri odstotke porasla kupna moč prebivalstva ali da bi se za toliko odstotkov povečali stvarni osebni dohodki zaposlenih. Za te dohodke smo namreč predvideli, da se bodo letos povečali le za odstotek.

Več za družbeni standard

Potemtakem se povečana blaginja zvečine ne bo prelivala neposredno v denarnice prebivalstva, marveč si bomo povečani kolač standarda rezali drugače. Največje njegove kose bomo odmerili za izboljšanje življenjskih razmer vsega prebivalstva: najmočnejše se bo torej letos povečeval družbeni standard.

Kako je bilo glede tega lani? Statistični podatki kažejo, da smo v letu 1975 ustvarili v Sloveniji za 2,9 odstotka več sredstev za življenjski standard kot v letu 1974. Pri tem ni potrebno odšteti inflacije, saj so ti izračuni narejeni na podlagi stalnih cen. Stvarno povečanje blaginje smo lani lahko opazili pri obojem — pri osebni porabi in pri družbenem standardu. Prva se je od leta 1974 povečala za 2,8, druga pa za 3,3 odstotka. Stvarni osebni dohodki na zaposlenega pa so ostali na isti ravni: za kolikor več denarja smo v celoti prejeli v plačilnih ovojnicah, za toliko se je tudi »poredila« inflacija ali za toliko so se povečale cene in življenjski stroški.

Za dosežanje večje blaginje prebivalstva smo si v resoluciji o družbeno-ekonomski politiki in razvoju v SR Sloveniji ter neposrednih nalogah v letu 1976 predvideli nekoliko drugačno delitev »blaginjskega kolača«.

V prvi vrsti nameravamo letos pridobiti več sredstev za življenjski standard — po stvarni vrednosti za štiri odstotke več kot lani (lani smo pridobili za 2,9 odstotka več kot v letu 1974). Za osebno potrošnjo naj bi letos šlo za 3,7 odstotka več kot lani, za družbeni standard pa kar za 5,1 odstotka več — za toliko naj bi bili letos večji od lanskim gmotni izdatki za negospodarske naložbe (v bolnice, šole, vzgojno-varstvene ustanove itd.).

Stvarni osebni dohodki pa naj bi se letos, kot smo že zapisali, v povprečju na zaposlenega povečali za odstotek.

Trdna podlaga — boljše gospodarjenje

Seveda bi vsi ti odstotki predstavljali samo lepe, a abstraktne želje po višji blaginji, če jim v načrtih za letošnje leto ne bi dali tehtne podlage. Le-to pa smo si v resolucijo za letošnje leto zapisali s številkami in besedami o tem, kako bomo morali gospodariti, da si bomo lahko tudi omislili predvideno blaginjo.

Da bi letos lahko, povedano preprosto, živeli za štiri odstotke bolje kot lani, bomo morali v prvi vrsti s svojim delom narediti tudi več koristi. S številkami bi to lahko povedali nekako takole. Družbeni proizvod celotnega slovenskega gospodarstva je lani nanesel okrog 84 milijard dinarjev. Po svoji stvarni vrednosti je bil za okrog tri odstotke večji od predlanskega. Letos pa bi se moral povečati za toliko, da bi bil po stvarni vrednosti za pet odstotkov večji od lanskega. Takšen družbeni proizvod pa bomo lahko ustvarili zlasti z večjo proizvodnjo, pa tudi z večjim izvozom. Zato smo za letos predvideli, da se mora, na primer, industrijska proizvodnja (po stalnih cenah, torej brez upoštevanja inflacije) povečati za šest odstotkov (lani se je le za pet). Za prav toliko, torej za šest odstotkov, se bo letos moral povečati tudi izvoz, ki se je lani po stvarni vrednosti od tistega v letu 1974 celo zmanjšal. Počasneje kot izvoz pa naj bi se letos povečeval uvoz, da bi tako mogli doseči ugodnejše razmerje v naši plačilni bilanci s tujino. Uvoz naj bi se tako v primerjavi z lanskim povečal za štiri odstotke.

Poudarek na produktivnosti dela

Naloge, ki smo si jih začrtali v resoluciji o razvoju Slovenije v letu 1976, gotovo niso ne majhne ne lahke. Uresničiti jih bomo mogli predvsem z boljšim in bolj smotrnim gospodarjenjem. Zato je eden glavnih imperativov za letos — kvaliteta. Ne le kvaliteta blaga in storitev, torej kvaliteta v ožjem pomenu besede, marveč kvaliteta gospodarjenja na sploh.

Povedano drugače: gospodariti bo potrebno bolj organizirano in smotrno pa bolj učinkovito. Iz vsakega dinarja, ki ga bomo obrnili v gospodarstvu, bomo morali dobiti več novoustvarjene vrednosti.

To pa je mogoče doseči predvsem z večjo produktivnostjo dela. Le-to nam lani ni in ni šlo od rok. Zgodilo se nam je celo, da je bila produktivnost v letu 1975 prvič po petnajstih letih nižja kot leto prej. Zato je eden glavnih poudarkov letošnjega gospodarjenja v Sloveniji povečanje produktivnosti dela — predvidoma za dva do tri odstotke.

Večjo produktivnost pa bomo lahko dosegli le ob tem, če ne bomo čezmerno zaposlovali novih delavcev. Le-te naj bi zaposlovali le ob ustrezno velikih novih naložbah v gospodarstvo. Naložbe v osnovna sredstva gospodarstva pa letos tega ne bodo kdove kaj omogočale: zanje bomo — po stvarni vrednosti denarja — namenili za sedem odstotkov več kot lani (lani smo dali zanje za osem odstotkov več kot leta 1974). Predvsem pa bodo to tako imenovane kapitalne naložbe, ki ne bodo zahtevale veliko večjega števila delovnih rok. V precejšnji meri bomo z njimi tudi modernizirali in avtomatizirali proizvodnjo, kar je gotovo nujnost, če želimo biti tudi uspešno vključeni v mednarodno gospodarsko menjavo ter uspešno in konkurenčno nastopati na svetovnih trgih. Število zaposlenih naj bi se tako letos povečalo le za tri odstotke (lani se je za dobrih pet). Sicer pa delovne sile v Sloveniji sami, razen na nekaterih manj razvitih območjih, ni na pretek, pa je tako v predvidenih treh odstotkih povečanja poleg tistih mladih ljudi, ki se bodo prvič zaposlili, najti možnosti za zaposlitev tako delavcev, ki se bodo vračali z začasnega dela na tujem, kot za določeno število delavcev iz drugih predelov Jugoslavije.

Prednost za nekatere naložbe

Poleg večje kakovosti gospodarjenja smo si za letos zastavili še nalogo, da bomo skušali nadaljevati s tem, s čimer smo se pospešeno ukvarjali v zadnjih treh letih: da bi namreč odpravljali neskladja v razvoju tako gospodarstva kot družbenih dejavnosti. Poprej smo bili nekatere dejavnosti bolj zanemarili od drugih — zlasti, na primer, področje energetike, promet, proizvodnjo surovin, hrane itd. Zato bodo vse te dejavnosti (enako kot modernizacija proizvodnje ter povečanje zmogljivosti gospodarstva na sploh) deležne tudi največ denarja, namenjenega za naložbe.

Veliko tovrstnih naložb lahko vidimo že zdaj, čeprav še niso končane, marveč bodo ali letos ali šele v naslednjih

letih. Gre pač za številne večje naložbe, ki jih ni mogoče spraviti »pod streho« čez noč.

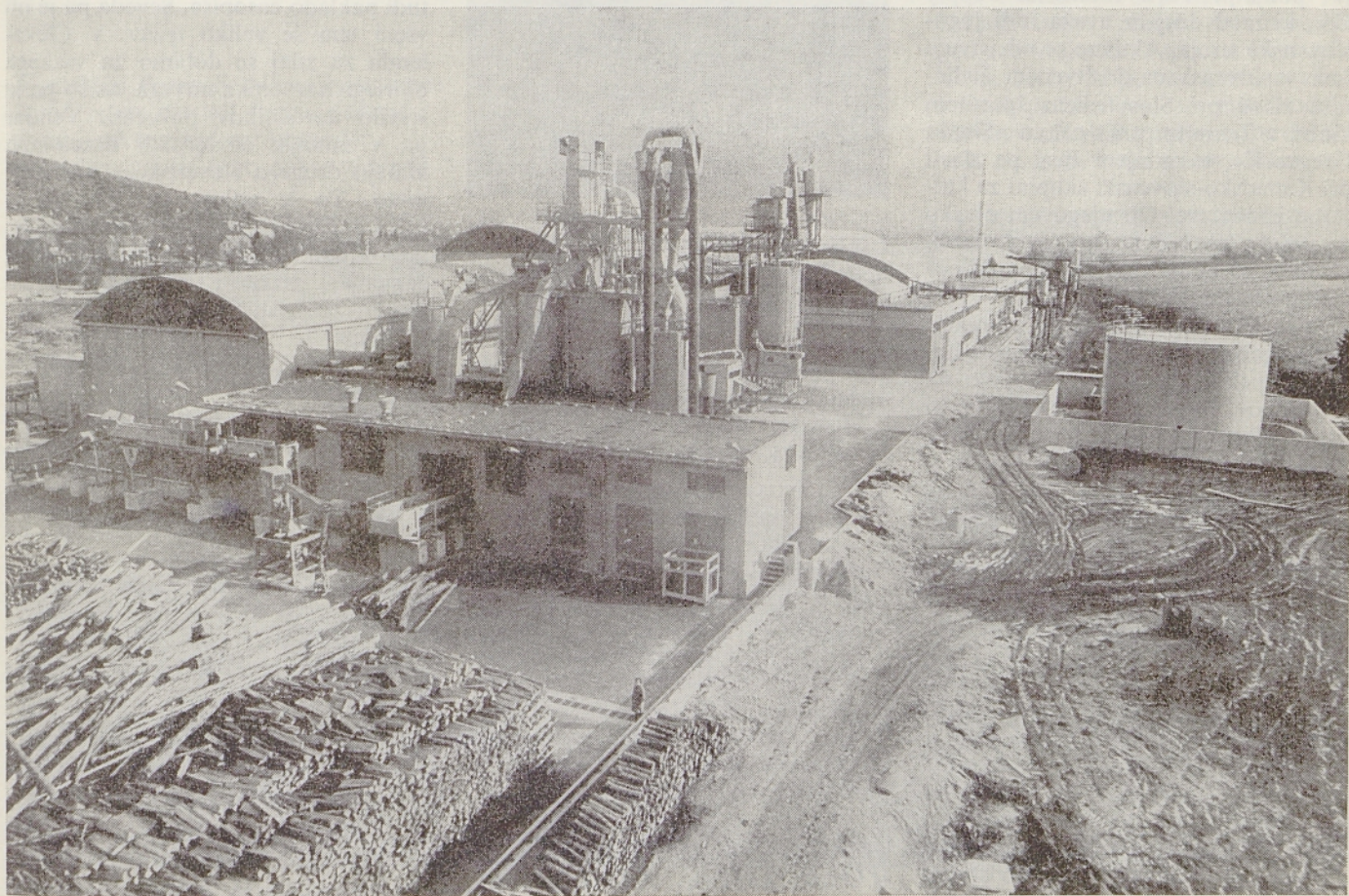
Omenili bomo le nekatere. Tako bomo letos nadaljevali gradnjo prve jedrske elektrarne pri nas (v Krškem), rudnika urana (na Žirovskem vrhu), mreže 360 kilovoltnih daljnovodov, termoelektrarne Šoštanj IV., plinske elektrarne v Trbovljah, hidrocentrale Drava II. itd. S področja prometa velja omeniti od naložb v letošnjem in naslednjih letih gradnjo že začete avtoceste Hoče-Arja vas ter modernizacijo železniških prog Koper—Šentilj ter Jesenice—Dobova,

pa tudi odsek avtoceste od Dolgega mostu pri Ljubljani do Vrhnike, od koder dalje že premoremo moderno štiripasovnico do Razdrtega (od tam pa jo bomo v bližnji prihodnosti podaljšali najprej do Senožec in nato še dalje).

Vrsta drugih velikih naložb, ki jih bomo letos ali v prihodnjih nekaj letih uresničili v Sloveniji, je namenjena za povečanje in modernizacijo proizvodnje: cementa, tovornjakov, celuloze, papirja, zdravil in kozmetičnih izdelkov, avtomobilskih gum itd. Poleg tega gradimo v Portorožu veliko turistično

tudi povečanje proizvodnje hrane. Kmetijstvo in živilska industrija bosta letos morala dati od sebe za šest odstotkov več živil kot lani, ko smo v primerjavi z letom 1974 v kmetijstvu celo nazadovali.

Vprašanje hrane ima danes že svetovno obeležje. Pri nas pa so možnosti za to, da bi je lahko imeli dovolj za svoje potrebe, nekaterih pridelkov in izdelkov pa bi lahko imeli tudi toliko, da bi jih lahko izvažali. To pa bi nas lahko zavarovalo pred nujnostjo uvoza ter nam celo navrglo nekaj deviz. Zato velja kmetijstvo podpreti, da bi

Nova tovarna ivernih plošč v Podskrajniku pri Cerknici (Foto: Janez Zrnc)

naselje Bernardin, v Ljubljani radiotelevizijski center (le-ta je deloma že usposobljen ter je začel obratovati). V gradnji ali le v načrtih pa je tudi nič koliko šol, bolnišnic, dijaških domov, varstvenih ustanov za otroke in drugih objektov.

Pomen kmetijstva

Besedo ali dve velja za konec spregovoriti še o kmetijstvu. Resolucija o družbenoekonomski politiki in razvoju naše republike je namreč med prednostne naloge za letošnje leto uvrstila

lahko izpolnilo naloge, ki smo mu jih zastavili tako za letos kot za prihodnja leta. Kmetijstvo bo spričo tega letos še posebej deležno pozornosti družbe, pa tudi njene podpore.

Jože Olaj

Tony Vršič: Med Kanado in domovino

Poznali smo ga že nekaj let predvsem kot organizatorja in spremljevalca gostovanj kanadsko-slovenskih športnikov v Jugoslaviji, hokejiste, člane slovenskega športnega kluba v Torontu, je pripeljal k nam kar trikrat, v preteklem decembru pa je prišel za nekaj dni v Slovenijo kot lastnik nove slovenske potovalne agencije v Torontu. Tony Vršič je v Kanadi od leta 1958 in je zdaj zaposlen kot trgovski potnik pri podjetju York Industrial Supply Co., ki med drugim uvaža tudi jugoslovanske stroje. Aktivno se udeležuje tudi v slovenskem društvenem življenju, zlasti pri Slovenskem športnem klubu v Torontu, pri društvu »Simon Gregorčič«, v zadnjem času pa zlasti pri Kanadsko-slovenski skupini za kulturne izmenjave. Ob njegovem obisku na našem uredništvu smo ga vprašali, čemu se je odločil za ustanovitev potovalne agencije.

»Dolga leta sem se ukvarjal z organizacijo gostovanj,« nam je dejal, »lani sem pripeljal v Slovenijo skupino 42 športnikov, kar je bil doslej največji uspeh Slovenskega športnega kluba v 15-letnem delu. Ob tem delu sem si nabral precej izkušenj in tako sem se odločil, da ustanovim svojo potovalno agencijo. Registrirana je od 1. septembra 1975. Moj glavni namen je, da še naprej sodelujem z vsemi temi skupinami, le da upam, da bom imel zdaj zanje več časa.«

»Za letos imate prav gotovo izdelan program. Kaj so glavne posebnosti vašega začetnega dela?«

»Pred izseljenskim piknikom 4. julija bo zagotovo pripeljalo na Brnik letalo, na katerem bodo med drugimi tudi člani slovenske folklorne skupine 'Nagelj' iz Toronta pod vodstvom Cirila Soršaka in ansambel 'Veseli alpinci'. Obe skupini bosta za tem nastopili še v nekaterih drugih krajih po Sloveniji. Na programu imamo tudi skupinsko potovanje članov društva 'Bled' iz Hamiltona, ki bodo med drugim imeli tudi 7-dnevni izlet po Sloveniji in delu Hrvaške, prisostvovali pa bodo tudi pomurskem izseljenskem pikniku. Ob koncu leta pa bomo ponovno poskusili z organizacijo turneje hokejistov mladinskega moštva Slovenskega športnega kluba, ki bodo vsi mlajši od 18 let, torej naši otroci.«

»In kdo vam bo v Sloveniji pomagal pri organizaciji teh potovanj?«

Izseljenska srečanja na športnem področju so lahko izredno zanimiva in zabavna (Foto: S. Busić)

»Za pomoč pri organizaciji teh potovanj sem se dogovoril s Slovensko izseljensko matico in s potovalno agencijo Kompas.«

Ob koncu razgovora nam je Tony Vršič še dejal, da je Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave sredi priprave za gostovanje ansambla Mihe Dovžana v Kanadi, ki bo v aprilu in maju. Povedal pa nam je tudi, da so bili kanadski Slovenci izredno zadovoljni z gostovanjem ansambla Ottavia Brajka iz Izole, ki se je končalo z velikim slovenskim silvestrovanjem v Torontu.

Jože Prešeren

Jože Birk: Ohraniti vsaj nekaj slovenskega

Ves šegav in nasmejan nas je pred Novim letom obiskal tudi Jože Birk iz Clevelanda, nekdanj sodelavec slovenskih kulturnih društev v tem mestu, čemur pa se tudi v upokojenskih letih ne more povsem odreči. Danes je predsednik kluba slovenskih upokojencev v Euclidu, ki je najbrž največji tovrstni slovenski klub sploh, obenem pa tudi podpredsednik clevelandskega odbora za obrambo Prosvete.

Poleg tega svojega društvenega dela je še zastopnik Prosvete in Rodne grude.

Pogovarjali smo se o njegovem delu, on pa nam je s preprostimi besedami pripovedoval, kolikšna je zasluga nekaterih rojakov, zlasti pokojnih Michaela Kumra in Franka Boštjančiča, da napredna Prosveta sploh še izhaja. »Glavni odbor Slovenske narodne podporne jednote,« je dejal, »bi moral iti Prosveti malo 'bolj na roke'. Vsi vemo, da je tu predvsem vprašanje denarja. Mi pa hočemo, da časopis prejema vsi, ki imajo v sebi še količkaj slovenskega. S tem bi vzdrževali tudi naklado časopisa. Seveda pa je ob vsem tem še veliko težav. V Clevelandu za zdaj še dobimo za vsakega umrlega naročnika novega, težko pa je število naročnikov povečati. Vendar pa v mnogih slovenskih naselbinah nimajo drugega slovenskega kot Prosveto. To je edino, kar jim je še ostalo. Zanimivo je, da so vsi, ki so odpovedali Prosveto lani, ko je bila po zamenjavi tiskarne res v obupnem stanju, že prišli nazaj.«

»Ali menite, da bi bila za Prosveto rešitev, če bi se preselila v Cleveland?« sem ga vprašal.

»To bi bilo veliko boljše,« je nasmejno odvrnil Birk. »Laže bi dobili oglase in vsa obvestila, ki zdaj precej kasnijo. Seveda pa bi bilo treba tudi v sedanji Prosveti precej izboljšati, da bi ustregli bralcem.«

»Tudi Rodno grudo redno prebirate. Kaj menite o njej? Ali mislite, da bi laže prišli do novih naročnikov v Ameriki, ko bi objavili več v angleškem jeziku?«

»Mislim, da imajo ljudje radi vašo revijo prav zaradi tega, ker je pisana po slovensko. Zaradi tega so jo tudi naročili.«

Rojak Jože Birk nam je nato še pripovedoval, da seje njihovega upokojenskega kluba še vedno vodijo v slovensščini, le nekatere manj razumljive stvari raztolmačijo po angleško. Zavrnil je tudi očitke, ki jih imajo nekateri obiskovalci iz domovine med izseljenci, češ da so le-ti sami materialisti, da jim je samo za denar. »Morda je to kje res,« je rekel Jože Birk, »mi starejši izseljenci pa živimo drugače. Mi imamo svojo kulturo in znamo živeti po svoje. Naše dvorane so hitro polne in tudi vse naše življenje smo si uredili na pravi slovenski način. Saj imamo radi denar, zavedamo pa se tudi, da denar ni vse v življenju.«

J. P.

Solarji Louisa Adamiča

Kateri Slovenec ne pozna Louisa Adamiča, Slovenca, ki je štirinajstleten v letu pred prvo svetovno vojno odpoval čez lužo v Ameriko, ji pogledal v drob in v srce ter postal ameriški pisatelj? Postal je Amerikanec in vendar je bil iz dveh domovin. Tudi svojo prvo domovino, Slovenijo in Jugoslavijo, je nadvse ljubil. Zlasti v zadnjem delu svojega na silo prekinjenega življenja si je prizadeval, da bi Amerikancem razložil resnico o Jugoslaviji. Znano je, da je svoja napredna prizadevanja plačal z življenjem. Njegova skrivnostna smrt v Milfordu, kjer so

komaj dva kilometra od dolenske avtomobilske ceste, spominja na pisatelja Louisa Adamiča več stvari: Adamičeva cesta, Adamičev spomenik v malem parku in celo grosupeljsko družabno središče — Adamičev hram. Predvsem pa spominja nanj razsežno in razgibano moderno poslopje nove grosupeljske osnovne šole, ki se imenuje po njem — Osnovna šola »Louis Adamič.« S prešernim portretom pisatelja je okrašena tudi velika vhodna avla v šoli.

Grosuplje je kraj, ki se zelo razlikuje od drugih slovenskih krajev. Že davno

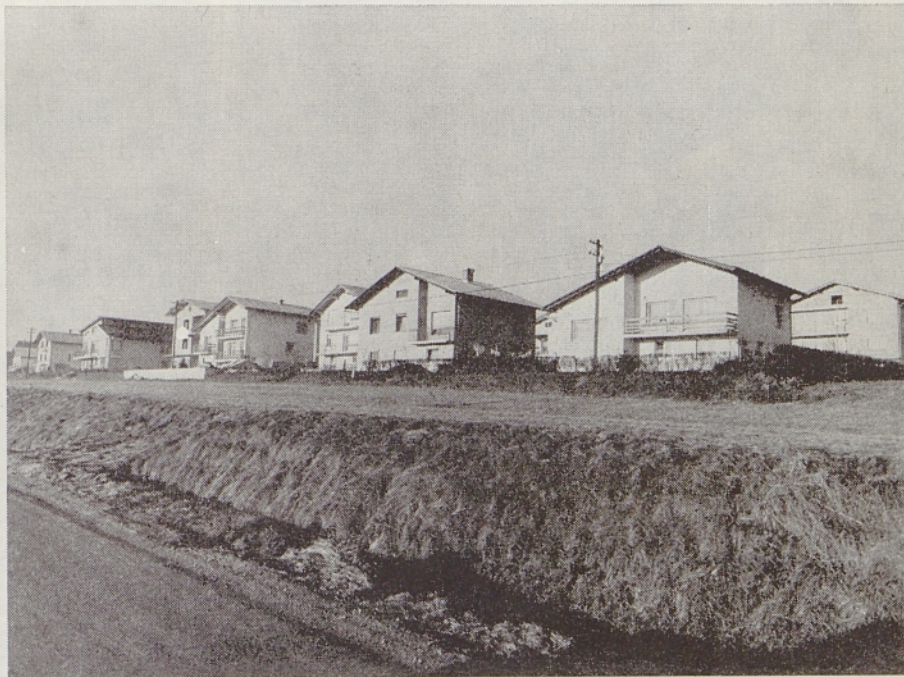
bežali iz meglene in zasmrajene prestolnice.

Šola, ki nosi ime po pisatelju Louisu Adamiču, ima še pet podružnic v vaseh Šmarje-Sap, Kopanj, Podtabor, Polica in Žalna. Vseh šolarjev skupaj je blizu 1400, v centralno, Adamičevo šolo, pa jih hodi več kot petsto. Od tega se jih kar 340 pripelje s šolskimi avtobusi iz okoliških krajev.

Velika pritlična šola, v katero prodre več kot dosti sonca in premore poleg številnih učilnic in kabinetov tudi lastno telovadnico, kuhinjo, jedilnico ter veliko športno igrišče, je bila sezidana pred petimi leti s samoprispevkom občanov. To pomni, da so del denarja zanjo plačali vsi zaposleni ljudje v krajevni skupnosti Grosuplje. Na ta način, ki gotovo priča o visoki zavesti prebivalcev, so marsikod po Sloveniji reševali vprašanja novih šolskih stavb in tudi vrtcev. Stare, sto-

V graščini Praproče blizu Grosupljega je bil rojen pisatelj Louis Adamič. Pred graščino sedanji gospodar, pisatelj mlajši brat, Stane Adamič

Novi del Grosupljega

ga našli ustreljenega, vse do danes ni razjasnjena.

Slovenski pesnik Oton Župančič je zapisal, da je Louis Adamič »velik pisatelj svetovne mere, tak, ob kakršnih narod nanovo izmeri svoja bistvena vprašanja«. Slovenci Adamiča in njegovo prodorno misel še danes nadvse spoštujemo. O tem priča lepa spominska plošča na gradu Praproče v vasi Blato poleg Grosupljega, v katerem je v trdni kmečki hiši Lojze Adamič preživel svoje zgodnje otroštvo.

V bližnjem Grosupljem, ki je dvajset kilometrov oddaljeno od Ljubljane in

ni več vas, saj ima celo svoje ulice, parke in trge in je dokaj tesno pozidan z velikimi, trdnimi hišami. Vendar je zrasel šele v zadnjih desetletjih, celo v zadnjih letih, prej je bil komaj kaj večji od navadne vasi. Zato ni nikoli postal trg, kaj šele mesto. Značilno je, da sami Grosupeljci pravijo svojemu kraju kar »naselje«. To je naselje delavoljnih, družabnih, veselih ljudi, ki radi včasih kakšno veselo uganejo. Značilno je spet, da se v Grosupljem, ki je obenem tudi središče lastne občine, naseljuje vse več Ljubljančanov. V grosupeljske sončne rebri so pri-

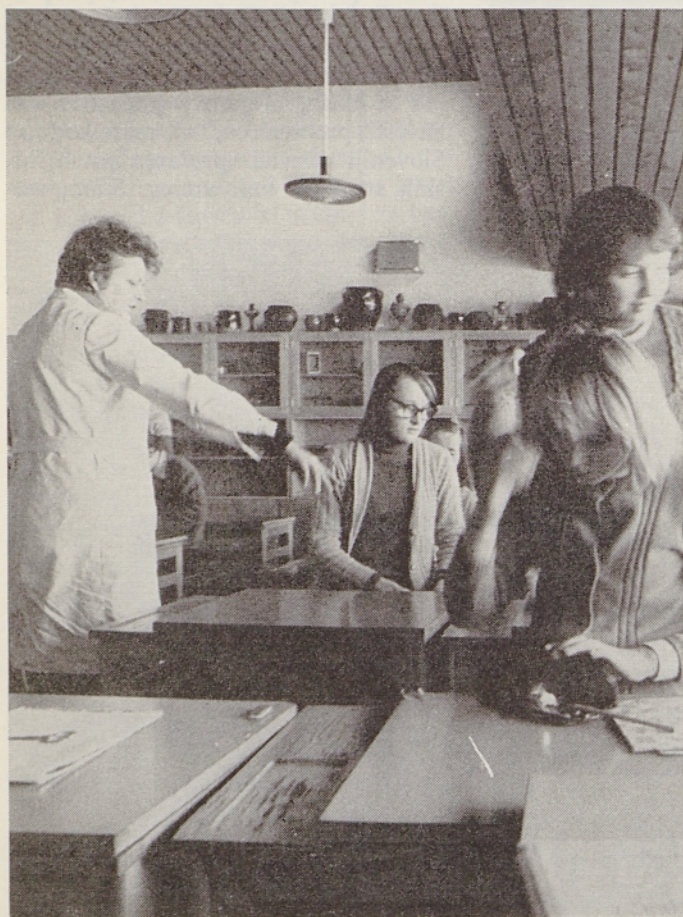
letne šolske stavbe so namreč že zdavnaj odslužile, v njih je le težko urediti moderen pouk, pogosto pa so zaradi svoje odsluženosti tudi nevarne. Ko so se v Grosupljem šolarji in učitelji — učiteljski in profesorski kolektiv šteje osemdeset ljudi! — preselili v novo šolo, so lahko nemudoma posodobili tudi pouk. Osvojili so tako imenovani kabinetni pouk. Učenci ne ostajajo ves čas pouka v eni sami učilnici, kakor so ostajali včasih, ampak se vsako šolsko uro preselijo v drugo učilnico, ki je ustrezno opremljena, na primer za pouk slovenščine,

za biologijo, za zemljepis, za zgodovino ali za glasbeni pouk. Kabinetni pouk, boljša opremljenost in boljše počutje v novih prostorih bi morali roditi tudi boljši uspeh. In zares so na grosupeljski osnovni šoli v teh letih zabeležili močan porast

Vzgojitelji mladine so jo tako kot v številnih drugih slovenskih šolah skušali popestriti in napraviti bolj zanimivo s številnimi dejavnostmi zunaj pouka. Šolarji imajo svojo pionirsko in mladinsko organizacijo. Imajo dva pevski zbora, premorejo tudi dramski

sami šolarji, tisti najmanjši, ki so stari komaj sedem let, pa tudi najstarejši, ki so stari že po štirinajst let. K človekoljubnosti navaja otroke krožek Rdečega križa. Zlasti zanimiv pa je sadjarsko-drevesničarski krožek. Sadjar Jože Senčar uči otroke obrezovati

Pri likovnem pouku. Šolarji se pripravljajo na vlivanje v mavcu

V šolski knjižnici je vedno živahno. Razveseljivo je, da so knjige Louisa Adamiča nenehno sposojene

šolskega uspeha. Medtem ko je poprejš pozitivno izdelalo le 94 odstotkov učencev, jih sedaj izdelava pozitivno kar 98 odstotkov. Na prste bi torej lahko prešteli učence, ki ob koncu leta razžaloste svoje starše.

Zanimivo je tudi, da gre večina učencev po končanem obveznem osemletnem šolanju študirat naprej — v poklicne šole ali pa v srednje šole v Ljubljano in v Stično. Vse več pa jih odhaja študirat tudi na univerzo.

Šola Louisa Adamiča pa ni samo šola. Reči hočemo, da se ne omejuje samo na obvezni pouk in na obvezno snov.

krožek, in recitacijsko skupino, šahovski krožek in krožek za ročna dela, fotografski krožek, likovni krožek in krožek OZN. Ponosni so na šolsko športno društvo. Zanimiva je tudi šolska hranilnica, prava banka, ki jo upravljajo sami otroci. Na hranilne knjižice imajo vloženih več kot dva milijona starih dinarjev (1200 USA dolarjev ali 3000 DM). Tako se že otroci navadijo varčevati.

Zanimiv je literarno-novinarski krožek, ki izdaja tudi šolsko glasilo z naslovom Okence. V njem so objavljene zgodbe in pesmice, ki jih napišejo

grmičevje in drevje, uči pa jih tudi cepljenja in drugih vrtnarskih skrivnosti. Ker so Grosupeljci dobri čebelarji, seveda šola ne more brez čebelarstva. In še bi lahko naštevali.

Razumljivo je, da šola ni ločena od živahnega kraja, sredi katerega stoji in v katerem takorekoč čez noč rastejo nove in nove hiše (za Grosuplje je takšno zanimanje, da bi menda pri priči prodali tisoč gradbenih parcel za nove zasebne hiše, če bi jih imeli). Nasprotno, nova šola je postala tudi kulturno središče kraja. Vse večje

proslave se odigrajo v šoli. V šoli potekajo tudi dramske predstave za odrasle, tu se je odvijala revija pevskih zborov, tu je bila telovadna akademija, tu so številna predavanja. Odrasli Grosupeljci, ki se niso odpovedali športu, lahko ob določenem času tudi telo-

Šolska hranilnica, banka v malem, ki jo vodijo otroci sami

vadijo v šolski telovadnici in uporabljajo šolsko športno igrišče.

V tako veliki šoli seveda ne gre brez težav. Prvi mož šole, njen ravnatelj, devetinštiridesetletni Lojze Kikelj skupaj z velikim učiteljskim kolektivom razmišlja, kako bi pouk še bolj posodobili, kako bi napravili še privlačnejšega, tako privlačnega, da bi osemletko izdelali prav vsi šolarji.

Kakšne so težave? Oba starša večine otrok sta v službi. Po službi utrujeni starši le težko pomagajo otrokom pri učenju. Otroci se vozijo v šolo od daleč. Mnogi morajo zato vstajati že

ob petih zjutraj in pridejo v šolo že utrujeni. Ponekod so doma še slabe stanovanjske razmere, v katerih se otroci težko uče. Marsikateri starši, ki v svoji mladosti niso bili deležni kaj prida izobrazbe, imajo le malo vpogleda v današnjo, zahtevnejšo šolsko snov in tako svojim otrokom ne morejo pomagati. Zlasti pri »novi matematiki«, ki jo v slovenskih šolah uvajajo zadnja leta, večina staršev povsem odpove.

Šola si že danes prizadeva, da bi po svojih močeh pomagala tako šolarjem kot tudi njihovim staršem. Vsi šolarji,

ki to žele, lahko v šoli malicajo in kosijo. Otroci najrevnejših staršev dobe kosilo in malico zastoj, zastoj pa dobe tudi učbenike.

V grosupeljski šoli vzgojitelji menijo, da to še ni zadosti. Zato so prisluhnili zamisli o celodnevni šoli, o kateri se v zadnjem času na Slovenskem veliko govori in piše. Otroci naj bi po novem preživeli v šoli ves dan, od šestih, sedmih ali osmih zjutraj pa tja do treh, štirih popoldne. V šoli bi se učili, napravili pa bi tudi domače naloge, v tem času bi se udeleževali tudi številnih krožkov, se razgibali, počivali,

zajtrkovali, malicali in kosili. Otrokom se ne bi bilo poslej nič več treba učiti doma. Za vse bi bilo poskrbljeno v šoli.

Nekateri šolarji pa tudi starši so imeli pomisleke, češ da bo otrok preveč odtrgan od družine. Pomisleke so imeli tudi kmetje, katerih otroci morajo doma poprijeti tudi za kako kmečko delo, zlasti kadar trda prede za delovno silo. Toda končno so se vsi oprijeli misli na celodnevno šolo. Saj bodo otroci tudi poslej doma vsako soboto in nedeljo, vse praznike in vse dolge počitnice. Povrhu pa tudi vse večere. Po novem se ne bo moglo več primeriti, da bi nevesten šolar delal nalogo šele pozno zvečer ali morda šele zjutraj, tik preden je treba odri- niti v šolo.

Razumljivo pa je, da bo »celodnevna šola«, ki so jo ponekod že uvedli, tudi več stala in zahtevala več učiteljev. Uvedli jo bodo lahko le tam, kjer imajo pouk le dopoldne, tako kot na primer v Grosupljem. V Grosupljem računajo, da se bodo s celodnevno šolo srečali od blizu prav kmalu, morda že čez leto dni.

Ravnatelj šole, ki ves dan zre na šolarski živžav, izjavlja, da ima svoje delo rad. Pravi, da je vsakokrat znova vesel, kadar mu uspe rešiti kako težavno vprašanje. Le da se preden postavlja preveč težkoč hkrati. Moral bi biti pedagog, gospodar, finančnik in pravnik v eni osebi. Zato se zelo veseli, da se bosta še to jesen pridružila socialni delavki še psiholog in pedagog. Najtežavnejša vzgojna vprašanja, s katerimi se na tako veliki šoli s toliko podružnicami srečujejo sleherni dan, bo poslej reševal strokovni team.

Okolica arhitektonsko lepo razgibanih šolskih poslopij je še gola, neposajena. Prav sedaj se pripravljajo, da jo bodo ozelenili in tako napravili še prijetnejšo. Če bi pisatelj Louis Adamič, grosupeljski rojak iz bližnjega Blata, lahko videl vse te vedre in samozavestne šolarje, gojence šole, ki nosi ime po njem, bi bil nanje gotovo ponosen. Tako, kot je bil ponosen na samozavestno, prav nič ponižno jugoslovansko mladino v svojih knjigah.

Tekst: Janez Kajzer

Slike: Egon Kaše

Trideset let pozneje

Po sledovih rešenih zavezniških letalcev med zadnjo vojno v Sloveniji

Ko smo v preteklem letu ponovno zbirali podatke o dogodkih izpred tridesetih let in proslavljali obletnico osvoboditve, nas je pot pripeljala tudi na Bloke. Čisto slučajno smo izvedeli, da živi nekje žena, ki je pred več kot tridesetimi leti kot 15-letna deklica rešila zavezniškega pilota, ki so ga Nemci sestrelili nad našim ozemljem, nad Blokami. Tega letalca je njen oče, partizan, nato pospremil do osvobodjenega ozemlja v Beli krajini, kjer je bilo partizansko letališče. Od tod se je pilot z letalom vrnil v svojo matično bazo. Iskali smo in našli to deklico, zdaj že mater odraslega sina in njeno zgodbo objavili v časopisu. Povedala nam je, da ne vidi v tem nobenega herojskega dejanja, pač pa samo dolžnost pomagati bližnjemu v nesreči. Po objavi te zgodbe v slovenskem ženskem tedniku JANA je bil odziv na to reportažo velik. Na uredništvo so prihajala pisma z vseh koncev Slovenije, v katerih so bralci sporočali o številnih podobnih primerih. Po nepopolnih podatkih so partizani in slovenski napredni ljudje samo v Sloveniji rešili v zadnji vojni preko 500 zavezniških letalcev, ki bi sicer padli v roke Nemcem, s tem pa bi bila njihova usoda zapečateni. Vsi ti rešeni zavezniki, takrat v glavnem mladi fantje, so danes odrasli možje s svojimi družinami širom Združenih držav Amerike, Anglije in še drugod. Da pa je tako, se imajo zahvaliti tistim brezimenim tovarišem, ki so jih ranjene, lačne in v brezupnem stanju rešili, spravili v topli dom, jih nahranili, oblekli in jim pozdravili rane ter jih nato po kurirskih poteh spravili na partizanska letališča in od tod domov. Veliko rešiteljev in mnogi od rešenih po tolikih letih niso več med živimi. Da pa ta velika tovariška zavest iz zadnje vojne ne bo šla v pozabo, smo sklenili da tudi v Rodni grudi zapišemo nekaj teh spominov.

Kako se Marjana Žurga, por. Vidmar, ona je namreč tista 15-letna deklica, spominja tistih časov: »Vojna se je bližala koncu, ko je neko noč strahotno počilo. Nisem vedela, da je bilo sestreljeno letalo nad Nemško vasjo nad Blokami. Ko sem naslednje jutro zgodaj šla preko domačega dvorišča, zagledam ranjenca, ki je prišel na rob gozda in mi dajal znamenje z roko, naj pridem k njemu. Angleško ne znam, pa mi je hotel v slabi italijanščini povedati, da je zavezniški letalec, ki so ga preteklo noč sestrelili Nemci. Skrbelo ga je, daniso Nemci kje v

bližini. Bil je plah. V rokah je imel okrvavljeno padalo in bil je ves krvav, ker se je spustil na smreke. Skrivaj, da bi ga kdo ne videl, sem ga peljala v hišo, kjer sva mu najprej z mojo pokojno mamo izprali z žganjem rane, ki jih je imel vsepovsod. Ko se je poslovil, je obljubil, da se bo gotovo oglasil, če bo ostal živ. Takoj po vojni smo od njega pričakovali sporočila, prepričani, da je živ in zdrav, vendar nismo dobili glasu.

Druga zgodba se je dogajala v zadnjih mesecih vojne na Pohorju. Bilo je v februarju 1945, ko je ponoči

Vso noč so izmenoma stražili, da jih okolici hajke. Naslednjo noč so prišli partizani in jih pospremili na osvobodjeno ozemlje. Ko so se pozno ponoči poslovili rešenci in rešitelj, sta v zahvalo in spomin izročila Pušniku petdolarski bankovec s posvetilom in podpisi. Rekla sta, naj ga shranimo

Ameriške letče trdnjave so prinašale pomoč

nekdo potrkal na vrata Pušnikove kmetije pri Sv. Antonu na Pohorju. Ko je kmet Pušnik odprl vrata, je zagledal pred seboj tri moške. Eden je bil v civilu, druga dva pa v ameriški uniformi. Ameriška pilota sta se rešila iz gorečega sestreljenega letala, tavalala več dni po gozdovih, dokler nista potrkala na vrata Pušnikove domačije. Rekla sta, naj jim Pušnik priskrbi zvezo k Titovim partizanom, češ da se bojijo nemškega ujetništva, ker tam mučijo ujetnike. Pušnik jih je pogostil in pripravil ležišča v sobi. ne bi Nemci presenetili, ker so bile v

Trije rešeni ameriški piloti, fotografirani pozimi na Dolenjskem, predno so se vkrcali na letalo, ki jih je prepeljalo v njihovo bazo

in če vojno preživita, naj ju s tem bankovcem poiščemo. Podpisala sta se: poročnik Georg Wood in narednik Alfred Airal. Besedilo na bankovcu pa se še glasi: »To all allied Authorities. The owner of this bill was instrumental in helping two american flyers

to safety on febr. 13 1945. Please reward him every way possible.»

Tudi Pušnik ni nikoli izvedel, kaj je s temi njegovimi rešenci. Partizani so mu povedali, da so srečno prispeli na osvobojeno ozemlje in nato z letalom v svojo bazo.

Anton Pušnik s sinovoma in snaho

Bankovec za pet dolarjev, spominsko darilo ameriškega pilota

Zadnja zgodba, ki jo bomo opisali, pa se je končala s pravim »Happy endom«:

Danilo Šuligoj je danes turistični delavec na Bovškem. Med vojno pa je bil bolničar v znani bolnici Franja pri Cerknem, ko so v bolnico prepeljali

hudo ranjenega ameriškega letalca Harolda Adamsa iz Chicaga. Tudi njega so Nemci sestrelili, ko se je vračal z bombardiranja nemških mest. »Več mesecev smo ga zdravili, pripoveduje Danilo, ko smo se morali nenadoma umakniti iz bolnice, ki je bila v soteski pod skalami, na varno. Naložil sem Harolda na hrbet, čeprav je z mavcem tehtal več kot 80 kilogramov, in ga tako na plečih nosil več kilometrov daleč v drugo grapo. Med potjo sva celo skupaj padla v reko, vendar k sreči brez posledic. Harold je nato popolnoma ozdravel

povedal, da ga pošilja oče. Pot mu je plačal za nagrado za uspešno dokončano višjo šolo. Prinesel mi je pozdrave od očeta — Harolda Adamsa. Naslednji dan sva šla skupaj v Bolnico Franjo. Gost mi je povedal, da je oče hudo bolan in ne more na dolgo pot v kraje, kjer so ga med vojno tako lepo sprejeli in mu rešili življenje. Ko sva se vračala, sva se ustavila v Tolminu pred učiteljskim. Jaz sem šel po opravkih, Cory, tako se imenuje mladi Adams, pa se je zagledal v okna šolskega poslopja, od koder so se smehljala tolminska dekleta. Med njimi je bila tudi komaj 17 letna Bojana Humar. Oči so se srečale, naslovi so se izmenjali in pričelo se je dopisovanje med Tolminom in Chicagom. Po letu dni dopisovanja je Bojana postavila svoje starše pred dejstvo: »Poročila se bom s Coryjem«. Cory se je še enkrat pojavil pri Bojaninih starših in zaprosil za hčerkin roko. Vse se je lepo končalo, tri dni po prihodu Bojane v Ameriko pa je bila poroka. Srečno sta poročena, imata dva otroka, hčerko Tanjo in sina Kevina. V njihovi hiši v Chicagu pa visi na častnem mestu umetniška slika bolnice Franje.«

Bralcem Rodne grude posredujemo nekaj naslovov rešenih letalcev. To so naslovi, ki so jih letalci dali pred svojim poletom v domovino pred 30 leti in še dalj, zato je velika verjetnost, da so se že odselili, marsikateri pa je morda že umrl. Pa vseeno poskusimo: John Hassan, 313 Beach East, Pittsburg Penna.;

Harry Bartels, Philadelphia, PA. 7414 Normandy Lane;

Martin D. Seiler, 245 East 34 St. Brooklyn;

Melvin Thomas, 5849 Acres RD Sylva, OHIO,

Josef W. Doyle 60 4857th Ave Maspeth, New York;

Allen M. Dallian, 7734 Medbury, Detroit, Michigan;

Andrew J. Kemp, 804 Axtel St. Louis, New Mexico.

Spoštovane bralce prosimo, če slučajno naletijo na koga od zgoraj omenjenih, da mu sporočijo, da bi želeli od njih izvedeti zgodbo izpred tridesetih let. Zgodbo naj bi poslali na uredništvo Rodne Grude Ljubljana, Cankarjeva 1/II. Jugoslavija. Mi jim bomo pa poskusili posredovati naslove njihovih rešiteljev, če so še živi. V prihodnjih številkah naše revije pa vam bomo sporočili, če se je kdo javil.

Edi Selhaus

in odšel po zvezi v Ameriko, jaz pa nazaj v bolnico Franja. Ko se je vojna končala, in sem že pozabil na dogodek s Haroldom, pa dobim pismo iz Amerike. Pisal mi je Harold in se mi še enkrat prav lepo zahvalil za rešitev med vojno. Začela sva si dopisovati. Dobrih dvajset let ali še več je minulo, ko se je nekega dne ustavil pred pisarno v Bovcu, kjer sem zaposlen, športni avto s tujo registracijo. Iz njega je stopil mladenič z listkom v roki, na njem pa ime človeka, ki ga je iskal. Imel je srečo, na listku je bilo moje ime. Predstavil se je in mi

V granit vklesan spomin

Po Jugoslaviji

Gotovo ni Črnogorca, ki bi mu ne zasijale oči in ponosno zaplale prsi ob imenu Petra Petrovića Njegoša; s tem imenom je povezana slava in čast črnogorskega naroda. Voditelj, politik, reformator in pesnik — vse to je bilo združeno v tem velikem Črnogorcu, zato se ni čuditi, da ga trdoživi in uporni narod, ki živi na skopi, kamniti zemlji, ceni ter da so njegove besede ne samo mrtve črke na papirju, ampak globoko vrezane v srca vseh Črnogorcev.

Svojemu Njegošu so Črnogorci postavili spomenik, ki mu težko najdemo para v Jugoslaviji in tudi drugod po svetu. Na strmi skali 1657 metrov visokega Jezerskega vrha so pred leti postavili Njegošev mavzolej.

Eno leto in sedem mesecev je v Splitu pelo dleto pod prsti kiparskega mojstra Andrije Krstulovića. Mojster je v svoji delavnici izdeloval veliko naročilo: kip Petra Petrovića Njegoša in dve kariatidi v črnogorskih narodnih nošah. Trdi jablaniški granit je vse bolj dobival plemenite poteze nadnaravno velikih podob in v mojstrovih delavnici je obdelana gmota granita vse bolj spominjala na uresničenje osnutkov Ivana Meštrovića, našega velikega umetnika, ki je v svojem življenju izdelal načrt za Njegošev mavzolej, a ga ni mogel uresničiti.

Ko so delo dokončali, se je začel težak in previden prevoz kamenitih velikankov v Črno goro. Več deset ton težke kipe so naložili na tovarnjake in prepeljali pod vzožje Lovčena. Prevoz do samega podnožja Jezerskega vrha je bil še bolj zahteven, saj je cesta izredno slaba, razrita od hudourniških voda, posuta s kamenjem, ki se lomi od strmih pobočjih.

Pod samim vrhom so se graditelji mavzoleja znašli v skoraj nepremagljivih težavah. Do mesta, ki ga je nekdanj sam Njegoš izbral za svoje poslednje prebivališče, je vodil le ozek greben, po katerem je lahko šel samo pešec. Graditelji so imeli v načrtu postavitev žičnice, s katero bi spravili težke kipe na vrh, potem pa so se odločili, da raje prevrtajo gorski greben in po predoru spravijo na Jezerski vrh vse potrebno za gradnjo mavzoleja.

Za izvedbo te naloge so se poslužili strojev, a dostikrat so morale na pomoč priskočiti človekove roke, te najbolj zanesljive in najbolj uporne »mašine«. Kos za kosom so na vrh spravili rezane kamnite plošče za talno osnovo, potem spet kos za kosom težkega

granita in marmorja za stene mavzoleja in nazadnje še vse tri kipe.

Delo ni bilo opravljeno v enem zamahu. Ker leži Jezerski vrh dokaj visoko, so se graditelji morali ukloniti tudi vremenu. Delali so lahko samo takrat, kadar je bilo lepo vreme; pozimi in kasno jeseni je bilo višinsko gradbišče prazno. Le veter je vlekel med granitnimi bloki.

In vendar se je vse dobro izteklo. 18. julija 1974 so mavzolej odprli!

Koliko dela, koliko ljubezni in zagriženosti je bilo vloženo v ta spomenik, se lahko prepriča vsakdo, kogar pot zanese v Črno goro. Zdaj je do mavzoleja lažje priti, ker so cesto zvečine že asfaltirali, vendar avto lahko pripelje samo do začetka predora. Naprej je treba iti peš, premagati 470 stopnic v predoru — šele potem se odpre pogled na mavzolej, razgibano gorato Črno goro in na morje. Človek skoraj ne more verjeti, da je mavzolej delo njegovih rok. Ne more se ubraniti občutka, da so Njegošu postavili spomenik gigantski orli, svobodni kralji zračnih višin.

Sam mavzolej je kvadratne oblike, zgrajen v preprosti, a plemeniti arhitektski rešitvi. Z atrijem se odpira proti predoru. Sredi atrija je vodnjak, ki označuje mesto nekdanje Njegoševe kapelice, zgrajene sredi 19. stoletja. Kapelico so avstrijski topničarji porušili, potem pa jo je dal kralj stare Jugoslavije, Aleksander, ponovno postaviti.

Iz atrija vstopiš v gornji prostor mavzoleja, kjer pod zlato barvanim obokom stoji Krstulovićeve kip sedečega Njegoša. Črnogorski vladika je upodobljen tako, kot da se je pravkar zamislil, si podprl glavo z roko in se zazrl preko skalnih vrhov Črne gore. Za njim stoji orel kot simbol svobode in kraljevskih časti.

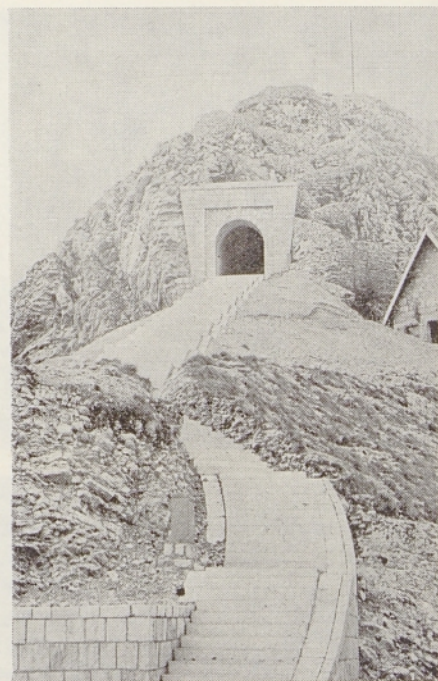
V spodnjih prostorih je grobnica s posmrtnimi ostanki Njegoša. Prostor je ves v belem marmorju, preprosto in čisto oblikovan. Ob zadnji steni je sarkofag z vklesanim imenom črnogorskega vladike, letnico rojstva in smrti. Pod napisom je vklesan stari črnogorski grb: vladikina kapa, dvoglavni orel, ki v krempljih drži križ in meč, na dnu grba pa je lev, ki simbolizira moč črnogorskega naroda.

Jezerski vrh je odmaknjen, tam ni močče najti nobene gostilne ali restavracije, vendar ne mine dan, da bi ga ne obiskalo vsaj sto ljudi. Črnogorcem pomeni ta kraj skoraj nekaj svetega in vsakdo mora vsaj enkrat v življenju

stopiti k Njegoševim posmrtnim ostankom ter tako počastiti največjega moža, kar jih je izšlo iz svobodoljubne Črne gore.

Sava Stanišević, čuvaj pri Njegoševi grobnici, ve povedati vse o Njegoševem življenju in ni v zadregi tudi, če je treba najslavnejšo pesnitev Petra Petrovića Njegoša zrecitirati na izust.

»Gorski venec zna vsak Črnogorec. Otroci se učijo verzov v šoli, starejši doma sami. V moji rojstni vasi, iz katere je tudi Njegoš — Njeoš — imamo tudi spominski muzej. Veste

Stopnice k mavzoleju na Jezerski vrh

Njegoš je naš največji človek, zato je prav, da ga spoštujemo in da je spomin nanj vedno živ. Za naš narod je ogromno naredil. Utrdil je upravo, ustanovil sodišča, dal postaviti šole, zgraditi ceste. V Cetinje je ukazal prepeljati tiskarno, ki je bila prva na balkanskih tleh. In še in še...«

Od Jezerskega vrha do Njegoševe rojstne vasi ni daleč. Leži v dolini pod Lovčenom. Razen muzeja si popotnik lahko ogleda tudi guslarja, ki turistom rad zaigra nekaj starih črnogorskih pesmi. Gusle, nekdanj obvezen instrument v vsaki hiši, je zdaj v Črni gori vse redkeje slišati. Kot mnoge druge stvari iz polpreteklosti so utonile v pozabo. Starejši ljudje še znajo »pevati uz gusle«, mlajšim gre ta stara večšina veliko težje od rok. In tudi gusle, ki jih v Njegoševi rojstni vasi še ima

Domov, med konje!

Povratniki

vsaka hiša, postajajo bolj okras kot uporaben predmet. Guslar, ki turistom igra pred muzejem, je 49-letni čuvaj in skrbnik muzeja Mujo Popović. Zaigrati zna tudi nekaj Njegoševih pesmi, kakor so jih stari guslarski mojstri nekdanj peli. Skladbe, če jih smemo tako imenovati, saj gre bolj za besedila kot za napev, so ušesu modernega človeka malo tuje, dolge in enolične. Krajše raztajo po deset minut, daljše pa se raztegnejo tudi na pol ure in še več. Guslarji prepevajo o nekdanjih slavnihi časih, o junakih, katerih junaštva so postala slavna med

Njegošev kip v mavzoleju

ljudmi, o hrabrih sinovih kamnitih gora, odporu proti Turkom in drugim osvajalcem; pojo pa tudi o dogodkih pred tridesetimi leti, ko je Balkan trpel pod največjo in najkrutejšo vojno. Stari napevi pojo o partizanih, pobitih talcih, bitkah za svobodo. Gusle zdaj molče, ne molči pa črnogorski narod. Iz stoletne zaostalosti se dviga k boljšemu, človeka vrednejšemu življenju. Zato ima grobnica na Jezerskem vrhu in muzej v Njegoših dvojni pomen. Ni samo oddolžitve velikemu Njegošu, ampak tudi izraz novih časov, ko vsak posamezni narod v Jugoslaviji mirno in plodno razvija svoja hotenja in načrtovanja za bodočnost, prav tako pa tudi s ponosom časti svojo preteklost.

Milan Markelj
Jože Splihal

Ko je v Nemčijo prišlo pismo, v katerem je oče z okorno roko zapisal: »Ivan, pridi, mati je v bolnici!« ni Ivan Košak iz Hrvaškega broda v bližini Šentjerneja prav nič pomišljal. Kaj hitro je bil doma.

Zdaj 30-letni fant, ki je s prihranki od dela na tujem prihranil toliko, da je spravil pod streho ob rojstni domačiji, stari skoraj tri stoletja, novo in lepo hišo, ki jo bodo na pomlad do konca uredili, komaj še pomišlja, če bi šel nazaj. »No, morebiti grem za nekaj mesecev ali pol leta, toliko da

63-letni gospodar Janez Košak z nepremagljivima konjema Ateno in Atenko

hišo še nekoliko opremim,« zmiguje z rameni.

Močno se mi zdi, da Ivana ne bo več mogoče spraviti v Nemčijo. Doma ima namreč oče Janez kmetijo, ki sicer ni prav velika, toda v hlevu je kar šest konjskih repov. Košakovi so, kar sega spomin v prejšnje rodove, nori na konje!

Na Šentjernejskem polju je tako, da v očeh starih očetov veliko pomeni zmaga na konjskih dirkah na šentjernejskem hipodromu. Skoraj bi bilo mogoče zapisati, da je v očeh kmetov potem zmagovalec vsaj za eno leto zapisan kot odličan gospodar. Po 63-

letnem očetu je strast do konj podedoval še Ivan.

In v hlevu veselo rezgetajo tudi taki konji, ki so že nekaj let zapored nepremagljivi na šentjernejskih dirkah. 16-letna Atena in devet let mlajša Atenka takorekoč ne poznata poraza v dirkah dvovpreg. Slabi dve leti stara žrebec Abrin in Abra bosta po očetovem mnenju dostojna naslednika zmagovitega para. Ivan pa pravi: »Kaj naslednika, ta dva bosta precej boljša od Atene in Atenke, pa že tega para ni mogel nihče dati v koš!« Razen teh štiri konj je v hlevu še manj kot eno leto stara kobilica Alenka in pa žrebec Domet, čistokrvni konj turniške krvi, ki je že plemenil od Ljubljane do Zagreba. Ta nekdanji kasač zdaj zaradi poškodbe ne dirka več. Tako je Ivan razpet med hišo, ki jo počasi skončuje, in med hlev, v katerem so privezani konji, ki zmagujejo ali pa še bodo zmagovali na dirkah. Ivan Košak rad pove, kako je bilo, ko je bil na delu na tujem: »Ves teden sem delal, a ljubezen do konj je bila tako močna, da sem se ob sobotah odpeljal nekaj deset kilometrov k bližnjemu rejcu, ki je imel plemenite konje za preskakovanje ovir. Tam sem pomagal in se mi zdi, kot da sem pri konjih nabiral novih moči, da sem šel v ponedeljek spet na delo...«

Zato se zdi, da Ivan Košak ne bo več videl tujine kot delavec: grunt ima šest hektarov in oče Janez preprosto pove: »Dovolj ga je, da s svojimi rokami pridelamo vse, kar potrebujemo. Konje pa imamo zaradi ljubezni. Krme je dovolj — lačni ne bodo in človeku je lepo pri srcu, ko jih gleda.« Tako mineva zima, tako bo minila pomlad in potem bo napočil čas, ko so na vrsti dirke. V Košakovi domačiji bodo po stenah obesili nove diplome za nova prva mesta. Trdno so prepričani, da avgusta v Šentjerneju na hipodromu ne bo hitreje vprege od Atene in Atenke, ki sta že šest let nepremagani. In na startu se bo pojavila še ena dvovprega Abrin in Abra. Letos bo vajeti ene vprege prav gotovo prijel v roke tudi Ivan!

J. S.

Mesto na pragu Ljubljane

Vrhnika

Ivan Cankar, veliki Vrhnčan, ki se letos spominjamo stoletnice njegovega rojstva, je imel svoj rojstni kraj srčno rad in je v svoja dela vpletel veliko misli nanj in na kraje v njegovi okolici. To je potrdil tudi v knjigi *Moje življenje*, ki je izšla pred dvainšestdesetimi leti, in je v njej nekje zapisal: »Vsa pokrajina ob cesti, ki drži z Vrhnike v Ljubljano, je posuta s spominskimi cvetjem, kamorkoli se ozrem. Z mojimi besedami me pozdravljajo zeleni holmi na levi, na desni pa prepeva moje pesmi prostrani mah. Že vsak kanton kraj ceste je moj prisrčen prijatelj ter mi pripoveduje vesele in žalostne zgodbe...«

Vrhnika sama, kakšna je danes?

To je zdaj mesto. Ne veliko sicer, saj ima le nekaj nad pettisoč prebivalcev, a sodobno z asfaltiranimi glavnimi ulicami, modernimi stavbami, trgovinami, hotelom, ki je zamenjal nekdanjo gostilno Mantovo, in z industrijskimi objekti, o katerih bomo posebej spregovorili. Lani so odprli nov dom počitka, ki je med najbolj sodobnimi v Sloveniji, in lahko sprejme 120 oskrbovancev. Ima eno, dvo in troposteljne sobe. Dom je zgrajen tako, da imajo vse sobe sonce, ene dopoldne, druge popoldne.

Lani je Vrhnika dobila tudi novo veliko pekarno, kjer je zaposlenih dvajset delavcev, ki spečejo dnevno sedem ton kruha. Pekarna je obrat kombinata Žito in posluje v okviru delovne enote za notranjsko področje, kjer delujeta dva mlina. Kruh peče za Vrhniko, pa tudi za prebivalce Borovnice, Logatca, Hotedršičice, Rakeka, Cerknice pa vse tja do Velikih Blok.

Vrhnika zajema skupno 16 tisoč prebivalcev. Razdeljena je na trinajst krajevnih skupnosti. Med temi se zadnji čas posebno hitro razvija novo naselje Log pri Brezovici. Vsa občina je na gosto pozidana. V zadnjih letih se je tod naselilo tudi veliko Ljubljančanov, ki se na delo in v šole vozijo v Ljubljano. To res ni težko, ker so avtobusne zveze izredno dobre. Skoraj vsakih deset minut z Vrhnike odpelje ali tja pripelje avtobus iz Ljubljane, ki se ustavlja tudi na vseh vmesnih postajah ob novih naseljih ob glavni cesti. Kljub temu pa stari Vrhničani še tu in tam vzdihnejo za svojo »železno cesto«, ki jih je svojčas povezovala z Ljubljano. To je bila lokalna železniška proga, ki so jo pred

leti uknili. Glavna tržaška proga vodi namreč precej daleč od Vrhnike skozi Verd, ki je poleg Borovnice tretji največji kraj občine.

Od gospodarskih dejavnosti zavzema v občini vidno mesto industrija, ki je doživela v povojnih letih velik razvoj. Predstavlja jo kar deset delovnih organizacij. Najmočnejši sta usnjarska in lesnopredelovalna, sledijo pa ji kemična, živilska, gumarska, industrija gradbenega materiala od opekarne do parketarne itd. Opekarna je pred nedavnim odprla nov obrat, ki je popolnoma avtomatiziran.

Industrija usnja na Vrhniki med največjimi

Industrija usnja na Vrhniki je danes eno od središč slovenske usnjarske industrije. Svoj proizvodni program je razširila na vsa področja proizvodnje in predelave usnja. V njenem sklopu namreč zdaj delujejo še: Usnjarsko krznanski kombinat Šmartno pri Litiji, Splošno šiviljstvo in krojaštvo z Vrhnike, Tovarna obutve Rožnik iz Ljubljane in Tovarna usnja Šoštanj. V organizaciji združenega dela Industrije usnja Vrhnika dela danes 2800 zaposlenih, ki so leta 1974 ustvarili celoten dohodek 114 milijard starih dinarjev, kar jih uvršča med sto največjih delovnih organizacij v Jugoslaviji in na štirinajsto mesto v Sloveniji. V letu 1974 so na Vrhniki iz svojih sredstev zgradili objekt, v katerem so prostori družbeno-političnih organizacij, za kulturno življenje članov kolektiva in za delavsko menzo.

Delavski svet organizacije združenega dela Usnjarne Vrhnika je po zaključnem računu iz leta 1974 iz ostanka dohodka prispeval tudi 120 milijonov starih dinarjev v začetni sklad za gradnjo kulturno-rekreacijskega objekta na Vrhniki.

Tudi o drugih gospodarskih podjetjih v vrhniški občini bi lahko veliko povedali. Tako na primer imajo dober zaslužek mnogi domačini in okoličani v tovarni sintetičnih smol in plastičnih mas v Borovnici, ki je obrat tovarne DONIT iz Medvod, v vrhniškem obratu za izdelavo gumijevih, usnjenih in kemičnih izdelkov tovarne SAVVA iz Kranja, v obratu za izdelavo antenskih naprav tovarne ISKRA iz Kranja, itd. Pa naj bo za enkrat dovolj, kar smo povedali.

Tudi kmetije so še, a jih je vse manj

V kmetijski zadrugi Vrhnika je vključenih šesto dvajset kmečkih gospodarstev, ki se vse bolj usmerjajo v specializirano proizvodnjo mleka in mesa. Z usmerjanjem zasebnih kmetij je začela zadruga leta 1968, ko je najboljšim rejcem razdelila sedemdeset najboljših krav s posestva Dragomer. Krave so ostale last zadruge, kmetje so pa po dnevni cenah prodajali mleko in teleta. Zdaj si je Kmetijska zadruga Vrhnika izdelala dolgoročni program za razvoj kmetijstva v občini, ki predvideva do leta 1980 usmeritev dvesto kmetij v tržne proizvodne enote. To se pravi, da bo vsaka od teh imela na skrbi nad dvajset glav živine. V ta namen so kmetje zadržniki zdaj obnovili mlekarsko zadrugo, ki je bila ustavljena pred osemdesetimi leti.

Dovolj dela za vsakogar

V občini je 136 zasebnih obrtnih delavnic v 54 strokah. Za nekoč bi to zadostovalo, za današnje potrebe pa je premalo. Manjka servisnih delavnic, manjka raznih uslužnostnih obrti. Iz Vrhnike in raznih okoliških krajev se je pred desetletjem veliko ljudi izselilo v Ameriko. V Waukeganu se jih je nabralo toliko skupaj, da so svoji naselbini dali vzdevek Ameriška Vrhnika. O tej Ameriški Vrhniki prav v tej številki piše rojak Možek v rubriki Naši po svetu. Tam so si zgradili svoj slovenski narodni dom, svojo šolo, cerkev, hranilnico, zadržno trgovino. Dopisnik poroča, da le eden od ustanoviteljev Slovenskega narodnega doma v Waukeganu še živi. To je nekdanji Vrhnčan Andrew Bartel, ki je novembra lani čil in delaven pri društvu praznoval svoj devedeseti rojstni dan. Sicer pa je v naselbini še malo tistih pionirjev, ki so v prvih povojnih letih tako radi prihajali pogledat svojo Vrhniko. Vsako leto jih je manj. Tam v Waukeganu domuje že drugi in tretji vrhniški rod, kateremu pa je ta naša slovenska Vrhnika, žal, precej odmaknjena.

Pa ima vrhniška občina še druge izseljence: to so tisti, ki so začasno odšli delat na tuje in se nameravajo vrniti. Sto sedemdeset jih je. Najbrž se vsi na bodo vrnili. Toda tisti, ki se bodo, naj ne bodo v skrbeh zaradi zaposlitve. Morda bo marsikateri lahko celo izbral. Lahko pa tudi, da se bo za kakšno delo v tovarni ali delavnici

strokovno prešolal. Lahko se bo odločil tudi za kakšno samostojno obrt. Torej brez skrbi, če pridete, brez dela ne boste ostali.

Lepote in zanimivosti krajev, pa še to in ono

Kdor bo iskal lepote in zanimivosti krajev krog Vrhnike, si zares ne bo mogel na hitro vsega ogledati ter se potem odločiti, kaj je najbolj zanimivo in kje je najlepše. To bi prav gotovo zatrdil tudi Ivan Cankar, katerega bronasti kip v naravni velikosti sedi tam na levo, ko prideš od Ljubljane na Vrhniko. Cankar zamišljeno gleda čez cesto tja, kjer je bila nekoč imenitna stara furmanska krčma Mantova, danes pa je sodoben hotel. Že šestinštirideseto leto tako sedi tam zamišljen. Če bi bil živ, bi že zdavnaj oglušel od hrupa cestnega prometa, ki se je nekoliko utišal šele od takrat, ko so odprli novo avtocesto, ki se odcepi dober kilometer pred Vrhniko. Tako ima Cankar in tudi Vrhnika sama zda nekaj več miru.

Zanimiva je stara zgodovina Vrhnike. Njene korenine segajo zelo daleč nazaj. V šoli smo se učili, da so Rimljani tam ustanovili postojanko Nauportus ob izviru Ljubljani. Tam so nato varjali čolne, ki so potem po reki pluli do mestnih vrat Emone, kakor se je v rimskih časih imenovala Ljubljana.

Zaradi svoje lege je ozemlje današnje Vrhnike prestalo marsikaj hudega. Naselje je bilo nešteto krat požgano in izropano, ko so se preseljevala plemena na vzhod in zahod. Kasneje, v srednjem veku, ko je postala Vrhnika trg, je pa prav svojo lego izkoristila in od nje živela. Tržani so bogateli od prometa, si zidali trdne hiše. Na stare čase so danes le tu in tam še ostale rahle sledi. Tako so še vidni pri Verdu sledovi obrambnega zidu, ki je imel 62 obrambnih stolpov, in je vodil mimo sedanje železniške postaje preko Strmice na Špekkel (768 m) pri Zaplani. Toda pustimo zgodovino in poglejmo današnje zanimivosti. Vrhnika ima veliko kopaljšče, športni park in kamping, okolica pa vabi na številne daljše in krajše izlete, ki so primerni za vse letne čase. Ena najbolj zanimivih posebnosti Slovenije so izviri Ljubljani. Ta reka izvira v sedmih izviri ob robu Barja izpod kraške Logaške planote. Trije izviri Male Ljubljani privro na dan v Močilniku, ki je deset minut oddaljen od sre-

»Cankarjevo« mesto se širi na vse strani

dišča Vrhnike. K izvirov vodi lepa sprehajalna pot, tam je tudi gostišče, ki ga trenutno obnavljajo. Če si hočete ogledati nadaljnje štiri izvire Velike Ljubljani, morate skozi vas Mirke pod Hribom do Retovja in naprej proti Verdu.

Konec Vrhnike, preden se glavna cesta vzpne v klanec, nas z vzpetine Na drči na levi pozdravi spomenik partizanskega borca, ki gleda na Vrhniko pod seboj. Kip je izdelal kipar Boris Kalin. Stoji pa na mestu, kjer so se Vrhničani in okoličani zbrali takrat, ko so se odločili za oborožen boj proti okupatorju.

Zanimiv je izlet v Bistro, do katere vodi štiri kilometre asfaltirane ceste skozi gozd. Mogočna stavba je bila nekoč samostan, ki ga je l. 1255 ustanovil koroški vojvoda Bernhard. Menihov že zdavnaj ni več. Za njimi so si graščino lastili rani gospodarji. Po zadnji vojni pa je dobil v njem svoje prostore slovenski tehniški muzej, ki ima gozdarski, elektrotehniški, metalurški in lovski oddelek. Ob poslopih je velik park z ribnikom, v bregu nad cesto pa obnovljen stražni stolp. Štiri kilometre dalje pridemo v Borovnico, ki se tudi ponaša s svojo turistično posebnostjo, narodnim parkom Pekel v romantični steni, po kateri so speljane poti do petih čudovitih slapov in dalje navzgor do vasi Pokojišče, od koder lahko nadaljujete pot v Cerknico.

Še mnogo prijetnih izletniških poti bi lahko omenili. Morda se povzpnete na Planino (733 m), kjer je planinski dom z razglednim stolpom. Tja se lahko pripeljete po cesti ali si privoščite po pešpoti uro hoda. Za smučarje sta pozimi najbolj privlačni Ulovka in seveda tudi Zaplana, kjer je veliko idealnih smučišč. Seveda tudi dobrega go-

stišča in prijazne postrežbe ne boste pogrešali.

Ob koncu ne bo odveč, če povemo še to: na področju vrhniške občine je tudi precej zasebnih turističnih sob, ki jih oddaja Turistična informativna pisarna v središču Vrhnike.

Oddolžili se bodo spominu svojega velikega rojaka

V letošnjem maju se bo izteklo sto let od rojstva krojačevega sina s Klanca, Ivana Cankarja, ki je s tistim, kar je ustvarila njegova misel in njegova beseda, iz leta v leto bolj živ med nami. Že skozi vse leto se ob raznih priložnostih spominjamo te obletnice. Glavne slovesnosti pa bodo v maju prav na dan in na predvečer obletnice. Prva bo slavila Vrhnika 7. maja, naslednji dan pride na vrsto Ljubljana. Cankarjev kulturni dom so lani obnovili, kakor tudi Cankarjev spominski muzej na Klancu, ki stoji tam, kjer je bil nekoč njegov rojstni dom. Sredi Vrhnike pa so začeli pred nedavnim graditi veliko dvorano, ki bo služila Vrhničanom za razne slovesnosti. Računajo, da bo dograjena do maja in bo slovesnost ob otvoritvi obenem počastitev stoletnice Cankarjevega rojstva.

Če boste takrat v starem kraju, udeležite se tudi vi te lepe slovesnosti, saj ime Ivana Cankarja nosijo tudi mnoga izseljenska društva, pevski zbori, dramska društva in druge kulturne skupine.

Pa še to so mi naročili Vrhničani, ko sem odhajala: Naj vam sporočim, da mesečno izdajajo svoj občinski časopis, v katerem je veliko novic iz vrhniške občine. Če vas zanimajo, pošljite jim svoj naslov in pošiljali vam ga bodo brezplačno. Naslov je: Uredništvo »Našega časopisa«, 61360 Vrhnika.

Ina Slokan

Muzej, ki pritegne

Škofja Loka

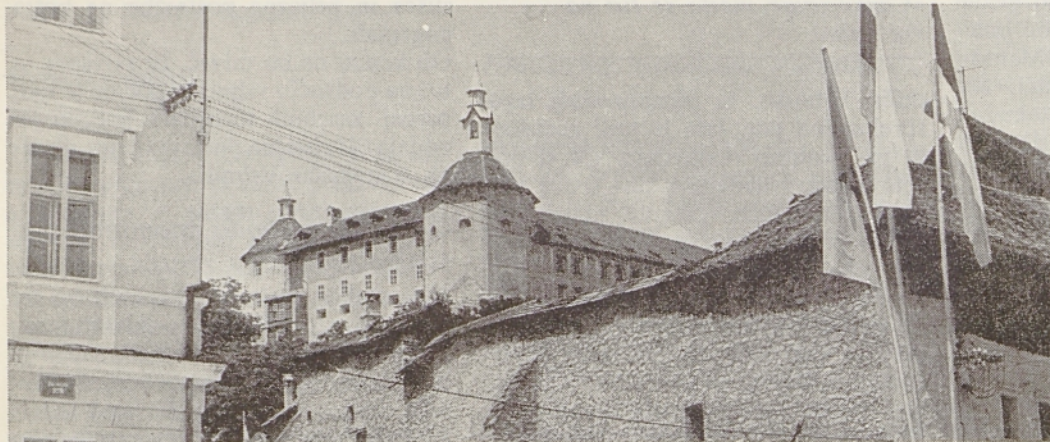
Z veliko naglico se približuje čas, ko bodo naši izseljenci znova začeli prihajati na počitnice oz. na dopust v domovino. Število tistih, ki bodo prišli, prav gotovo ne bo manjše kot prejšnja leta, saj se vsakdo, ne glede na to, kdaj je odšel s trebuchom za kruhom in ne glede na to, kdaj je bil zadnjič doma, vedno znova želi vrniti v svoj rodni kraj.

In mnogi od njih se bodo 4. julija znova zbrali na izseljenskem pikniku v Škofji Loki. Ta prireditev je namreč postala v Škofji Loki že tradicionalna, v pravem pomenu besede. Na Škofjo

Da bi dobili vsaj približno predstavo o značaju tega muzeja naj navedemo nekaj pomembnejših zbirk: med najzanimivejše spada zbirka cehovskih skrinj, vrčev in orodja; bogata je zbirka kmečkega orodja in še bogatejša je zbirka, ki prikazuje razvoj domače obrti skozi stoletja. Predstavljenih je cela vrsta različnih domačih obrti, najbolj temeljito seveda tiste, ki so »doma« na loškem območju: sitarstvo, glavnikarstvo, barvarstvo, čipkarstvo, peka malih kruhkov ter celoten proces od lanu do platna.

preteklost. Vendar je tudi tega naprej hitečega človeka mogoče pripraviti do tega, da se od časa do časa ozre nazaj. To dokazuje ravno Loški muzej.

Ljudje, ki jim je zaupan Loški muzej (vsega skupaj je v njem zaposlenih šest ljudi, od tega štirje s fakultetno izobrazbo) se namreč niso zadovoljili s tem, da bi skrbeli samo za svoj muzej, ampak so se domislili tudi tega, da je ljudi nekako treba pritegniti. Zato organizirajo v galeriji na gradu (prostor je na novo preurejen) redne mesečne razstave pomembnih slovenskih pa tudi tujih slikarjev.

Zanimivosti med starimi škofjeloškimi zidovi

Loko so se že privadili gostje iz tujine, prav tako kot so se prebivalci Škofje Loke in okoliških krajev privadili na izseljenski piknik. Ta prireditev je postala nekakšen drugi občinski praznik za celotno območje škofjeloške občine. To je na »svoji koži« občutilo že kar lepo število obiskovalcev, pravzaprav vsi tisti, ki so kdaj prišli na izseljenski piknik v Škofjo Loko. Zato se mnogi od njih počutijo kot doma, čeprav o njej še ne vedo ravno vsega.

Zato jim želimo v tem prispevku povedati nekaj o tem, kaj se dogaja na loškem gradu takrat, kadar ni piknika. Tukaj imamo seveda v mislih tisto, kar se dogaja za zidovi mogočnega, dobro ohranjenega in vzdrževanega gradu.

Predvsem želimo povedati, da je v gradu dobil svoje prostore Loški muzej, ki ga je leta 1939 ustanovilo Muzejsko društvo Škofja Loka. To je eden izmed lokalnih muzejev, ki prikazuje življenje in delo malega človeka skozi stoletja. In morda je prav zato, ker se razlikuje od drugih velikih muzejev še bolj zanimiv. Nedvomno drži, da so zbirke, ki jih hrani muzej, razmeroma bogate za kraj, kakršen je Škofja Loka.

Poseben oddelek je namenjen narodno-osvobodilni borbi, vendar razstavljeni eksponati ne govorijo samo o boju s sovražnikom, ampak tudi o tem, kako je rasla ljudska oblast, kako je izgledalo šolstvo, zdravstvo itd.

Kot posebnost je treba omeniti še kapelo v samem grajskem poslopju, v kateri so shranjeni štirje zlati oltarji iz Dražgoš. V zelo nenavadnih okoliščinah so jih rešili iz goreče cerkve.

Ne nazadnje pa ne gre prezreti tudi tistega dela zbirke, ki jo muzej »hrani« na prostem, na vrtu za gradom. Ta del zbirke največ ljudi najbolj pozna. Vrt, na katerem stoji stara kmečka hiša s kozolcem in čebelnjakom, je namreč prizorišče vsakoletnega izseljenskega piknika.

Poleg tega pa ima Loški muzej svoje podružnice v Železnikih in Žireh. Zbirka v Železnikih govori o lesni industriji in železarstvu, v Žireh pa o čevljarstvu in čipkarstvu.

Žal, pa še tako velika zanimivost in pomembnost razstavljenih eksponatov ni dovolj, da bi prebila zid nezanimanja, s katerim je obdana velika večina muzejev. Sodobnemu človeku se preveč mudi naprej, zato ga seveda mnogo bolj zanima prihodnost kot pa

V kapeli pa se bodisi ob otvoritvah razstav, bodisi ob kakšnih drugih prilikah vrstijo koncerti, ki so zaradi akustičnosti prostora in bogastva opreme posebno doživetje. Prezreti ne gre tudi gledaliških predstav, ki jih na grajskem vrtu pripravi katero izmed loških amaterskih gledališč.

Na ta način je Loški muzej in z njim grad postal pravo kulturno središče Škofje Loke in ne samo Škofje Loke, ampak tudi širšega območja. Nedvomno ima največ zaslug za to ravnatelj muzeja Andrej Pavlovec. Kot umetnostni zgodovinar je glavni organizator slikarskih razstav, prisoten pa je tudi pri vsem ostalem dogajanju na področju kulture v škofjeloški občini. Kako tudi ne, saj je predsednik občinske kulturne skupnosti, je pa tudi član številnih odborov in komisij na republiških in medrepubliški ravni.

Kot nam je povedal, si muzej na loškem gradu vsako leto ogleda preko 20.000 obiskovalcev, slikarske razstave v galeriji pa okoli 15.000. Potemtakem je očitno, da je na škofjeloškem gradu živahno tudi tedaj, kadar ni piknika, seveda je pa najbolj živahno prav na dan izseljenskega piknika.

T.Š.

Doma pravijo: dela je za vse

Med novoletnimi prazniki, ko je bilo na kratkem od-dihu v domovini veliko naših rojakov, ki so začasno zaposleni v zahodnoevropskih državah, so v skoraj vseh slovenskih občinah, od koder je po več ljudi na tujem, sklicali sestanke z rojaki. V nekaterih krajih so bili ti sestanki slabo obiskani, v nekaterih pa so se razvile živahne razprave, ki so tudi marsikoga izmed navzočih »občinskih mož« zadele v živo. Razumljivo je, da je bilo največ besed o novih delovnih mestih doma, o možnostih za zaposlovanje rojakov, ki se vračajo z začasnega dela v tujini, o možnostih za odpiranje zasebnih obrtnih delavnic na vseh teh pogovorih pa zlasti ne zmanjka vprašanj o carini. Carina je eno izmed temeljnih vprašanj, ki pogojuje vrnitev. Kaj lahko pripeljem brez carine po petih, devetih, enajstih letih? Tako so spraševali vsi, kakor da bi želeli izvedeti nekaj, česar še nikoli prej niso slišali. In res: mnogi so pritrjevali, češ, spleča se prebiti »zunaj« vsaj deset let. V tem času si lahko več prihraniš in imaš še velike ugodnosti pri carini...

Žal v uredništvo nismo prejeli poročil o vseh sestankih, ki so bili po Sloveniji. Morda pa bomo le izvedeli nekaj, če si pogledamo poročilo našega dopisnika z Dolenjske.

Pred novoletnimi prazniki je bilo v sedmih krajih dolenjske regije — ta zajema štiri občine: Novo mesto, Trebnje, Metliko in Črnomelj — sklicano posvetovanje z zdomci, ki so bili v teh dneh na običajnih počitnicah v domovini.

Obeti pred prihodom delavcev na začasnem delu na tujem so bili v domovini prav nasprotni kot na tujem; medtem ko v tujini

omejujejo število delovnih mest in so pri tem največkrat na tarči prav delavci iz drugih dežel, je mogoče današnje razmere v dolenjskih občinah izraziti z besedami Marjana Simiča, načelnika za gospodarstvo novomeške občine: »V novomeški občini bi lahko jutri zaposlili več kot 1.000 ljudi in torej ni bojazni, da zdomci ne bi mogli dobiti zaposlitve.« Ob tem je navrgel ne pomembno dejstvo, da bo imelo tako imenovano malo gospodarstvo v resoluciji o razvoju v tem letu veliko prednost. V novomeški občini imajo največ težav z obrtjo zato, ker ni na razpolago dovolj prostorov. V Novem mestu bodo, kot v drugih slovenskih občinah, zagotovili občutne davčne olajšave vsem tistim občanom, ki bodo vlagali denar v odpiranje novih in v modernizacijo dosedanjih dejavnosti, ki nameravajo doma začeti obrtno dejavnost, bodo kajpak imeli prav take olajšave.

Podobno je v trebanjski občini, kjer so imeli pogovor z zdomci v novi Donitovi tovarni; prav ta tovarna namerava zaposliti še dosti delavcev, kajpak pa bodo zaposlovali tudi druge organizacije v občini.

V črnomaljski občini je, kot cenijo, na tujem začasno delu kakih 800 ljudi. Že pred novim letom je bilo prostih v tej občini več delovnih mest, računajo pa, da jih bo v tem letu še več. Podobno je tudi v metliški občini kjer zaposlujejo pretežno žensko delovno silo. Če pa bo začel delati v Metliki Novolesov obrat, za katerega je vse nared, bi to leto lahko zaposlili kar sto parov moških delovnih rok. Taki so bili obeti pred pogovori z našimi delavci, ki delajo na tujem. Podobne oblike pogovorov med predstavniki domačega gospodarstva in družbeno političnih organizacij z zdomci so že utečene, vendar pa

V slovenski šoli v Mannheimu. Učiteljica Marija Kurent (Foto: Anton Rupnik)

na zadnjih srečanjih ni bilo pričakovati udeležbe: morebiti zato, ker prejšnja leta taki sestanki niso dali otipljivih rezultatov, morebiti zaradi česa drugega — vsekakor je mogoče ugotoviti, da je prišlo na srečanja pred novim letom manj ljudi, kot so organizatorji pričakovali. Besede naših delavcev na tujem na teh sestankih so izzvenele v ugotovitev, da je doma najlepše. »V tujini je težko, vendar bom še nekaj časa ostal,« je bilo največkrat slišati.

A naj bo kakorkoli: tako Alojzija Radoš z Radovice, ki dela v Augsburgu, Anton Štefančič iz Gradnika pri Semiču, ki je zaposlen v Sindelfingenu, tako kot Terezija in Ciril Vehovec iz

Šmalčje vasi pri Šentjerneju, ki sta že več kot sedem let v švicarskem Amriswilu, tako kot Milan Popovič, Belokranjec iz Novega mesta, ki je v Münchnu že 13 let — tako obljublajo vsi po vrsti. »Še nekaj mesecev, morebiti še kakšno leto, pa pridem domov!« Nekateri pravijo, da se bodo vrnilo že to leto.

Kar jih je Dolenjcev, bržkone ne bodo predolgo iskali zaposlitve. Kot kaže ob začetku leta, bo za pridne roke dovolj dela, v občinah pa se prav tako tudi veselijo obrtnikov, saj je vse več poklicev, po katerih je povpraševanje večje od ponudbe.

J. S.

Izlet v planine

Kegljaški klub Triglav Winterthur uspešno nadaljuje z delom. 7. septembra je organiziral izlet v planine. Kljub slabemu vremenu se je zjutraj zbralo na določenem zbirališču 25 članov, med njimi tudi otroci. Kajtitura je bila organizirana tako, da so se lahko izleta udeležili vsi člani z družinami. Do spodnje postaje smo se pripeljali z avtomobili, nato pa se je družba razdelila v dve skupini. Nekateri so se odločili za žičnico, drugi pa so se hrabro spopadli s hribom. Na vrhu smo bili spet vsi skupaj. Najprej malica iz nahrbtnikov, potem pa se je družba razživela. Po planinah sta se razlegala smeh in slovenska pesem.

Proti večeru se je družba vračala domov utrujena, pa kljub temu zadovoljna.

A. Špur

Konzularni dnevi v Charleroiju

Naša ambasada v Bruslju ima redne konzularne dneve za naše rojake na področju Charleroija vsaki drugi četrtek v mesecu ob 17. uri v sejni dvorani mestne hiše (soba št. 32, I. nadstropje — Maison Communale de Charleroi, Place du Manège).

Srečanje slovenskih učiteljic v Švici

Kako težko je zbrati vse slovenske učiteljice, ki poučujejo danes naše otroke, raztresene po vsej nemškogovoreči Švici, tega se je predesdnik SPD »Triglav« iz Züricha, tov. Gustl Teropšič dobro zavedal.

»Al' bo kal pognalo seme, kdor ga seje, sam ne ve.« Ta Prešernov verz, ki ga je izbral za uvod vabila na srečanje slovenskih učiteljic, je prepričal marsikatero, da ne sme izostati in

s tem razočarati prizadevnega »sejalca«.

Pohitele smo torej v petek, 14. novembra 1975, zvečer proti Zürichu, z nami pa tudi nekateri prizadevni starši in prijatelji, brez katerih bi danes mnogo slovenskih otrok ne imelo tukaj dopolnilnega pouka materinščine.

Sešli smo se v posebni sobi restavracije »Libero« in si prijateljsko stisnili roke. Med nami sta sedela tudi gosta: predstavnik jug. ambasade iz Berna tov. Tičak in predstavnica jug. konzulata iz Züricha.

Po pozdravnih besedah predsednika »Triglava« tov. Teropšiča smo si skupaj ogledali barvni zvočni 8-milimetrski film, ki ga je na letošnji prireditvi »Veseli tobogan« posnel rojak-amater. Še enkrat smo lahko sledili pristrčni otroški televizijski oddaji.

Kot predstavnik jug. ambasade je nato spregovoril tov. Tičak in se pohvalno izrazil o društvu »Triglav«, ki se je lepo izkazalo pri organiziranju slovenskega dopolnilnega pouka. Poudaril je, da se je treba še nadalje skupno truditi, da bi v ta pouk zajeli čimveč naših otrok.

V medsebojni izmenjavi izkušenj smo učiteljice prišle do zaključka, da imamo v glavnem iste probleme. Težaven je kombiniran pouk zlasti tam, kjer ena učna moč poučuje hkrati učence od 1. do 6. razreda osnovne šole. Zaposlitev vseh otrok zahteva temeljite priprave, dobro organizacijo dela, poznavanje sposobnosti posameznih otrok, katerih nivo znanja je zelo različen in ne nazadnje veliko potrpljenja, truda in ljubezni pri pouku. Zlasti še v primerih, ko starši doma slovenščino zanemarjajo in je otrok zato slabši od vrstnikov. Sodelovanje staršev nam je nujno potrebno. Vse se trudimo, da bi to zahtevno in odgovorno delo

opravile kolikor mogoče dobro. To je bilo jasno čutiti iz pomenkov in posvetov, ki so se razvili ta večer. »Al' bo kal pognalo seme, kdor ga seje, sam ne ve.« Prav gotovo bo to, kar sejemo danes v naše otroke dobrega, domačega jezikovnega in domoljubnega semena, vzkalilo in pognalo v rast. Čas setve je ugoden, najtežjo ledino smo tudi preorali. Veliko bosta pa prispevali tudi odgovornost in ljubezen do teh naših otrok.

Marija Omahen

Po maškaradi, ki jo je pripravilo SKD France Prešeren v Göteborgu

Dom Slovencev v Göteborgu

Slovcem v Göteborgu na Švedskem se je uresničila dolgoletna želja. Dobili smo svoj »Dom Slovencev«, kjer se lahko vsako soboto in nedeljo popoldne sestajamo, pogovorimo ter popijemo in prigriznemo kaj domačega. Tudi za šah in namizni tenis je dovolj prostora. Okrog osemsto knjig slovenskih in tujih pisateljev čaka na pride bralce. Otroška plesna, folklorna skupina in mešani pevski zbor spet pridno vadijo, saj je v novem domu res za vse dovolj prostora. Da smo dobili svoj dom, moramo izreči veliko zahvalo ABF

(Arbetarnas Bildings Förbund) — Delavski izobraževalni zvezi. Želimo si, da bi v novi slovenski dom čimvečkrat prihajali tudi tisti Slovenci, ki jih navadno srečamo le na slovenskih veselicah ali pa še takrat ne. Naš Dom Slovencev je na Hamarkulenu pri Göteborgu in prijazno vabi pod svoj krov naše rojake.

Slovensko kulturno društvo France Prešeren pridno dela. Razen drugih nastopov naših sekcij, ki so se zvrstili od dopusta sem, je omembe vreden priseljenški kulturni festival, ki so ga priredili v Göteborgu 25. oktobra 1975. Na tej veliki prireditvi je sodelo-

valo blizu trideset narodnosti iz raznih delov sveta, med njimi tudi jugoslovanski društvi. Tudi Slovenci iz Göteborga smo sodelovali na tej mednarodni kulturni manifestaciji z mešanim pevskim zborom in folklorno skupino. Res je bila velika športna dvorana »Skandinavium« najprimernejša za to veličastno prireditev. Mnogim gledalcem bo ostal nepozaben prizor, ko so se prižgali reflektorji in se je začela v areno zlivati pestra množica blizu petsto nastopajočih v barvitih narodnih nošah, ki so ob zvokih glasbe za mahanjem rok pozdravljali gledalce in jim klicali dobrodošlico v jezikih svojega

rodu. Nastopi skupin so se vrstili pozno v noč in vsak za sebe je bil nekaj svoj-skega, lepega. Želja večine, da bi se takšna mednarodna srečanja priredila večkrat, se nam bo, vsaj upamo, uresničila.

Vladimir Vodušek

Kulturno in športno društvo »Maribor« v Hildnu, ZRN

Slovenci, kjerkoli po svetu živijo v večjih naselbinah — in to je na vseh petih kontinentih, se združujejo v svoja društva ali klube, da bi gojili družabno življenje, se povezovali med seboj, se po domače poveselili, ohranjali

odbor, v katerem so: Jože Pahič — predsednik, Štefan Hozjan in Ernest Vidovič — podpredsednika, Oto Lesjak — tajnik, Jerica Kropf — blagajničarka, Franc Kokolj — gospodar in člani: Re-zika Nedelko, Tone Oks in Ignac Gruin, v nadzornem odboru pa sta Jakob Heber in Karel Kumpoš. Svojemu društvu so dali ime »Maribor«, ker je večina Slovencev, ki delajo v tem kraju, s Štajerske. Takoj so sklenili tudi navezati stike z občino Maribor, ki je njihovo pobudo z zadovoljstvom sprejela in društvu po svojih močeh tudi pomaga.

Društvo je prvo prireditev organiziralo že mesec po ustanovitvi. To je bilo srečanje

ga odseka dr. Henriksa ter Milana Pogačnika, direktorja Informativnega centra v Stuttgartu in tov. Kranjca ter Rihtarja, zastopnika Ljubljanske banke v Düsseldorfu. 29. novembra so organizirali tudi proslavo dneva republike, kjer so s svojimi pevskimi točkami nastopali že njihovi otroci. Društvo ima sedaj že svoje prostore na Schwannenstrasse 28, katere so s požrtvovalnim delom uredili člani sami. V treh zgornjih prostorih imajo knjižnico, prostor za vaje in sestanke, v kletnih prostorih pa športne dejavnosti. Imajo namreč že tudi otroški pevski zbor, ki šteje 12 članov v starosti od 6—13 let, folklorno skupino, harmonikaško skupino, na prireditvah pa igra ansambel društva »Štatenberški kvintet«. Za razvedrilo športnikov pa skrbi kegljaška in šahovska skupina.

To so le začetki, pravijo člani odbora. Svojo aktivnost bodo razvijali še naprej in vabijo vse Slovence v Hildnu in okolici, da se jim v čim večjem številu pridružijo. Šest mesecev po ustanovitvi je društvo imelo 150 rednih članov. Člani odbora se zavzemajo, pri čemer imajo vso podporo staršev, da bi čim prej dobili slovensko dopolnilno šolo.

G. Heimer

Srečanja

Darkova prva plošča

Ob novoletnih praznikih je tudi Soršakova družinica iz Münchna prišla praznovati k domačim na zeleno Štajersko. Pa so se oglasili tudi pri nas v uredništvu Rodne grude. Soršakovi so med našimi v Münchnu dobro znani, pa tudi drugod. Darko Soršak je namreč vodja enega najmlajših slovenskih izseljenskih ansamblov, seksteta Bambinos, v katerem

igrajo trije fantiči in tri deklice lepe domače melodije. Največji vzorniki mladih muzikantov so seveda naši Avseniki, zato so tudi ob novem letu obiskali Vilkota Avsenika, s katerim so se pogovarjali po domače to in ono, gotovo pa ni manjkalo tudi strokovnih nasvetov, ki so pri mladem glasbeniku Darku prav gotovo padla na plodna tla. Ko je zaživel ansambel Bambinos je imel njihov vodja, harmonikar Darko enajst let. Zdaj pa mu je blizu trinajst let, medtem pa so ansamblu izmenjali ime. Zdaj ga imenujejo »Alpe Adria«.

V uredništvu smo se srečali z očkom Jožetom Soršakom, mamo Eriko, hčerko Jožico, ki igra v ansamblu kitaro, in seveda s harmonikarjem Darkom. Zvedeli smo, da Darko tudi komponira. Ansambel igra že več njegovih skladb in nedavno je pri Helidonu izšla tudi prva njihova plošča. Od lastnih skladb sta mlademu komponistu najbolj všeč polka, ki ji je dal naslov »Na gmajnici«, pa valček »Pot domov«. Navdih za svoje skladbe pa je dobil, kakor je povedal, na počitnicah pri dedku in babici, tam v Račah pri Mariboru. Tam so zeleni travniki, pa hoste, ljudje z domačo govorico, tam je vse tako drugače kakor v tistem velikem prenatrpanem nemškem mestu. Deset let so že Soršakovi na Nemškem. Pa ne bodo ostali. Vrnili se bodo. Darko je povedal, da bi rad študiral glasbo v Sloveniji. Mama Erika pa je pripovedovala, da je 13. decembra slovenska šola pri društvu Triglav v Münchnu organizirala prireditev, ki je lepo uspela. Imeli so tudi folklorni nastop. Pri organizaciji prireditve se je izkazala slovenska učiteljica Marta Vizjakova. Rojaki zelo radi prispevajo za slovensko dopolnilno šolo in so vedno pripravljene pomagati.

IS.

Slovenski pionirji, bodoči člani slovenskega društva Bled v Essnu, po eni izmed slovenskih prireditev. Druga z leve strani je Jožica Sieger, voditeljica folklorne skupine pri društvu Bled (Foto: Anton Rupnik)

slovenski jezik in običaje ter drug drugemu pomagali. K velikemu številu slovenskih društev so se pridružili tudi Slovenci v Hildnu. Dne 16. maja 1975 so se na pobudo pripravljalnega odbora zbrali v restavraciji »Slovenija«, ki je last rojaka Cigule iz Dornave, da bi ustanovili svoje društvo. Prišlo jih je 50, kar lepo število za začetek. Izvolili so 11 članski

Slovencev v Hildnu 16. junija v dvorani tovarne lakov »Widerhold«. Na prireditvi je prišlo okrog 300 rojakov. Na tej prireditvi so tudi imenovali prvega častnega člana društva — dr. Elen Widerhold, županjo mesta Hilden, ki Slovincem in društvu vedno rada pomaga. Kadarkoli je bilo potrebno, je dala na razpolago brezplačno dvorano in se zavzemala, da bi društvo čim prej dobilo svoje prostore. Na drugi prireditvi 8. oktobra, ko so imeli veliko vinsko trgatve, se je zbralo okrog 400 rojakov. Na martinovanju 15. novembra pa so sprejeli še pet častnih članov, dr. Göbla, predsednika občine Hilden, šefa pravne-

Šahovsko prvenstvo pionirjev v Baden-Württembergu

Učenci slovenskega dopolnilnega pouka v pokrajini Baden-Württemberg, ZR Nemčija, so se 14. decembra 1975 že četrtrič zbrali na pionirskem šahovskem prvenstvu v prostorih SKUD Triglav v Stuttgartu. Mladi šahisti so tekmovali v dveh skupinah. Mlajšo so sestavljali učenci od prvega do četrtega razreda, starejšo pa učenci od petega do devetega razreda. V obeh skupinah je tekmovalo 19 prijavljenec.

Majhni, a topli prostori slovenskega društva so bili to nedeljsko dopoldne nabito polni. Starši so z zanimanjem opazovali potek iger, si zapisovali rezultate s tekmovalne tabele ter prijetno klepetali o pripravah na bližnje potovanje v domovino, ko bodo v krogu svojih dragih pričakovali novo leto.

Pionirsko šahovsko prvenstvo je otvoril podpredsednik SKUD Triglav Vlado Kiderič in prisotnim tekmovalcem dejal, da je srečen, ko vidi v društvenih prostorih zbranih toliko mladih slovenskih pionirjev-šahistov, ki bodo s svojimi rezultati dokazali, da se tudi v tujini vključujejo v interesne krožke dopolnilne šole materinega jezika, kar jim bo koristilo, ko se bodo vrnili med sovrstnike v domovino. Zaželel jim je čimboljšo igro in prvenstvo je pričelo.

Med tekmovalci je vladal mir, le Janez je včasih veselo poskočil in se pretegnil ter dejal: »Že zopet sem zmagal! Kaj bo, če bom prvak? Tovarišica ali boste zadovoljni? Bo zlata medalja moja, je to pravo zlato? Srečen bi bil, če bo res.« Cesar Marijica je ob svojih zmagah pri mlajši skupini molčala. Sama ni vedela, kako zadovoljna je. Njena lička so bila ta dan še bolj

rožnata, njen očka pa nikakor ni mogel zatajiti, kako srečen je ob svojem dekletu — edini šahistki slovenskih pionirjev.

Šahovsko prvenstvo je s svojim obiskom pozdravil tudi tovariš direktor informativnega centra SFRJ v Stuttgartu Milan Pogačnik in skupina mladincev šolskega kulturno-umetniškega društva Mladost. Njen predsednik Željko Jaklin je sporočil vsem udeležencem tekmovanja pristržne pozdrave z željo, da se v bodočem letu srečajo na podobnem tekmovanju šahisti obeh odredov.

Ob 13. uri, ko so bili rezultati že znani, je stopila med mlade šahiste predsednica SKUD Triglav Meta Vrhunc-Frljužec in jim čestitala k današnjim uspehom, jih pozvala, da večkrat obiščejo mladinsko knjižnico ter vedno in povsod s ponosom povedo, da so Slovenci in doma iz zelene in sončne Slovenije.

Razdelila je medalje in nagrade najprej mlajši, nato starejši skupini. Vsi prisotni so prejeli priznanja od SKUD Triglav.

1. Cesar Marijica iz Zuffenhausna, učenec 4. razreda, ZLATO MEDALJO

2. Filip Andrej iz Sindelfingena, učenec 2. razreda, SREBRNO MEDALJO

3. Štefe Robert iz Denkdorfa, učenec 4. razreda, BRONASTO MEDALJO

4. Plavec Jože iz Denkdorfa, učenec 2. razreda, ŠAHOVSKO GARNITURO

Blaži Drolc, Darko Fumič, Hožič Tomaž, Marko Kupljenik, Edi Šalamun, Igor Kupljenik, Marko Curavič in Natalija Bizjak so prejeli knjižne nagrade.

1. Kovač Janez iz Degerlocha, učenec 6. razreda, ZLATO MEDALJO,

2. Penz Mihael iz Sindelfingena, učenec 8. razreda SREBRNO MEDALJO,

3. Poljanšek Janez iz Ostheimschule, učenec 6. raz-

reda BRONASTO MEDALJO,

Črnčec Bojan iz Sindelfingena, učenec 8. razreda šahovsko garnituro, Hožič Boštjan in Žekš Borut pa sta prejela knjižne nagrade.

Ob slavnostnem zaključku 4. slovenskega pionirskega šahovskega tekmovanja v pokrajini Baden-Württemberg so se nastopajoči slikali, tovarišice učiteljice pa so jih pogostile z bogato obloženimi kruhki in sadnimi sokovi.

Zadovoljni mladi šahisti so ponosno ogledovali svoje zaslužene nagrade in z njimi hiteli na svoje domove.

Dragica Nunčič

Uspešno delo

Naše kulturno društvo Slovenija v Olofströmu uspešno dela po programu, ki smo ga načrtovali v začetku delovnega leta. Pomagajo vsi člani, vsak po svojih možnostih, tudi tisti, ki so samo člani in pridno prihajajo na prireditve, kar je eden od pogojev uspešnega društvenega dela in tudi edini način, da se zbiramo in gojimo slovenski jezik ter krepimo ljubezen do rodne domovine. Takšna srečanja so pomembna za vsakogar izmed nas, da se iztrga iz objema tega velikega tujega okolja in se tako ob srečanjih z rojaki pogovorimo in zapojeemo v svojem domačem jeziku ter zaplešemo ob zvokih domače glasbe. Z uspehom se tudi nadaljuje naš slovenski dopolnilni pouk in dobro že deluje športna odbojarska sekcija. Sodelovali smo na švedski radijski oddaji za tuje narodnosti, prikazali nekaj domačih filmov za odrasle in otroke, sodelovali na decemberski vsakoletni interni prireditvi in na podobnih prireditvah drugih narodnosti in domačinov. Imeli smo en piknik na prostem, vinsko trgatavo s plesom in leto zaključili z novoletno zabavo s plesom,

kjer nas je obiskal tudi dedek Mráz. Na takšnih prireditvah si vsi potešimo svojo lakoto po slovenskih vižah in si s pomenki, pesmijo pa tudi s kranjskimi klobasami in domačo kapljico ustvarimo svojo malo Slovenijo. Na programu imamo še dve večji prireditvi: v februarju Prešernov dan ter v marcu Dan žena, v aprilu pa se bomo zbrali na letnem občnem zboru, izvolili nov odbor in se pogovorili o bodočih načrtih.

Milan Starc

Občni zbor šolskih hranilnic

Pred dobrim letom je bila v Stuttgartu ustanovljena prva šolska hranilnica jugoslovanskih pionirjev zunaj meja Jugoslavije, ki deluje po načelih samoupravljanja. Zdaj delujeta v Stuttgartu že dve takšni hranilnici, in to šolska hranilnica pionirskega odreda Triglav in šolska hranilnica pionirskega odreda Mladost. Obe sta v sklopu enot Ljubljanske banke. V soboto 31. januarja je bil v dvorani sindikatov DGB v Stuttgartu prvi letni občni zbor naših šolskih hranilnic, na katerem so izmenjali dosedanje delovne izkušnje, izvolili novo vodstvo in se dogovorili o bodočih nalogah. Na občni zbor so povabili tudi predstavnik šolskih hranilnic iz Jugoslavije.

Zdaj pa še vodovod

V eni prejšnjih števil Rodne grude smo opisali pobudo naših rojakov iz Belgije, ki so gradili cesto v svoji domači vasi Znojile v krajevni skupnosti Studenec, ki spada pod občino Sevnica. Dobro volja naših rojakov in domačinov je bila spodbuda za krajevno skupnost, ki je ta čas zgradila še preostali del ceste in tako je danes mogoče brez težave priti po novi cesti v vas Znojile.

Naša rojaka Tone Mrgole iz Belgije, glavni organizator in pobudnik za zgraditev ceste, in njegov brat Ivan sta bila preteklo jesen ponovno na obisku v domačem kraju. Zgodilo se je, da so bili tiste dni vaški vodnjaki brez vode, popolnoma suhi. Naj povemo, da vas Znojile nima svojega vodovoda in zato uporabljajo vaščani deževnico, ki jo nalovijo v svoje kapnice. Zato je sklical naš rojak Tone Mrgole na svoj rojstni dom vse vaščane in zastavil vprašanje: kako bo jutri, ko ni več vode? In prav ta večer je padla odločitev, da se bodo tega problema lotili sami in sicer tako, da bodo sami potegnili vodovod v vas.

Kakih 800 m od vasi je močan izvirek, treba ga je zajeti, izkopati in položiti cevi, pa bo vode za vse dovolj. Naslednji dan so že izmerili, kolikšen bo padec vode, istega dne je Tone pripeljal v svojem avtomobilu alkatenske cevi iz trgovine. Možje so se lotili dela in sicer je ena skupina uredila zajetje, druga pa je pričela z izkopom. S pomočjo traktorja in pridnih rok so izkopali jarek, vanj položili 800 m cevi, zasuli in njihovo delo je bilo poplačano: v vas je pritekla voda. Kakšno je bilo veselje, si lahko le mislimo. Pa še nekaj: za celotno delo so rabili le tri dni, kar se sliši skoraj neverjetno! V gradnji je tudi primeren rezervoar, ljudje bodo kmalu imeli svojo vodo tudi v hišah.

Tako so bili naši rojaki ponovno pobudniki in organizatorji odlično uspele akcije v svoji domači vasi. Njihova velika ljubezen do domačega kraja je rešila problem, ki je mučil že njihove dede.

C. M.

Vas je kaj strah?

Dolgo popotovanje domov. Začenja se v dolgi vrsti pred okencem letalske družbe na starem düsseldorfskem letališču. Ob pol sedmih zjutraj. Stara mama, hčerka, zet in vnuček, vsi neprespani, vsi polni hrepenenja po trenutku, ko se bo letalo spustilo v Ljubljani. Polno mladih

zemljo. Vsi si oddahnejo, vsi v novem pričakovanju. Česa?

»Gastarbajterji« se morda še nikoli niso podajali na novoletno pot v domovino z bremenom tolikšne negotovosti kot tokrat. V Bonnu jim snujejo nekakšno smrtno obsodbo po obrokih: »17 tez o politiki do tujcev« se imenuje dokument, ki so ga pravkar sestavili različni referenti. Tujim delojemalcem — tako uradno — naj bi

Da pa vse tole tudi ni čisto brezskrbno, o tem vsak po svoje razmišlja.

Pohane piške

Alenka Erženova je že štiri najst let v Düsseldorfu. Takrat, kot pravkar dozorela punca, se je hotela naučiti nemščine, videti malce sveta in kot marsikateri vrstnici se ji je nemška lekcija raztegnila na večno šolo. Leta 1963 je šla k nemški družini

Na zabavi, po praznovanju 29. novembra 1975 v Eisdenu, Belgija (Foto: Huber Franc)

družin z dojenčki ali sitnimi in zgovornimi otročički. Štajerji, Prleki, Pomurci... že ko pritrđijo s tistim »ja«, jih spoznaš. Vsi se vprašujoče ozirajo ven: megla postaja gostejša. Potem se počasi zdani, odhoda pa noče biti. Potem nas dva velika avtobusa peljeta drugam, na letališče Köln-Bonn; tu je manj megleno, tu lahko vsaj poletijo. In po osmih urah tavanja in čakanja v megli se letalo le spusti nad osončeno in zasneženo domačo

počasi (še bolj) priskutili lebdenje na »Arbeitslosengeldu«, izplačilni rok naj bi skrajšali. Prav tako naj bi združevanje družin, se pravi šele po treh letih (zdaj je v veljavi eno leto) dovolili prihajanje ostalih družinskih članov v ZRN. V zaprta velenesta naj bi vsem tujcem sploh prepovedali dodatno priseljevanje... Premalo jih je še odšlo. Jeseni prihodnje leto so tu volitve in vlada v Bonnu bo morala nekaj pokazati, kako je namreč obvladala neobvladljiv »gastarbajterski« problem.

»Kako? Vas je kaj strah?«
»Strah? Ne. Domov se pač lahko vedno vrnemo...«

ni, najprej v gospodinjstvo, potem v njihov »Lebensmittelgeschäft« (»Ah, kako se že to reče po slovensko!?)«
»Tam sem bila tri leta in pol, potem sem bila devet let v trgovini s sadjem in zelenjavo v knjigovodstvu« — tudi tole sva skupaj poiskala za njeno »Buchhaltung«. Zdaj pa je Alenka v knjigovodstvu enega največjih zahodnonemških gradbenih podjetij. »Domov? V začetku še, zdaj ne več, zdaj ne vem, kaj bi doma sploh lahko počela...« Nekoč je sicer delala v takratni ljubljanski komunalni banki, morda bi lahko spet kje, ampak po 14 letih se ji je že vsa družba doma razgubila — tu v Düsseldorfu pa je

tudi sama. Kot teta z bonbončki prihaja ob praznikih domov, tako kot zdajle.

»Zelo velika negotovost, kar zadeva nas, tujce« meni »dama« (»Ne, imena pa nikar ne objavljajte!«), ki bi lahko bila predstavnica tiste skupine naših zdomcev, ki jim pravimo strokovnjaki. Grafik je, dela v večjem podjetju za »public relations«, za reklamo torej. In če v gospodarstvu kaj ne gre najbolje, izvedo za to najprej tisti, ki v letih bogatega razcveta delajo zanj veliko reklame. Za televizijo pripravi naša sobesednica dveminutno reklamo za električne stroje. Ena minuta stane dvajset tisoč mark! Seveda odpade najprej takšnale reklama, če naročila poenjajo. In zaslužek tistih, ki od nje živijo. »Teta« gre seveda na dopust. Lani se je komaj spet privadila na nemško okolje, tako jo prevzame domač, ljubljanski krog. Petnajst let je že v Düsseldorfu. Pravzaprav trinajst, prej je bila dve leti v Parizu, dodaja. Domov? Le čemu, morala bi komu spodriniti mesto, zdaj je že mimo.

»Naši doma menijo, da nam v Nemčiji pohane piške padajo z neba,« grenkobno pripoveduje sopotnica. »Kdaj to najlepše občutim? Ko odprem kovček in razdelim darilca. Zmeraj moram paziti, da koga ne užalim bolj kot drugega...« Molk. »Ko sem pred časom mojim pisala, da se mi lahko zgodi, da bom ostala celo brez dela, da je stanje tu zelo težko, so me rotili, naj jim nikar ne pišem takšnih reči, še posebej na razglednice ne, saj vendar vsi to izvedo, moji pa so tako ponosni name...« Kisel nasmeh. Ljudje si nikakor ne dajo dopovedati, da je v Nemčiji zelo hudo, pravi, da je v Nemčiji tudi vse drago in dražje, da ji v Nemčiji ne bi skoraj nič ostalo, če bi si privoščila toliko kot si privoščijo njeni doma. »Vsi mi morajo nekaj razkazovati,

ko pridem domov: eden je med tem kupil švedsko kuhinjo, drugi nov avto... Obupno!« Premolk, pomislek. »Ampak tarnajo pa vedno vsi: pri nas je vse tako drago — kot da tu ne bi bilo drago!...«

Cristiani, Gretice

Ciril in Danica Kovšca se bojita, da se njuna šestmesečna Erika ne bi prehladila. Štiri leta in pol že Ciril zidari v Recklinghausnu v Porurju. Tudi ko je bila lani največja kriza v gradbeništvu je njegova »firma« — samo ta izraz še poznajo naši zdomci — imela dosti dela: Nevarnost, strah? Če si v redu človek, priden delavec, se ti ni treba kaj bati, odrezavo meni plečati Kovšca. Odpustili so pač tiste, ki niso bili dobri. Ne boji se nič. Nadur res ni več toliko, zaslužek ni več tako lep kot nekdanj. Ampak dovoljenje za leto dni ima v žepu in januarja bo spet šel zidat vrstne hišice v Porurje. Zdaj pa se bo družina nemoteno povesečila pri svojih na Colu na Primorskem: pri Gorici si je kupil že zemljo, z leti si bo sezidal še svojo hišo. Ciril je z vsem zadovoljen, mamica tudi srečna. Marke zlagata, pri Ljubljanski banki so jima obljubili posojilo. Če bi doma tako delal kot v Nemčiji in če bi vse izdatke preračunala, bi tudi pri »Primorju« v Ajdovščini lahko preživljal družino in postavil hišo, pravi Ciril.

»No, Christian, no povej kaj.« Nedog Christian se pol sramežljivo obrne triletni sinček mamici v naročju, ko pogrkuje svoje ime. Kot drugi Cristiani in Erike in Thomasi in Gretice. Nedogovi imajo dolgo pot pred seboj: stara mama, mamica Dragica, očka Stanko in nagajivi Christian bodo šli še daleč do Radencev, do Kapele pravzaprav. Šesto leto že prihajajo takole domov, prej sami, zdaj s prvim otrokom. Žena dela pri Philipsu v Duisburgu, mož pri De-

magu, ki mu je priskrbel tudi družinsko stanovanje. »Kdor hoče delati, lahko tam ostane, ne bo zgubil dela,« je Stanko samozavesten.

Celjan Tone Turšek je sicer mizar, zdaj pa dela v raziskavi materiala v velikem aluminijemskem koncernu v Grevenbroichu blizu Düsseldorfa. Tudi on je med »stariimi«, petnajst let že »zdomari«. »Zdaj je veliko lažje za nas, kot je bilo v prejšnji krizi, zdaj nas le ščiti socialnodemokratska vlada.« Turnšek se že s tem predstavlja kot zavedni sindikalni član in aktivist: vseskozi je res v kovinarskem sindikatu. Domače družbe mu ne manjka, tudi Celjanov ima v teh krajih. Za svoje delovno mesto se sicer ne boji, pač pa mu je jasno, da bo podjetje še odpuščalo. Pravkar so jih odpustili tristo, zdaj gre do vsi na kolektivni dopust: ni dela, ni dosti naročil.

Nezaupljivi strugar, Šentjurčan, noče imeti imena v časniku. Dela pri »Demagu«, kjer je kakšnih štiristo Slovencev v tovarni v Düsseldorfu in Duisburgu. Leta 1968 je tudi on odšel iz štorske železarne preko celjskega zavoda za zaposlovanje. »Dela je dosti, le če hočeš delati.« Fant je samozavesten in prepričan, da so tisti, ki delo izgubijo, kar sami krivi, da pač niso dobri delavci. Seveda: če imaš srečo, da si pri »firmi«, ki ima dosti starih naročil. Na düsseldorfski železniški postaji si večkrat kupi »Delo«, pa kar dosti prebira, vse po vrsti, tudi po nemško. Nič mu ne manjka, nič, pravi.

V kratkem domov

Ivan Žavec, krepki petdesetletnik zagorelega čela, je rudar. Ko ga je jeseni leta 1969 »razočarala plača« v Kanižarici, jo je potegnil v Porurje, v Recklinghausen. Najprej je šel v jamo, tisoč metrov globoko, zdaj pa dela zunaj, kjer pripravlja

les. Dolgo ne bi rad več ostal, družina je doma sama, dolgčas je čedalje hujši. Nobene bojazni ni, da bi rudar tule izgubil delo, saj jih iščejo. Razen enega so njegovi otroci že pri kruhu, tudi z očetovimi markami. Že zdavnaj bi ostal doma, če ga ne bi vsakokrat prepodile »divje cene« nazaj v Nemčijo, pravi. Naredil je hišo, popravil gospodarsko poslopje, zemlje ima toliko, da »ni za živeti ne za umreti«, gozdov namreč. Tu v Porurju je našel ožjega dolenskega rojaka Lojza Vovka iz Šmarjeških Toplic. Tudi njemu se je 1970 zazdela »plača« doma premajhna, pri gozdnem gospodarstvu v Novem mestu bi sicer lahko še delal, pa je hotel hitreje priti do traktorja. Traktor mu je še cilj, hišo je že skoraj zgradil. Pet otrok in žena ga čaka, vsega je naveličan na tujem. Ampak zdaj še mora nazaj. Zdaj še...

Kranjčan Milan Ravnikar že pet let vozi cisterne za cement v Beckumu. Odpuščanja se ne boji, njegovo spedijsko podjetje je postavljeno na široko in se hitro lahko preusmeri na drugo blago, če pri enem ni dela. Po poklicu je telefonski mehanik, najprej je delal kot vulkanizer. Kaj ga je speljalo v Nemčijo? »Sam ne vem, neprestano me je nekako vlekla Nemčija, malo zaradi reklame, da bi si dvignil standard. Danes vidim, da ni nič iz tega...« Mladi očka je moral pred časom poslati družino domov, toliko je po svetu, da je bila na tujem dvakrat osamljena. Pa je raje šla domov. Prihranki? Prihrankov skoraj ni, pravi. V kratkem bo prišel domov. V kratkem...

Anton Rupnik, Delo

Društvo Jadran je izgubilo člana

Konec novembra je za srčno kapjo umrl dolgoletni član društva Jadran v Freymin-
-Merlebachu in zvesti naročnik Rodne grude, 83-letni Štefan Brezovšek. V soboto 29. novembra smo se na pokopališču Hochwald-Merlebach poslovili od njega. Na zadnji poti so ga poleg domačih ter številnih prijateljev pospremili tudi člani društva Jadran z društveno zastavo. Na grob so mu položili venec in pevski zbor mu je zapel v slovo. Čeprav je bil že v zrelih letih, nihče ni slutil, da se bo naš dragi Štefan tako naglo za vselej poslovil, saj je minilo komaj pet let, ko sta s soprogo slovesno praznovala zlato poroko v krogu ljube družine — štirih otrok, dvanajstih vnukov in štirih pravnukov. Dragi Štefan, naj ti bo lahko tuja zemlja!

Anton Škruba

Mojca Jesenik-Cossalter

Na jesen lanskega leta je po krajši boleznini umrla hči našega rojaka, bivšega izseljenca v francoski Loreni, prof. Viktorja Jesenika, danes znanega kot prevajalca slovenske literature v francoščino.

Mojca Jesenikova, poročena Cossalter, ki je bila najprej odlična dijakinja in poznavalka francoskega jezika, je šla po maturi v Kranju 1. 1970 študirat v Grenoble. Tam se je vpisala na filozofsko fakulteto v jezikovno skupino francoščina-angleščina-ruščina in se takoj temeljito lotila učenja jezikov in literature in po treh letih študija je že dosegla licenciat filozofije. Za magisterij si je izbrala dramo Lažna Ivana slovenskega pisatelja in dramatika Andreja Hienga, in to zato, ker je bil eden od predmetov njenega študija Gledališče 20. stoletja. Po konzultacijah z avtorjem samim in režiserji v Jugoslaviji je delo prevedla v francoščino in napisala 70 strani kritične dramske študije Lažne Ivane Andreja Hienga (režijsko in igralsko), ki jo je nato odlično branila pred komisijo univerze in dosegla magisterij s posebno pohvalo žirije. In že je mislila na doktorat, ki naj bi ga opravila iz sloven-

skega gledališča nasploh. Medtem se je poročila s študentom medicinske fakultete v Grenobleu, že kineziterapevtom, in rodila hčerko Vanjo. L. 1975 je še preživela s svojo družinico lepe počitnice doma v Sloveniji in ob morju s starši in sestrami. Ko pa se je vrnila v Francijo, jo je zahrbtna bolezen nenadno pobrala. Bila je stara komaj 24 let. Na željo moža je pokopana v vasi blizu mesta Vienne (Isère), kjer ležijo v družinskem grobu tudi že umrli sorodniki moža, poleg njegove babice, ki jo je Mojca še poznala in imela rada. Na pogreb je prišlo razen družin zelo veliko njihovih prijateljev iz Grenoblea, ki so nadvse spoštljivo pospremili na zadnjo pot, našo Mojco, ki je bila vedno nadvse skromna, ki pa je vedno stremela za popolnostjo. Mojce zdaj ni več telesno med nami, vendar bo njena svetla podoba ostala z nami. Pisatelj Hieng je napisal o njej: »Vsakič, ko sem Mojco srečal, se mi je zdelo, kot bi zašel v območje čarobne in rahle dobrote, v svetlobni krog nežnosti in docela naravne plemenitosti, v tok človečnosti, kakršno srečujemo povečini le v poeziji.«

Janko Jankovič,
Tucquegnieux, Francija

Izgubili smo mlado članico

Vse Slovence v Malmöju na Švedskem je pretresla žalostna vest, ko smo izvedeli, da je 21. 8. 1975 tragično preminila naša članica Marica Grilc, stara 23 let, doma iz

Marica Grilc

Maribora. Na Švedsko je prišla s 13 leti s starši. Tu je končala višjo zobotehnično šolo. Pokojna je bila zelo priljubljena v društvu Planika. Pokopali smo jo na pokopališču v Malmöju. Vsem so nam se zasolžile oči, ko smo se poslavljali od nje. Ob odprtem grobu se je v imenu našega društva poslovil od nje Ivan Pucko.

Draga Marica, naj ti bo lahka tuja zemlja! Staršem in sestri z družino pa izrekamo iskreno sožalje.

SKD Planika, Malmö.
Švedska

Slovo od

Marije (Jamšek) Miška

Nepričakovano je umrla zavedna slovenska rojakinja Marija Jamšek por. Miška iz Taminesa v Belgiji, ki je podlegla poškodbam pri nesrečnem padcu v domači hiši. Pokojnica se je rodila pred 77 leti v Ložu pri Vipavi. Kot zavedna Slovenca sta morala z možem zaradi fašističnih groženj in za naše ljudi nevzdržnih razmer zapustiti domače kraje in se leta 1931 izselila v Belgijo. Tu sta začela novo življenje, ki je bilo v začetku trdo in kruto. V zakonu sta se jima rodila sin Franc in hči Viktorija. Oba živita v Belgiji, sin Franc je bil vseskozi delaven društveni delavec. To je ostal tudi še danes. Vojna ni prizanesla družini, kajti očeta so zaprli Nemci, mati je ostala sama s svojima otrokoma. Po končani vojni se je sicer vrnil, vendar pa težko bolan in še isto leto umrl. Tako je pokojnica

Marija (Jamšek) Miška

ostala sama s svojima otrokoma. Vse življenje pa je ostala zvesta svoji domovini, zato ni nikdar zamudila nobene slovenske prireditve, poleg tega pa se je zelo rada vračala v svoj domači kraj, v Vipavsko dolino.

Na zadnji poti so jo spremili slovenski rojak, med njimi tudi predstavniki slovenskega društva Jadran iz Charleroija. Slovenska skupnost je izgubila z gospo Miško zavedno Slovenko, ki ni nikdar klonila ali zatajila slovenske besede, v tem duhu je tudi vzgojila svoja otroka. Naj ji bo lahka tuja zemlja, družini pa izrekamo iskreno sožalje!

Janezu Šnurerju v slovo

Sredi decembra so pokopali rojaka Janeza Šnurerja (po domače so ga klicali Janče) iz Eisdna, starega 70 let. V rudniku je delal polnih 30 let. Zadnja leta ga je hudo mučila bolezen, zato je moral večkrat v rudarsko bolnico. Pokojni Šnurer je bil doma iz vasi Topolovci v Prekmurju, od koder se je odpravil za delom v tujino leta 1927. Najprej je bil v Franciji, kjer so bile razmere zelo slabe, zato se je odpravil v Eisden v Belgijo, kjer je bila že številna slovenska kolonija. Tam je tudi ostal do svoje smrti. Z ženo Marijo sta imela sina Viktorja, ki se je odpravil nazaj v domovino in prevzel posestvo po starem očetu, drugi sin Leopold se je izselil v Ameriko, hči Lizka pa živi s svojo družino v Eisdnu.

Pokojni Janče je bil med prvimi člani društva Barbara. Njen član je bil vse do svoje smrti, poleg tega pa je bil tudi dolga leta odbornik. Mnogi se ga še danes spominjajo kot zelo aktivnega društvenega delavca, pa tudi njegova odkrita in neposredna beseda je bila daleč naokoli znana. Nikdar se ni bal povedati resnice vsakemu v obraz.

Na njegovi zadnji poti ga je pospremila velika množica naših rojakov in domačinov. Od njega se je poslovilo tudi društvo Barbara z zastavo in predsednik Gustl Tanšek mu je izrekel zadnje besede. Pogrebne svečanosti je opravil belgijski duhovnik.

Dragi Janče, naj ti bo lahka tuja zemlja!

Murnik

Brez carine

»Devet let sem že zaposlen v ZR Nemčiji, sedaj se bom za stalno vrnil v domovino. Zanima me, kaj vse lahko pripeljem s seboj brez carine in ali lahko pripeljem dva enaka predmeta (npr. dva televizorja).

L. K., Kamnik, Carinarnica Ljubljana: »Brez carine lahko zdomec, ki se vrača, uvozi 20 rabljenih predmetov v skupni vrednosti

in posodo, 1 preprogo ter druge gospodinjske predmete v vrednosti do 1.000 dinarjev.

Ob uvozu tega blaga mora lastnik predložiti vse račune o nakupu, garancijski list, potrdilo o TV in radijski naročnini, kakor tudi ostale dokaze, da so predmeti že rabljeni.

Delavec, ki je bil več kot 10 let zaposlen v tujini, lahko uvozi brez carine rabljene predmete brez količinske in vrednostne omejitve. Za motorna vozila morajo v vsakem primeru plačati carino, katere višina je odvisna od vrednosti vozila. Samo tisti, ki so zapustili Jugoslavijo že pred 6. aprilom 1941, lahko avto pripeljejo v Jugoslavijo brez carine.

Avto lahko uvozi vsak, ki je bil v tujini več kot pet let in ima potrdilo, da je bil tam zaposlen in uporabljal vozilo. Tudi tisti, ki so bili v tujini zaposleni več kot 2 leti, a manj kot pet let lahko uvozijo avto, če imajo potrdilo konzulata, da so v tujini imeli motorno vozilo najmanj 2 leti. Za vse te uvoze morajo plačati carino. Če je bil delavec na delu v tujini in je isto vozilo uporabljal najmanj 2 leti, se mu prizna rabljenost vozila, s tem, da odstotek rabljenosti ne more biti večji od 50 odstotkov. S tem se mu seveda tudi zmanjša carina, ker jo plača od vrednosti vozila.

Kot je razvidno, delavec, ki se vrača z dela v tujini, lahko uvozi brez carine le po en predmet, medtem ko tisti, ki so zaposleni več kot 10 let, uvozijo tudi več predmetov, na primer dva barvna televizorja in podobno.«

Vodenje matičnih knjig v tujini

V Jugoslaviji je izšla določba o vodenju matičnih knjig v diplomatskih in konzularnih predstavništvih Jugoslavije v tujini ter o izdajanju izpiskov in potrdil iz teh

knjig. Jugoslovanska predstavništva v tujini vodijo po tej določbi tri vrste matičnih knjig: rojstne, poročne in mrliške. Rojstne in mrliške matične knjige vodijo za vse jugoslovanske državljane, ki stalno prebivajo v tujini. Za tiste jugoslovanske državljane, ki samo začasno prebivajo v tujini — to so med drugimi tudi delavci na začasnem delu v tujini — pa vodijo te knjige samo v primeru, kadar po predpisih tiste države podatkov o rojstvu in smrti ni potrebno vpisovati v njihove matične knjige.

Poročne matične knjige se morajo voditi v vsakem primeru, naj gre za jugoslovanske državljane, ki stalno živijo v tujini, ali za tiste, ki so tam samo začasno. Jugoslovanski državljani v tujini, katerih rojstni, poročni in drugi podatki niso vpisani v matično knjigo pri jugoslovanskem diplomatsko-konzularnem predstavništvu, morajo te podatke prijaviti zaradi vpisa v matično knjigo.

Jugoslovanski državljani v tujini lahko zahtevajo izpiske iz matičnih knjig, ki se vodijo pri jugoslovanskem predstavništvu v tisti državi. Pri tem se v izpisek iz rojstne matične knjige vpišejo v rubriko »Podatki o starših« podatki tistih oseb, ki se ob izdaji izpiska štejejo za otrokove starše na podlagi dosedanjih vpisov, in sicer brez zaznambe o tem, iz katerega naslova so bile te osebe vpisane kot starši. Za osebe, ki so bile ob izdaji izpiska poročene, se na njihovo zahtevo izda izpisek z zaznambo o sklenjenih zakonski zvezi. Če je ta zveza že prenehala, se vpiše zaznamba o prenehanju; če pa je bila sklenjena večkrat, se vpiše samo zaznamba o zadnjem prenehanju zveze. Izpisek se izda na ime, ki sta ga imela zakonca ob sklenitvi zakonske zveze; če pa sta ob sklenitvi zakonske zveze spre-

nila priimek, se vpiše v izpisek njuna izjava o spremembi priimka.

O smrti jugoslovanskega državljana se izda izpisek o smrti, tako da ustreza vpisu v matični mrliški knjigi z ustrezajočim zaznamkom.

dr. Lev Svetek

Strokovno izobraževanje jugoslovanskih delavcev v tujini

Jugoslovanski delavci, začasno zaposleni v tujini, naj bi se čim bolj strokovno izpopolnili, da bi se lahko lažje vključili v jugoslovansko gospodarstvo in druge dejavnosti, ko bi se vrnili v domovino. Strokovno izobraževanje teh delavcev naj bi se opravilo že v tujini, torej pred njihovim povratkom v domovino.

To delo naj bi po družbenem dogovoru med izvršnimi sveti jugoslovanskih republik in pokrajin, sindikati in gospodarskimi zbornicami opravljale v tujini tiste jugoslovanske ustanove, ki so za to delo verificirane tudi v Jugoslaviji. Strokovno izobraževanje v tujini naj bi financirali razni dejavniki, ki so na tem zainteresirani: to bi bile domače pa tudi tuje organizacije oziroma delodajalci, skupnosti za zaposlovanje, pa tudi delavci sami, ki bi bili zainteresirani o delovnih razmerjih in socialni varnosti, o davkih in prispevkih, o matičnih listinah in vsem drugem, kar zanima jugoslovanske delavce v tujini. Seveda morajo poznati tudi meddržavne sporazume in konvencije, ki jih je Jugoslavija sklenila s tisto državo, v katero odhajajo. Poleg tega jim mora biti jasna politika zaposlovanja v Jugoslaviji ter politika vračanja jugoslovanskih delavcev v domovino ter njihovega vključevanja v jugoslovansko gospodarstvo.

dr. Lev Svetek

Adolf Garber, dolgoletni zastopnik naše revije, iz Kreutzwalda v Franciji, se še vedno rad udeležuje vseh slovenskih prireditelj v bližnjem Freyning-Merlebachu

10.000 dinarjev, in sicer: 1 televizor s priključki, 1 radijski sprejemnik s priključki, 1 magnetofon, 1 gramofon, 1 hladilnik, 1 električni, plinski ali kombinirani štedilnik, 1 sesalec, 1 pralni stroj, 1 tranzistor, 1 aparat za mletje mesa in mešanje hrane, 1 električni ali plinski grelec, peč ali radiator, 1 likalni stroj za perilo, vse sešito tekstilno in usnjeno blago, 1 šivalni stroj, knjige in revije domačih in tujih avtorjev, vse vrste pohištva, posteljnino, zavese in podobno, jedilni pribor in servise za največ 12 oseb ter ustrezne kuhinjske predmete

ZDA

Zlati jubilej društva Pioneer

Slovenska narodna podporna jednota je lani proslavljala pomembno obletnico: zlati jubilej ustanovitve prvega njenega društva, ki posluje v angleškem jeziku — društva Pioneer z društveno številko 559. To društvo je bilo ustanovljeno 13. novembra 1925 v Chicagu. Pobudo zanj so dali mladi člani in članice, v Ameriki rojeni otroci naših rojakov, ki jim je bila v vsakdanji rabi angleščina bližja od slovenščine. Angleško poslušajoča društva SNPJ so se hitro množila širom ZDA in zajemala v svoj krog vse več novih mladih članov. Zlati jubilej je društvo proslavljalo 15. decembra v Chicagu s kulturnim programom in slavnostno večerjo. Slavnostni govornik je bil Tony Keržič, predsednik nadzornega odbora SNPJ. K jubileju društvu iskreno čestitamo!

Skoraj dvesto naročnin

Na slavnostnem banketu v počastitev dopisnikov Prosvete, ki je bil lani ob proslavi dneva SNPJ v Clevelandu, je predsedniku te organizacije Franku Groserju izročila znana društvena delavka in zaslužna članica clevelandskega odbora za ohranitev dnevne Prosvete Josie Zakrajškova ček za 4.887,17 dolarja. To je bil čisti dohodek velikega piknika, katerega je priredil odbor za ohranitev dnevne Prosvete na farmi SNPJ v Chardonu lani 4. julija. Naši ameriški rojaki so se tega piknika, ki je bil namenjen v dobro njihovemu priljubljenemu časopisu, udeležili v rekordnem številu. Izračunali smo, da je v znesku, ki so ga kot čisti dobiček poklonili Prosveti, zajetih 195 novih letnih naročnin za ta list za naročnike v ZDA, (letno po 25 dolarjev), ali pa 181 naročnin za naročnike v evropskih deželah (letno po 27 dolarjev).

Jugoslovanski dan v Los Angelesu

V mednarodni dvorani smo priredili razstavo Jugoslovanski dan, kjer smo razstavili naše domače izdelke, slike, knjige in drugo iz naše lepe domovine. Tudi jaz imam veliko takšnih predmetov iz Slovenije: prtičke in druga ročna dela, kristalne vaze in seveda nekaj

lepih knjig. Ena od teh ima naslov Jugoslavija. Pred leti jo je napisal v angleščini Fitzroy Maclean. To je zelo lepa knjiga in jo seveda dam na to razstavo, da jo ljudje vidijo. Zraven sem priložila tudi knjigo Slovenija v angleščini, ki sem jo kupila lani, ko sem bila na obisku. Želim, da ljudje vidijo in spoznajo kraje moje lepe rojstne dežele. Ta knjiga je bila med drugimi zelo všeč tudi nekemu mlademu rojaku, ki me je prosil, da jo zanj naročim. Dve drugi moji knjigi »Gorenjska« in »Ljubljana« pa mi je nekdo kar odnesel »za spomin«.

Knjigi zelo pogrešam. Pred dnevi sem obiskala naročnico Rodne grude Mary Mezori. Ima že visoka leta in je čisto oglušela, a bere še zelo rada. Rojakinja Mezori je hči slovenskih staršev, ki so se izselili v Nemčijo, kamor je pred leti dosti slovenskih fantov odhajalo za zaslužkom. Tam je spoznala Slovenca Blaža Mezorija. Poročila sta se in se nato izselila v Ameriko. Rodilo se jima je sedem otrok. Dva sta umrla, pet jih pa še živi. Soproga Blaža je izgubila že leta 1951.

Mary Matyazich

V prejšnji številki naše revije smo že na kratko poročali o lepi slovesnosti, ki je bila lani 11. oktobra v Fontani, v Kaliforniji, ko sta znana društvenika Frank in Minka Alesh slavila 60-letnico skupnega življenja. Prijatelji in člani SNPJ so jima ta dan pripravili lepo počastitev v dvorani društev SNPJ. Danes vam slavljenca predstavljamo na sliki

Plesalci Slovenskega radijskega kluba v Chicagu prizadevno delujejo pri širjenju slovenske folklorne v srcu Amerike. V zadnjem času so imeli številne prav uspešne nastope na raznih mednarodnih prireditvah kakor tudi na televiziji. Prvikrat je skupina nastopila na jubilejni prireditvi ob 25-letnici slovenskih radijskih oddaj v Chicagu. V soboto 28. februarja 1976 so nastopili s slovenskimi plesi v korist čikaške slovenske nasebine sv. Štefana. Skupino vodi urednica Zarje Corinne Leskovarjeva

Nekaj vtisov z lepega izleta

Zdaj v mrzlih zimskih dnevih obujamo spomine na pretekle sončne dni, pa naj opišem nekaj vtisov z našega lepega izleta iz Chisholma v Minnesoti v Milwaukee in dalje v zeleno Pennsylvanijo. Zbrali smo se v četrtek 11. septembra zjutraj. Petinštirideset nas je bilo. Imeli smo prijazni, razgledani voditeljci znano Violet Ruparcich in Vido Ponikvar, ki obe obvladata lepo slovenščino in se ne sramujeta materinega jezika, za kar ju še bolj cenimo. Albin Samsa nam je zaigral veselo odhodnico. Na vsem lepem potovanju sta nas kratkočasila Kate Medved, ki je leta 1973 obiskala staro domovino, in Albin Samsa, da je kar hitro minila vožnja od Chisholma do Milwaukee. Zvečer smo bili na prvem cilju. Obiskali smo Arcadian klub, kjer so nas v Slovenski dvorani zelo lepo sprejeli. Pridne kuharice so nam pripravile tudi imeniten slovenski »štrudel«. Po večerji sta nam Jane Sweiger in Bob Smole razkazala Arcadian park. To je res prijeten prostor, kjer se ob lepih dnevih povesele in razgibajo mladi in starejši. Povsod so vidne sledi rok pridnih članov. Večer smo preživeli ob zvokih domačih napevov in tudi zaplesali. Zjutraj smo pa nadaljevali pot proti Pittsburghu. Tam nas je ob prihodu presenetil napis: »Welcome Slovenians from Minnesota.« Po krajšem počitku smo se odpeljali v Herminie, kjer nam je v slovenski dvorani igrala godba za veselo dobrodošlico. Pristrčno so nas sprejeli in nam postregli z izbranim kosilom in pijačami. Sledila je prijetna družabna zabava. Naslednji dan smo si ogledali Pittsburgh. Naša Violet je bila imenitna voditeljica in nam je vedela veliko povedati in razložiti na radovedna vprašanja. Zvečer smo bili povabljeni v Slovensko dvorano v Herminie na slavnostni banket. Vsak od nas je prejel v spomin rdeč slovenski nagelj. V nedeljo smo obiskali prelep kraj Seven Springs, kjer smo se dodobra nahajali svežega zraka.

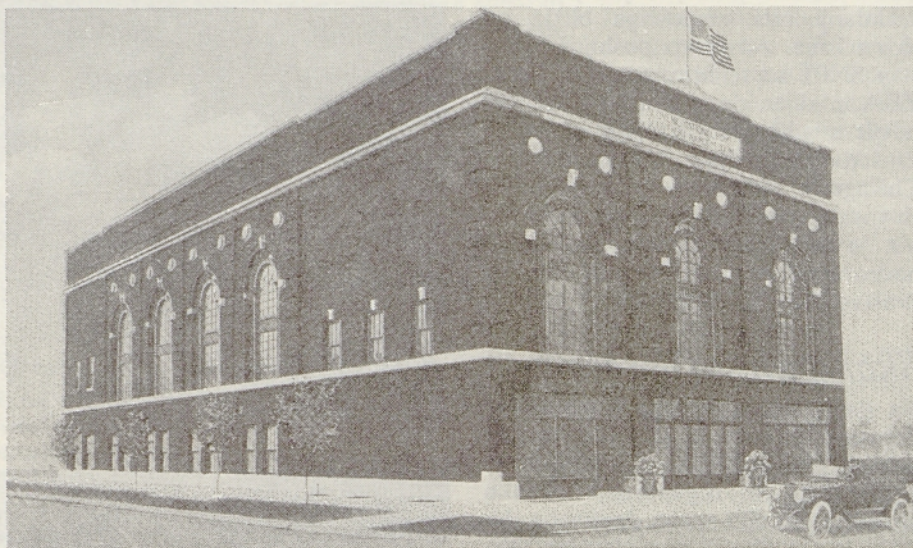
Domov smo se vrnili 16. septembra zdravi, zadovoljni, obogateni z lepimi spomini. Rada bi se zahvalila vsakomur posebej za vso ljubeznivost, ki so nam jo izkazovali povsod, kamor smo prišli. Naj omenim med temi mnogimi le prijaznega predsednika društva 87 SNPJ Martina Serro in njegovo ženo Jennie, ki sta bila z nami na čudovi-

tem izletu v Seven Springsu. Vsem lepa hvala za vse!

Slovenka iz Chisholma

Glas iz ameriške Vrhnikе — iz Waukegana

Naj vam malo spregovorim, kako živimo v naši ameriški Vrhniki — v Waukeganu. Ko gledam naš Slovenski narodni dom, kar ne morem verjeti, da ta impozantna stavba, ki je naš dom v pravnem pomenu besede, tako čvrsto stoji že celih oseminpetdeset let,

Slovenski narodni dom, Waukegan, Illinois, ZDA

od 29. decembra 1918 v naši prijazni naselbini Waukeganu. Vsa čast slovenskim pionirjem, ki so sprožili zamisel o postavitvi tega doma in so jo s svojo požrtvovalnostjo tudi izpeljali s skupnim trudom in prispevki.

Teh danes žal ni več med nami. Vsi so odšli po poti, s katere ni vrnitve. Naj jim bo blag in časten spomin. Eden od njih pa vendar še živi. To je častni predsednik našega narodnega doma Andrew Bartel, ki je lani 30. novembra praznoval svoj devetdeseti rojstni dan. Še vedno je čvrst fant in zelo aktiven pri vseh naših tukajšnjih narodnih ustanovah. Ko berem Rodno grudo in zasledujem članke, kako naši ljudje po svetu žive in si prizadevajo za svoje lastno kulturno skupno ognjišče, kjer se zbirajo, razpravljajo, se skupaj vesele in zapojejo v lepem domačem jeziku, se spominjam, kako je bilo z nami nekoč. Ni bilo lahko. V tistih letih je bil zaslužek zelo majhen,

dostikrat je grozila brezposelnost, družine so bile velike, velika ovira je bilo tudi neznanje jezika. Bili smo vandrovc, ki smo za skorjico suhega kruha vandrili iz kraja v kraj!

A bili smo tudi odločni ljudje. Imeli smo trdno prepričanje, da bomo svoje želje uresničili — dobili svoj lastni društveni hram.

Naše želje so se uresničile 29. decembra 1918. leta, ko je naš novi Slovenski narodni dom v Waukeganu široko odprl vrata vsem razkropljenim rojakom in smo se sešli na otvoritveni slavnosti kot ena sama velika družina.

To je bila res velika zmaga skupnih prizadevanj, truda in žrtvovanja. Saj je moral vsakposameznik globoko zavihati rokave in delati, ter biti zraseči v svoj skoraj prazni žep, krepko zavihati rokave delati in biti zraven še vnet agitator pri posameznikih za nakup delnic. Prav zavedno so se vsi odzvali in prispevali po 25 dolarjev, za kar so prejeli certifikat, potrdilo. Ko je bil dom postavljen, so zaživela društva, klubi, odseki — dramatična, čitalniška, gospodinjska itd., ki so z živahnim delom pridobivala finančna sredstva za kritje ostalega dolga. V slogi je moč, to je bilo vodilo naših Waukegančanov.

Zatem so naši pionirji zgradili cerkev, šolo, zadružno prodajalno, hranilno-posojilno društvo, ki mu gre v glavnem zaslug, da je večina Slovencev prišla do svojih domov. Tudi od teh zdaj večine ni več. Zdaj živi tukaj mladi rod — naša druga in tretja generacija. Pridni so, prizadevni. Precej je med njimi dobrih rodoljubov, a vendar ne smemo pozabiti, da so to tukaj

rojeni Amerikanci. Zares je to tudi naša krivda, da so se tako odtrgali od nas in pozabljajo na svoje rodno gnezdo, od koder so bili doma njihovi starši. A tudi tukaj so opravičila. V prvih letih je bilo življenje v tej deželi tako siromašno, starši so se morali tako hudo truditi za skorjico vsakdanjega kruha, da niso utegnili dosti misliti na vzgojo svojih otrok. Bilo je veliko bridkih preizkušenj, ki jih še danes v jesenskih letih ne moremo pozabiti. Zdaj smo seveda zadovoljni in srečni ob misli, da je bilo še marsikje po svetu za izseljence slabše kakor tukaj.

Andrej Možek

Jakob Šubel je umrl

Lani 28. novembra je v Clevelandu umrl Jakob Šubel. Pred 81 leti se je rodil v Podmolniku pri Dobrunjah blizu Ljubljane. V Ameriko pa se je izselil pred trinšestdesetimi leti. Najprej je nekaj let živel v Pennsilvaniji, zatem pa se je preselil v Cleveland, kjer je bil po poklicu stavbni mizar. Nad šest desetletij je bil član društva 147 SNPJ in po upokojitvi član kluba slovenskih upokojencev. Za soprogo je izbral Suhadolnikovo Cilko iz Tomačevega, ki je postala v Clevelandu znana društvena delavka in jo je federacija slovenskih narodnih domov l. 1974 imenovala za ženo leta zaradi njenih zaslug pri društvenem delu. Imata dva sinova Jacka in Edwarda ter hčerko Dorthy, poročeno Valenčič. Simpatičnega Jakoba Šubla smo nekajkrat srečali tudi v starem kraju, ko sta s soprogo Cecilio prišla na obisk. S svojo šegavo vedrino in prisrčno neposrednostjo si je povsod hitro pridobil prijatelje. Ohranili bomo lep spomin nanj. Njegovi soprogi in ostali družini ter njegovim prijateljem izrekamo iskreno sožalje!

Avstralija

Tekmovanje za pokal Planice

V soboto 13. decembra lani sem prvič obiskala zemljišče slovenskega društva Planica. Bila sem zelo preseščena. Kar verjeti nisem mogla, da so v tako kratkem času uredili toliko stvari: otroško igrišče, tri balinišča, dvoranico, kuhinjo, razred za dopolnilno šolo, kjer je bila na ta dan prirejena lepa razstava ročnih izdelkov in otroških risb. Tudi vsa okolica je

okusno urejena. Dobili so tudi dovoljenje za točenje alkoholnih pijač.

Kar dva dneva sta bila namenjena meddruštvenemu tekmovanju v balinanju in to za pokal Planice. Ob desetih dopoldne je bilo vse živahno in razgibano. V kuhinji so članice pridno kuhale in pripravljale razne prigrizke. Moški so pa skrbeli, da ni zmanjkalo pijače za tiste, ki so imeli suha grla od preglasnega navijanja za svoje favorite. Z otroškega igrišča pa se je veselo razlegal otroški vrišč. Vse je dokazovalo, da so pri Planici zares dobri organizatorji. Kljub številnim opravkom so bili vsi vedri in nasmejani. To je bilo še posebej očitno pri rojaku Pavlu Sedmaku in tudi pri vseh tistih, ki so mu pomagali.

V dveh dneh, kolikor je trajalo tekmovanje, so se zvrstile četvorke in trojke moških in ženskih ekip iz Canberre, Geelonga, Elthama in Jadrana iz Melbourn. Ženska ekipa Jadrana se je najprej srečala s Planico. Igrale so lepo in ob koncu smo jim čestitali k zmagi in okusni uniformi. Na splošno so vse ekipe lepo igrale in bile disciplinirane. Posebno priznanje zaslužita ekipi iz Canberre, ki sta prispeli tako od daleč. Tekmovanje ekip iz Geelonga pa je bilo posebej naporeno, ker so omejili vsa srečanja na nedeljo. Ekipa Jadrana je to pot prvičkrat nastopila. Pri tem se moramo zahvaliti rojaku Dragu Vlahu, ki nas je organiziral in popeljal med ostale ekipe. Za nas je bil to velik dogodek, čeprav smo bile zadnje, medtem ko se je trojka Jadrana častno borila z močnim Geelongom za prvo mesto. Zmagali so seveda najboljši. To so bili četvorka in ženska ekipa iz Elthama in trojka iz Geelonga.

Človek je dobil vtis, da so se vsi igralci in gledalci zilili v eno.

Da ne govorim o našem referentu Dragu, ki ga je kar vzdignila vsaka krogla, ki je prispela do zaželenega cilja. Drago, želele smo zmagati že zaradi tebe! Zelo smo se trudile, a kaj, saj veš, da smo nekatere imele šele drugič kroglo v roki.

Prihodnjic te ne bomo razočarale, to ti obljubljam. Šle bomo s teboj, kamorkoli nas bo klicala dolžnost ekipe. Uživale smo vsak trenutek tekmovanja. Ponovno nas je prevzelo veselje, ko je prišlo na vrsto podeljevanje pokala in priznanj. Predsednik društva Planica, rojak Matija Cimerman je to opravil z duhovitimi pripombami, da smo se smejali na vsa usta. Lepo in prav je bilo od predstavnikov osta-

lih društev, da so izrazili organizatorjem tekmovanja zahvalo za njihovo delo in ves nemali trud. Drago je prav povedal, ko je dejal, da je planiški referent imel težavnejšo nalogo kakor pa mi, ki smo tekmovali. Kljub temu, da je bilo vreme neprijazno, je vse potekalo v redu.

Čestitam vam pri Planici, da ste v tako kratkem času dosegli tolikšne uspehe. Naj ponovim: to je mogoče doseči le tam, kjer je pravo vodstvo. Kakor je mogočna skakalnica v domovini v ponos vsem Slovincem in Jugoslovanom, tako je društvo Planica lahko v ponos svojim članom in v zgled ostalim Slovincem v Avstraliji.

Ivanka Škof

Odprli so Slovensko šolo

V soboto, 20. decembra lani so imeli v slovenskem klubu Triglav v Cabramatti, Fairfield, nevsakdanjo prireditve, kakršnih je malo v naših klubih. Dvajset učencev trimesečnega tečaja slovenskega jezika je s peštrim kulturnim sporedom, v katerem so seveda nastopali v slovenščini, pokazalo, da so se v tečaju res pridno učili in dosti naučili. To pa je bil obenem tudi začetek dela redne slovenske dopolnilne šole na Canley Vale Public School. Svečanosti so se udeležili številni ugledni gostje avstralskega in jugoslovanskega javnega življenja. Med drugimi so bili navzoči senator Tony Mulvihill, predsednik občine Fairfielda Loveday in generalni konzul SFR Jugoslavije Dražen Rubens. Slovesnost je začel koordinator kluba Triglav Jože Čuješ, ki je v krajšem govoru pojasnil pomen slovesnosti in naglasil, da imajo pri ustanovitvi slovenske šole, ki bo začela z rednim delom letos februarja, prav toliko zaslug kakor klub Triglav tudi mladi obiskovalci tečaja slovenskega jezika, ki so ga uspešno zaključili. Zatem so otroci nastopili s krajšo igrico »Stekleno srce«, recitacijami in petjem slovenskih pesmi. S svojimi nastopi so pokazali veliko prizadevnost in veliko zanimanje za svoj materini jezik, pri čemer gre nedvomno velika zasluga tudi učiteljici Marizi Ličan, ki je brezplačno vodila tečaj in pripravila otroke za prireditve.

Po zaključku programa je vseh dvajset otrok, ki so obiskovali tečaj slovenskega jezika, prejelo častna priznanja — diplome, kot trajen spomin na dobro zaključen tečaj slovenskega jezika, ki jim je bil za uspešen uvod v še boljše

poznavanje materinščine v redni šoli. V krajših govorih so zatem generalni konzul SFR Jugoslavije Velimir Lesić, senator Mulvihill in predsednik mestne občine Fairfield pozitivno ocenili dosedanja uspešna prizadevanja kluba Triglav pri ustanovitvi šole slovenskega jezika ter naglasili, da je zdaj pred klubom nova velika naloga, da bo ta šola pridobila čimveč učencev, pri čemer so jim obljubili vso pomoč. Lepo slovesnost je zaključil slovenski pevski zbor pri klubu Triglav, ki je pod vodstvom Bore Šedelbauerja ubrano zapel nekaj lepih pesmi.

da je vsakemu jubilaru ob izročitvi primerne darila spregovoril nekaj besed. Omenil je, da ima Cili Robekova velike zasluge pri otroškem pevskem zboru Škrjanček. Pri Rudiju in Miji Garaj je poudaril, da sta oba prizadevna društvenika in da Rudi tudi že dolga leta v zadovoljstvo vseh vodi blagajniške posle društva. Jubilant Franc Jančič je odbornik že vrsto let, od leta 1970 dalje pa je predsednik društva, kar ni vedno hvaležno delo. Jubilanti so zaslužni člani slovenske skupnosti v Limburgu, ki je sicer najmanjša v zahodni Evropi, verjetno

Venezuela

Kako smo praznovali dan republike

Tudi jugoslovanski rojaki, ki žive in delajo v Venezueli, so lani slovesno proslavili dan republike in 30-letnico osvoboditve naše dežele. Jugoslovanski ambasador v Caracasu Pavle Bojč je s soprogo Majdo in sekretarjem Radomirrom Lazarevičem priredil v počastitev praznika v Valenciji slo-

Učenci tečaja slovenskega jezika na kulturnem nastopu v klubu Triglav

Učiteljica Mariza Ličan, ki je vodila tečaj slovenščine in pripravila nastop učencev

Na prireditvi v Valenciji so za slovo zapeli vsi z ambasadorjem Bojcem na čelu

Sliki iz lista »Novo doba«

Holandija

Priznanje zaslužnim članom

V soboto 13. decembra lani je imelo slovensko pevsko društvo Zvon v Herlerheide izredno slovesnost. Počastili so jubilej štirih članov, ki so že petindvajset let zvesti sodelavci pevskega zbora. To so: Cili Robekova, Rudi in Mija Garaj ter Franc Jančič.

Po maši, namenjeni vsem živim in umrlim članom, so se člani zbrali v šoli, katere ravnatelj je g. Willems in kjer so tedensko vaje zbora. G. Willems ni le dirigent zbora, temveč tudi častni predsednik društva. Tako je bila njemu dodeljena prijetna naloga,

pa je tudi najbolj delavna. Malo drugih pevskih zborov se lahko ponaša s tem, da so med pevci zastopane kar tri generacije. Slovenci v Limburgu so obenem polnovredni člani holandske družbe.

Član slavnostnega komiteja Ad Hamers pa je omenil še dva »neuradna« slavljenca, ki ne smeta biti prezrta. Prvi je g. Willems, ki je že trideset let zborovodja pevskega zbora, drugi pa je Franc Gril, ki že petinštirideset let prepeva pri Zvonu. On je edini še živeči soustanovitelj zbora, pri katerem pojeta tudi njegova žena in vnuk. V imenu slavljenцев se je prireditvenemu odboru in vsem ostalim članom zahvalil Rudi Garaj. Po uradnem delu je sledila prijetna domača zabava.

vesno večerjo, katere se je udeležilo nad šestdeset naših izseljencev. Po večerji so predvajali jugoslovanska filma »Jugoslavija danes« in »Obiščite svoj rodni kraj«.

Dne 28. novembra je bil v ambasadi v Caracasu svečan sprejem. Poleg vidnih predstavnikov javnega življenja iz Venezuele in diplomatskega zbora je bilo na sprejemu navzočih blizu štiri- stotero jugoslovanskih izseljencev. Dva dni kasneje, 30. novembra je bila v prostorih jugoslovanske ambasade proslava dneva republike za družine jugoslovanskih izseljencev. V programu so nastopili otroci naših izseljencev in osebja poslaništva, ki so recitali rodoljubne pesmi. Prvega decembra je bila prirejena proslava dneva republike v Maracaibu. Na njej sta ambasadorja Pavla Bojca zastopala sekretar Mihailo Raičević in Radomir Lazarevič. Proslave se je udeležilo blizu petdeset jugoslovanskih rojakov, ki so izrazili željo, da bi se večkrat srečali s predstavniki ambasade in vsako leto skupno proslavljali naš narodni praznik.

Bila sem pri Vukovi mami

Doma sem s Štajerske. Moje dekliško ime je bilo Rozi Grašičeva. Ko sem imela deset let, me je teta Helena odpeljala v Ameriko k mojim staršem, ki so takrat svoj slovenski priimek že imeli po angleško spremenjen v Grasch. Živelii so v Milwaukee. Tam sem rasla, obiskovala šole in se potem poročila z angleškim fantom Petrom Hartom. Imela sva trgovino. Dobila sva sinova in hčerko. Zdaj so že vsi trije odrasli in so kot lastovke odleteli od doma in si spletli lastna gnezda. Imava že devet vnukov.

Rose Hart iz Milwaukee z ovčko v naročju, poleg nje sestrična Angelca Vodovnik iz Oplotnice in Antonija Vetrih-Vukova mama iz Kota na Pohorju. Spredaj vnučinja Vukove mame

Ko sva ostala sama, sva trgovino prodala in se upokojila. Vesela sva bila, da sva srečno prestala vse skrbi in življenjske težave in da so pred nama lepa leta počitka. Nekoč mi je moja svakinja Mary Grasch, ki je bila že večkrat na obisku v Sloveniji, prinesla revijo Rodno grudo od decembra 1974. V njej mi je pokazala lep članek o Vukovi mami iz Kota na Pohorju. »Ali ni to tvoja sestrična?« me je vprašala. Pa sem brala o tej Vukovi-Vetrihovi mami iz Kota na Pohorju, ki je med vojno tako lepo skrbelala za partizane, da jo še danes radi obiskujejo in se je spominjajo s hvaležnostjo. Tudi za rojstni dan, ko je praznovala že osemdesetletnico, so jo obiskali in ji pripravili celo svečanost. Res sem se spomnila te svoje precej starejše sorodnice. Pa me je kar hudo zgrabilo domotožje in sem rekla možu, da bi rada še enkrat videla svoj rojstni kraj in domače, pa

tudi on bi tako vsaj enkrat videl deželo, od koder sem doma. Kar hitro je bilo domenjeno: svakinja Mary nama je pa še svetovala, da naj na vsak način greva tudi na skupinski izlet po Sloveniji, da bova videla, kako je tam lepo.

Tako sva tudi naredila. V svoje potovanje sva vključila desetdnevni skupinski izlet po Sloveniji z ameriškim orkestrom Romana Posedija. To so bili zares veseli dnevi, ki jih ne bova z možem nikoli pozabila. Prav sem imela, da sem poslušala nasvet sestrične Mary. Dobro sva si ogledala

Domačija Antonije Vetrih-Vukove mame v Kotu na Pohorju

tudi Ljubljano, preden sva šla na Štajersko.

Po naju je prišel nečak Karel Vodovnik in nas odpeljal v Oplotnico, kjer smo se ustavili pri njegovi materi Angeli, moji sestrični. Nato pa smo se zapeljali na Pohorje. V motelu pri Vičiču nama je nečak za štiri dni rezerviral lepo sobo. To je res izvrstno gostišče in vsakemu toplo priporočam, da se ustavi tam, kadar ga pot zapelje na naše lepo Pohorje.

Do Vetrihovich, po domače Vukovich, pa sva se morala povzpeti v breg. Takrat sem pa spoznala, da vseeno nisem več tako mlada kakor sem bila včasih. Pa tudi moj Peter se ni drugače počutil.

Na vrhu pri Vukovich so naju vsi že težko pričakovali. Objemali smo se in jokali od veselja. Res je bilo to srečanje ganljivo.

Moja sestrična je že zelo ostarela. Vsa upognjena je od peze let in od

težav in skrbi, ki jih je prestala. V začetku me sploh ni spoznala, šele po daljšem pomenku se je spomnila, kdo sem. Ni čudno, ko pa je vmes že toliko let.

Moj mož je pa tiho stal poleg, saj se ne zna pomeniti po slovensko. Čutil pa je naše veselje in ginjenost in nas je razumel tudi brez besed.

Naslednji dan sva pomagala pri kmečkih delih. Grabili smo seno in mojemu Petru je to zelo ugajalo. Sploh vse mu je bilo všeč. Zrak je bil tako čist, da si vedno čutil lakoto. Pri Vu-

kovich, kakor tudi v motelu pri Vičiču pa so nama tako dobro postregli, da se mi kar sline pocede, kadar se spomnim. Mož še zdaj pravi, da še nikoli ni jedel tako dobre juhe, kakor jo je na Pohorju.

Zatem sva hodila z možem po pohorskih gozdovih in senožetih, kjer sem pred mnogimi leti pasla ovce. Mislila sem si, le kako, da me takrat ni bilo čisto nič strah, ko sem tekala in hodila po teh planinskih samotah. Prehitro so se iztekli štirje dnevi. Poslovila sva se in se vrnila v Oplotnico. Obiskala sva še Maribor. Povsod sva bila lepo sprejeta in res dobro postrežena. A čas je hitel in hitel. In končno se je bilo treba vrniti v Ljubljano v hotel Union, kjer so čakali drugi izletniki, s katerimi smo potem z Brnika z letalom odleteli nazaj v Ameriko.

Ljuba Rodna gruda, to sem morala napisati. Oba z možem sva prinesla s seboj veliko lepih spominov in upava, da še prideva. Pozdrav in hvala vsem domačim, prijateljem in drugim, s katerimi sva se ob obisku srečala in ki so bili tako prijazni z nama.

Rosa in Peter Hart

Milwaukee

Zublji genija

Nikola Tesla

NEW YORK — Ob proslavah dvestoletnice Združenih držav in ob 120-letnici njegovega rojstva se bo Amerika na poseben način spomnila življenja in dela Nkole Tesla. Veliki učenjak je, kot vemo, umrl osamljen, reven in pozabljen v nekem newyorškem hotelu, januarja leta 1943, potem ko je šestdeset let delal v tem mestu in dal svetu genialne izume na področju električne energije ter komunikacij in se uvrstil med najvidnejše znanstvenike sveta.

Predvidoma bodo v New Yorku priredili velik simpozij o Teslovem življenju in delu, temu pa bodo sledile še druge prireditve, ki naj bi kar najbolj razjasnile Teslov prispevek k razvoju Amerike in pripomogle, da bo njegov lik spet vstal iz krivične pozabe. V programu teh prizadevanj je tudi ustanovitev »nagrade Nikola Tesla«, ki jo bodo vsako leto podeljevali najvidnejšim izumiteljem na področju električne energije. Poseben 26-članski odbor, ki ga vodi dr. Bogdan Maglič, vidni znanstvenik in direktor korporacije za fuzijsko (termonuklearno) energijo, bo skrbel za popularizacijo Teslovih odkritij in njegovega dela nasploh. Zanimivo je, da so v tem odboru večinoma rojeni Američani in da so le štirje jugoslovanskega rodu.

Vstajanje iz pozabe

»Ni naključje,« pravi Lawrence, predstavnik družbe Westinghouse, »da se je Amerika v času, ko se intenzivno razmišlja o novih virih energije, spomnila na Nikola Tesla. Njegov izum izmeničnega toka je poleg vrste drugih stvari omogočil, da se Amerika poveže v enoten energetski sistem, ne glede na to ali se elektrika pridobiva iz premoga, nafte, iz vodnih ali jedrskih central.

Tesla je namreč vztrajno dokazoval, da ima izmenični tok prednost pred istosmernim, s čimer je direktno nasprotoval Thomasu Edisonu, ki je svoj sistem zasnoval na teoriji o prednosti istosmernega toka. Kot vemo, je praksa potrdila naravnost preroško daljnovidnost Teslovih zamisli.

Prva dva električna generatorja na slapovih Niagare so napravili po Teslovih idejah leta 1896. Prvi daljnovod na svetu, dolg 35 kilometrov, so napeljali prav iz te elektrarne do Buffala. Ko pa so program gradenj na Niagari končali, to je bilo leta 1903, so celo vrsto naslednjih elektrarn v Združenih državah zgradili po Teslovih načelih. S

tem se je začela najnovejša doba, široke porabe električne energije.

Že pred tem je Tesla sprejel ponudbo Georgea Westinghousa, po katerem je dobila ime ena največjih ameriških in svetovnih družb. Tesla je podpisal pogodbo, da bo delal za družbo, in da slednja lahko njegove izume tudi komercialno izkorišča. Družba je dosegla velik uspeh, ko so ji zaupali razsvetljavo na svetovni razstavi v Chicagu leta 1893. Tesla je za družbo Westinghouse napravil načrte za cel sistem razsvetljave in to je bila prva svetovna razstava, ki je bila razsvetljena z električnimi lučmi.

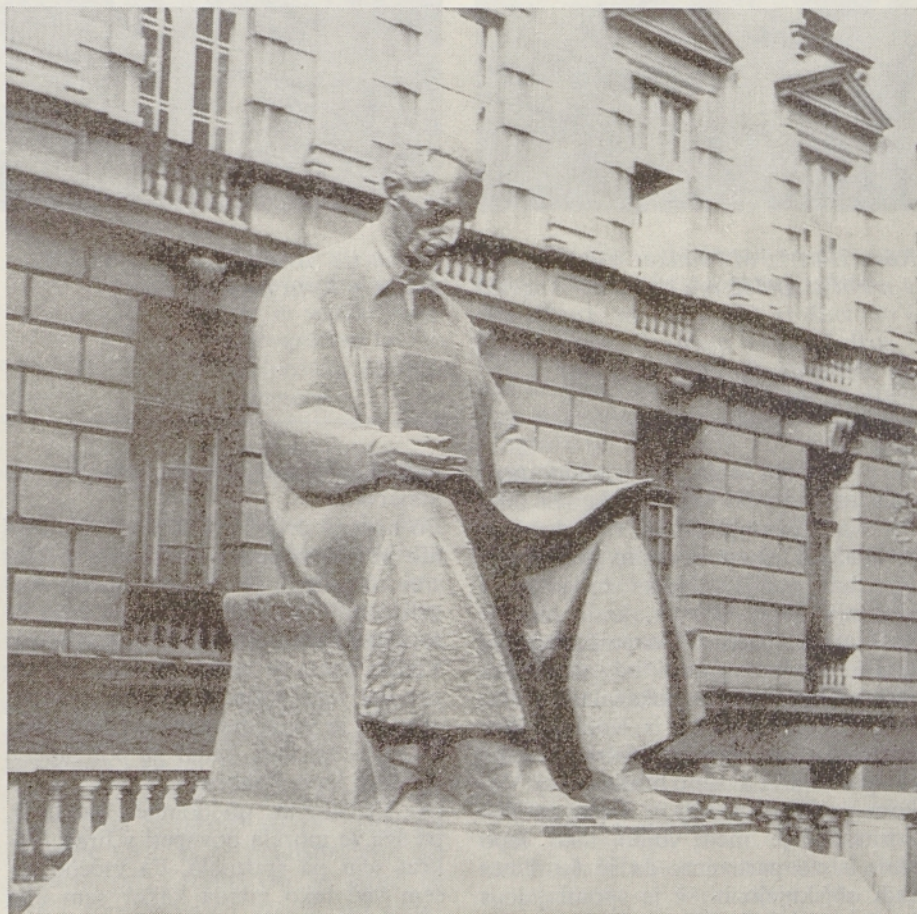
Ljubitelj poezije

O Tesli zdaj pravijo, da je bil pravi zanesenjak znanosti in umetnosti. Ljubil je poezijo — Goethejevega Fausta je znal na pamet. Za denar se skoraj

ni zmenil, niti ne za imetje ali materialno blagostanje. Odrekel se je svojih patentov v deželi, kjer vse temelji na pridobitnosti in hitrem pretapljanju idej v denar. Od njegovih odkritij so podjetniki zaslužili bajeslovne vsote denarja, on pa je umrl tak, kakršen je prišel v New York; med kupom knjig in s štirimi centi v žepu.

Morda je najnamenitejši Teslov dosežek tako imenovani »Teslov obroč«, ki je omogočil proizvodnjo toka visoke napetosti in frekvence. Teslov obroč z napetostjo pet milijonov voltov so izdelali za prvi poskus razbitja atoma v Carnegiejevem inštitutu v Washingtonu

Kakor so Teslova odkritja pomembna, njegovo delo na žalost poznajo le nekateri ameriški znanstveniki in inženirji. Niti vsa njegova znanstvena dela še niso zbrana in urejena. Tako Amerika šele zdaj odkriva Tesla,

Spomenik Nikoli Tesli pred beograjsko elektrotehniško fakulteto

znanstvenika, za katerega pisec pravkar izdane knjige »Zublji genija« pravi, da je bil to »človek, ki je izumil dvajseto stoletje«.

Denarništvo med narodnoosvobodilno vojno

Muzej ljudske revolucije Slovenije je s pomočjo Ljubljanske banke in kulturne skupnosti pripravil razstavo »Denarništvo med NOB«, ki je bila odprta v prostorih Ljubljanske banke v Ljubljani preteklo jesen. Razstavo bodo pozneje preselili še v nekatera druga slovenska mesta.

Narodnoosvobodilni boj slovenskega ljudstva je bil vsestran, zahteval je kar največ iznajdljivosti, požrtvovalnosti in naporov. Odsev te vsestranosti, prizadevanj in uspehov je bil tudi partizanski denar (obveznice, priznanice, boni, blagajniški zapisi idr.). To je edinstven dosežek, kakršnega drugod v Jugoslaviji nimajo, niti se ne morejo z njim predstaviti druga evropska odporniška in protifašistična gibanja.

Po napadu je Jugoslavija brez večjega odpora položila orožje. Slovenijo so si med seboj razdelili kar trije okupatorji in takoj začeli potujčevati in uničevati

Narodnoosvobodilni boj je zahteval znatna denarna in materialna sredstva. Sprva so zbirali denar le člani Osvobodilne fronte in je bila to nekakšna članarina. Za tem je bila uvedena števna lira; to je bil kankovec za 1, 2, 5 ali 10 lir (stotinka vrednosti), ki ga je podpisnik obdržal kot dokaz za darovanih 100, 200, 500 ali 1000 lir za OF. Številna lira je dobila ime po štetju.

Septembra 1941 je Slovenski narodnoosvobodilni odbor (SNOO) sprejel odlok o posojilu svobode. Po prvem odloku je bil vsak Slovenec z lastnimi dohodki dolžan plačevati narodni davek, najmanj 1 liro mesečno, rasel pa je ta davek progresivno do 10 odstotkov čistih dohodkov. Posojilo se tečaja 350 lir za 1000 din. Kljub vojnim razmeram je Ljubljana že leta 1941 zbrala mesečno od 360 do 500 tisoč lir. Izvršni odbor OF je v začetku leta 1942 natisnil posebne obveznice svobode po 1000, 5000 in 10000 lir. Te obveznice so vnovčevali (kupovali), predvsem podjetniki, trgovci in drugi imovitejši gospodarski krogi.

Spomladi leta 1942 je partizanska vojska osvobodila večji del Notranjske in Dolenjske. Razni prispevki (obleka, hrana, denar idr.), ki so jih ljudje

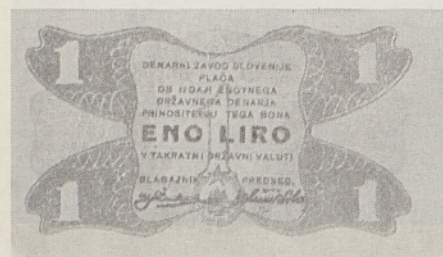
Del obveznice je obdržal blagajnik OF ali intendant, drugi del pa je prejel tisti, ki je blago ali denar dal. Oba dela obveznice sta bila oštevilčena in na obeh je bila vpisana enaka vsota. Ob kapitulaciji Italije so partizani razorožili italijansko vojsko v tako imenovani ljubljanski pokrajini, premagali plavogardiste v Grčaricah in belogardiste v turjaškem gradu in tako ustvarili obsežno osvobojeno ozemlje, ki je zajelo vso bivšo ljubljansko pokrajino in Slovensko primorje. Še posebno močan val vstaje je zajel Primorsko, ki je v navdušenju, da se je rešila po 24 letih fašistov, z vsemi silami podprla OF. Ljudje so zbrali milijone lir prostovoljnih prispevkov za narodnoosvobodilno vojsko. Tudi za te prispevke so partizanski blagajniki izdajali posebne obveznice ali potrdila. Ti dogodki in nastanek obsežnega osvobojenega ozemlja so odločilno vplivali na denarno gospodarstvo. Izvršni odbor Osvobodilne fronte je 8. oktobra 1943 izdal odlok o razpisu 3 odstotnega posojila narodne osvoboditve v znesku 50 milijonov lir. Obveznice za to posojilo je izdelal akademski slikar Božidar Jakac v osvobojenem Kočevju. Ker je večji del teh obveznic v nemški ofenzivi propadel, je novo serijo obveznic izdelal inž. Vlado Jordan, in sicer v lirah in markah.

Predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta je 12. marca 1944 ustanovilo Denarni zavod Slovenije z nalogo, da skrbi za poenostavljanje denarnega prometa na vsem ozemlju Slovenije. Sprejet je bil odlok o izdaji plačilnega bona v enotah po 1, 5, 10, 100, 500 in 1000 lir v skupnem znesku 100 milijonov lir.

Na razstavi je bil tudi del kvizlinškega denarja, ki se je zadnje mesece vojne pojavil na slovenskem ozemlju. Skupaj z Nemci so bežali ustaši, četniki, domobranci, vlasovci in prinesli k nam lire, dinarje, karbovance idr. Nekaj tega denarja, ki je bil že skoraj brez vrednosti, je bilo tudi v prometu, večinoma pa ga je Jugoslovanska armada zaplenila v zaključnih bojih za osvoboditev v maju 1945.

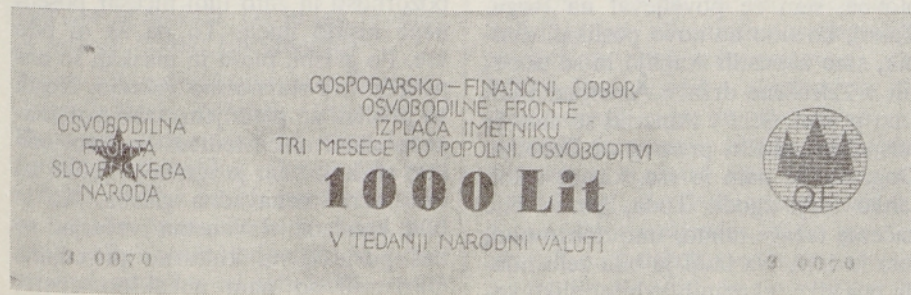
V eni izmed vitrin na tej razstavi so bili tudi dinarji — specimeni, ki jih je izdala kraljeva vlada v Londonu, in dolarji ameriških letalcev. Nekateri zavezniški piloti, ki so jih rešili naši ljudje, so dali svojim rešiteljem v spomin dolarski bankovec in se nanj podpisali.

Matija Žgajnar

Lirski plačilni bon, narisal arh. Branko Simčič. Tiskala partizanska tiskarna Triglav IIA, leta 1944

Obveznica posojila svobode OF. Narisal arh. Edo Ravnikar. Tiskala tiskarna Bratje Tuma v Ljubljani leta 1942

vse, kar je bilo slovenskega. Zamenjava dinarjev v njihove valute je bila le eden od mnogih ukrepov. Po tečaju, ki so ga določili sami, so zamenjali Nemci 1 dinar za 5 pfenigov, Italijani 100 din za 38 lir in Madžari 1 dinar za 0,10 pengő.

dajali partizanom, so narekovali izdajo bona oziroma potrdila, na katerega bi se vrednost v denarju šele vpisala. Zato je okrožni odbor Osvobodilne fronte za Ljubljano sredi leta 1942 izdal še obveznice za potrebe glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet.

Z »Rogom« prvič na Kitajskem in v ZDA

Kapitan Baldomir Podgornik, prvi poveljnik prve ladje »Splošne plovbe« in prvi poveljnik prve slovenske čezoceanke, pripoveduje . . .

Naši pomorščaki so pluli na ladjah in jim tudi poveljevali mnogo prej, že v stari Jugoslaviji, pred prvo svetovno vojno in pred mnogimi stoletji. Vendar so bili zmerom na tujih ladjah in pod tujo zastavo.

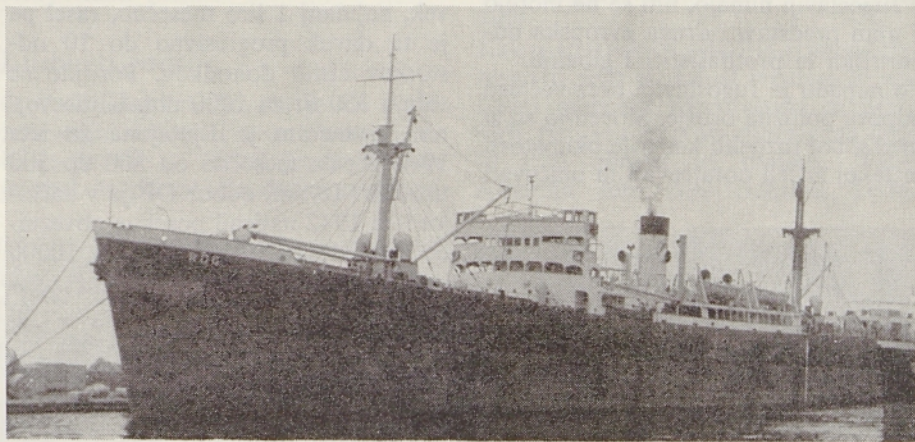
Motorna ladja Sirob, stara 44 let, je pa bila prva železna slovenska ladja pod jugoslovansko zastavo, vendar pa skromne nosilnosti, nekaj nad 500 ton. Druga je bila nekoliko večja in sodobnejša Gorenjska, prva slovenska čezoceanka pa je bil parnik Rog. To so bili začetki našega ladjevja po osvoboditvi in solidni temelji za nadaljnjo izgradnjo novega pomorskega podjetja Splošna plovba iz Pirana. Danes, ko je to podjetje eno izmed najmočnejših v Jugoslaviji ter upoštevano in cenjeno v svetu, kar težko razumemo takratna dogajanja in ne bi bilo prav, da bi začetna prizadevanja naših pomorščakov in pomorsko usmerjenih ljudi šla v pozabo. Zato prisluhnimo, kaj nam bo povedal o tistih pionirskih korakih ob nastajanju slovenskega ladjevja naš veteran, kapitan dolge plovbe Baldomir Podgornik, ki je imel srečo in čast, da je bil prvi poveljnik Siroba in Roga.

»Marsikaj je bilo nenavadnega, za današnje razmere komaj razumljivega. Rekli so mi, naj se peljem v Rotterdam in se tam vkrcam na ladjo Sirob. Vkrca sem se, toda poveljeval je še Nemeč. Zapluli smo proti jugu, pluli skozi Gibraltar in pristali doma, v piranskem pristanišču. Na pomolu, kjer sodobne ladje Splošne plovbe ne morejo pristajati, smo se navezali in se začeli pripravljati za naše prvo potovanje. Nabralo se je veliko ljudi in vsi so strmeli v ,veliko ladjo', ladjo, ki je bila majhna, majhna kot kakšna škatlica. Vsak se je hotel dotakniti, bila je prava mala senzacija. Vse to se je dogajalo v začetku leta 1954, mislim, da februarja in marca, prvič pa smo izpluli aprila. Še sedaj se spominjam, kako dobro smo se imeli. Če bi vedel, da bi se še lahko imeli tako dobro, bi šel še enkrat plut v istih pogojih. Toliko tovarništva in požrtvovalnosti kot takrat ni bilo nikoli več. In razumevanja, premagovanja, a kljub temu veliko, veliko dobre volje. Pluli smo čudno, to je res. Na krovu je bila slovenska posadka. Spominjam se fantov. Bili so: Slavko Strmole,

Peter Pavšič, Zvone Veber, Mirko Gorjup, Viktor Gomboc, Franc Mihelič, Herman Ukmar in Oto Gojčič. Na jamboru je vihrala kostariška zastava. Pogodba o najemu, ladja takrat še ni bila naša, je bila sklenjena z nekim podjetjem v Švici. Kolikor se spominjam, smo delali za švicarsko podjetje, plačani pa smo bili iz Hamburga, bili pa smo slovenska posadka na svoji ladji — pluli smo v imenu slovenskega pomorskega podjetja. No ja, to so bili začetki. Ladja je stala 4000 funtov, to vem, mislim pa, da ni bila takoj prepisana zaradi birokracije ti-

njam in zato so vse neprijetnosti, ki so se dogajale takoj za tem, ko smo ladjo prevzeli, že zbežale iz mojega spomina.

Z Rogom, prvo čezmorsko slovensko ladjo, smo po vojni kot prvi Jugoslovani pristali tudi na kitajski obali. V mnogih pristaniščih, kjer smo pristali prvič, so nas lepo sprejeli. Toda tako slovesno kot v Cing Tau pa nikjer. Ne prej ne pozneje. Najprej so prišli na krov tamkajšnji najvišji partijski predstavniki. Potlej so nam priredili kulturni spored, ki je trajal kar tri ure. Pred nami so se vrstili

Parnik »Rog« v reški luki

stih časov. Toda sčasoma se je vse uredilo. Na ladji je zaplapolala jugoslovanska zastava in na dimniku se je pojavil simbol našega podjetja, simbol Jadrana in Triglava. Toda ko so na dimniku Siroba risali znak Splošne plovbe, sem že poveljeval na Rogu. Takoj, ko smo na novo poslikali dimnik, smo zapustili Anglijo in se usmerili v Združene države Amerike. Pluli smo prazni. Šele v Ameriki se nam je posrečilo naložiti premog za Benetke. Dogajalo se nam je vse, kar se sploh lahko ladji zgodi. Toda, ko so bile začetne težave mimo, smo dobro pluli leta in leta. Na ladji je bila zelo mlada posadka, vkrcanih je bilo toliko kadetov in asistentov kot na nobeni drugi ladji. Pri drugih podjetjih so varčevali s posadkami, mi pa smo jih vkrcavali, kolikor je bilo mogoče. Zato, da si naberejo izkušenj in čimprej sami prevzamejo najodgovornejša mesta v pomorstvu. To so bili resnično odlični pomorščaki, rad se jih spomi-

ples za plesom, zdaj v teh zdaj v onih maskah. Nekakšna folklorna kulturna predstava je trajala in trajala, jaz pa sem ves čas razmišljal, s čim naj jim povrnemo to izredno gostoljubnost. Na ladji pa nismo pričakovali tolikšne pozornosti in zato tudi ničesar posebnega nismo imeli. To pa še ni bilo vse. Po glasbi, plesu in maskah so nas povabili na slavnostno večerjo. Nosili so pladenj za pladnjem, tako kot znajo to samo oni. Medtem ko smo jedli kdo ve kaj, nam je igrala prijetna, za nas takrat nenavadna glasba. Ko je bila končana slavnostna večerja, so nas povabili na kulturno prireditev. Uprizorili so nam nekakšno opero, nekakšen ples v maskah, z mnogimi čudovitimi lampijoni. Vse to je bilo zelo zanimivo in enkratno.

Naslednji dan pa sem doživel spet nekaj enkratnega. Da bi se osvežil, sem šel na sprehod. Pred pristaniščem je bil velik, res velik park, skozi katerega sta tekla levi in desni drevored.

Luka Markovič: *Boj v izseljenstvu za novo Jugoslavijo*

Mikalo me je zelenje, nikjer pa nisem videl ljudi. Mislim, da je bila nedelja. Stopil sem skozi vrata parka in nisem vedel, ali naj krenem po levem ali desnem drevoredu. Opojni vonji cvetja in nepregledna površina zelenja so bili še posebno vabeči, saj v vsem parku ni bilo videti niti enega človeka. In stopim po levem drevoredu, počasi, korak za korakom, in se oziram, da bi si zapomnil, kje hodim, da bi se lahko vrnil povsem brezskrbno. Tedaj pa se pojavi pred menoj Kitajec, mislim, da je bil njihov policaj, in mi vljudno pove, da ne hodim prav. Naj-

Kapitan Baldomir Podgornik

prej sem mislil, da sem prezrl kakšno tablo, ki prepoveduje prehod, potlej pa mi je le dopovedal, da pri njih hodijo po desni in da bi moral torej iti iz pristanišča v park po desni in nazaj tudi po desni, torej po sedanji levi, kjer sva se srečala. Da je tak prometni red, je dodal. Enosmerni!»

To so bili začetki slovenskega trgovskega ladjevja. Sirobu, Gorenjski in Rogu so sledile številne nove ladje. Sodobne in velike. Danes jih ima Splošna plovba že 24, prav kmalu pa se ji bodo pridružile nove. Njen prvi kapitan Baldomir Podgornik pa je poveljeval mnogim od teh ladij, zavezal je odgovorna mesta v upravi, predstavljal je podjetje v svetu, Ameriki in na Japonskem. Zadnja leta pa je bil upravitelj luške kapitanije v Kopru. S tega položaja je odšel v pokoj. Toda naš legendarni pomorski kapitan še ne miruje.

V. M.

Knjiga z gornjim naslovom je izšla v preteklem letu pri založbi Komunist v Beogradu ob trideseti obletnici osvoboditve Jugoslavije. Njen avtor Luka Markovič je nad dvajset let preživel kot izseljenec v Avstraliji. Bil je med ustanovitelji Jugoslovanskega borbenega delavskega gibanja, ki je bilo sredi tridesetih let reorganizirano v Zvezo jugoslovanskih delavcev v Avstraliji. Zveza je imela svoje podružnice po vsem kontinentu. Markovič se je uveljavljal tudi v publicistiki. Dopisoval je v »Napredak«, glasilo Zveze, ter v napredne izseljenske liste v ZDA in Kanadi. Po vojni pa se je vrnil v Jugoslavijo. Leta 1973 je v Zagrebu izšla njegova prva knjiga »Pod avstralskim nebom«, v kateri opisuje življenje in delo jugoslovanskih izseljencev v Avstraliji in Novi Zelandiji. Lani pa ji je sledila njegova druga knjiga »Boj v izseljenstvu za novo Jugoslavijo«, katero je posvetil »nekdanjim funkcionarjem, aktivistom in vsem ostalim rodoljubom (padlim, umrlim in živim), ki so v izseljenstvu, po vseh kontinentih, vodili nesebičen brezkompromisen boj za socialno in nacionalno osvoboditev naših narodov in narodnosti«.

Knjiga obsega 174 strani ima številne dokumentarne fotografije. Kakor piše avtor v uvodu, je snov za knjigo razen iz dokumentacije večidel črpal iz razgovorov z nekdanjimi društvenimi delavci in aktivisti, ki so desetletja neposredno sodelovali v izseljenstvu in vodili številne izseljenske organizacije. Pri tem je odkril mnoge organizacije in posameznike, ki bi sicer ostali pozabljeni. Snov je Markovič razdelil na več poglavij. Začel je pri »Pionirjih izseljenskega patriotizma pred prvo svetovno vojno« in zaključil s »Srečanjem konec druge vojne in materialno pomočjo domovini«. Knjigo zaključuje z besedami tovariša Tita, ki je l. 1955 naglasil: »Patriotizem naših ekonomskih izseljencev, ki so ga izkazali naši deželi med narodno-osvobodilno vojno, ko je resnica o borbi jugoslovanskih narodov prodrla v svet, takrat, ko je bila vsaka moralna in materialna pomoč našim trpečim narodom in narodni vojski dobrodošla, so naši ljudje v svojih novih domovinah ohranili tudi po vojni. Mi smo za to vedno bili in bomo hvaležni našim bratom in

sestram, tistim, ki so se vrnil in žive skupaj z nami, kakor tudi onim, ki v svojih daljnih deželah goje topla čustva za svoj stari kraj.« Zavedamo se, da bi bilo težko, skorajda nemogoče, v enem, čeprav obsežnejšem delu zaobjeti in prav oceniti vse delo, vsa požrtvovalna prizadevanja ter vso moralno in materialno pomoč jugoslovanskih izseljencev v raznih deželah sveta, vse od prvih začetkov naprednega delavskega gibanja med našimi izseljenci do let po drugi svetovni vojni. Čas hiti, aktivistov in živih prič je vse manj, z njimi pa marsikaj utone v pozabo. Zato moramo knjigo Luke Markoviča pozdraviti s pohvalo, kot nov prispevek na tem področju. Zraven pa moramo tudi pripomniti, da je delež naših slovenskih izseljencev in skupni borbi za novo Jugoslavijo v knjigi preveč bežno omenjen, čeprav imamo, o tem na voljo precej obsežno dokumentacijo. Naše bralce pri tem opozarjamo tudi na zanimiv članek v letošnjem Slovenskem koledarju »Ameriški Slovenci za novo Jugoslavijo«. Članek je odlomek iz rokopisa knjige »Med dvema svetovoma«, ki je v pripravi za tisk pri založbi Mladinske knjige. Njegov avtor je znani slovenski publicist, kulturni in društveni delavec iz Clevelanda, Vatro Grill, ki se je pred nekaj leti za stalno vrnil v domovino.

I. S.

Skoraj 700 000 zaposlenih

Po podatkih slovenskega zavoda za statistiko je bilo konec leta 1975 v Sloveniji skupno zaposlenih 690.400 delavcev, med njimi skoraj 675.000 v družbenem sektorju. Največ je bilo zaposlenih v industriji — 327.249.

Nova tovarna za Notranjce

V Podskrajniku pri Cerknici je delovni kolektiv tovarne pohišstva Brest v januarju odprl novo tovarno ivernih plošč, ki bo zaposlovala 120 delavcev. Letne zmoglosti nove tovarne bodo prek 60.000 kubičnih metrov oplemenitenih ivernih plošč. V novi tovarni bodo uporabljali tudi odpadne surovine, ki jih doslej ni še nihče v Jugoslaviji.

Tretji sin

Kaj se je zgodilo s staro materjo, ki je pustila v svet tretjega sina, zakum-rano, ubogo bitje, že na prvi pogled nesposobno, da zgrabi življenje s prave strani?

Mati ga v resnici ni hotela pustiti od sebe, češ kaj bo takle revček sam v tujem svetu, ko se ni ničesar naučil delati, nima poklica, siromaček, še od lakote mi bo umrl in vsi ga bojo okrog prinašali, ker je tako rahle pameti. Ojejej! Če mu samo zamigaš s krivim prstom pod nosom, se že začne solziti, kaj sem ti naredil, vpraša, saj nisem hud, res ne, samo ne razumem, zakaj mi migaš s prstom pod nosom, pa se dere, revež, kot da se mu je zgodila ne vem kakšna krivica. Edina reč, ki bi mu lahko pomagala, je ta, da zna piskati na piščalko, ne, s tem si že ne bo mogel kaj pomagati, ko pa piska le, če ga ni strah in če ga dovolj hvalliš. Le kdo bo vedel, kako je treba iti okrog njega, smejali se mu bojo in ga v nič dajali, ne, nikamor ne bo šel!

Mati si je natlačila glinasto pipo, hitro povlekla nekaj dimov in stopila pogledat, kje je sin. Sedel je pred kur-nikom, na sončnem otočku suhe zemlje, pljuval v prah in delal prstene kolačke in jih lično sušil na drobni deščici.

Kaj delaš, Jozej, je začela mati in odkimavala z glavo: nak, nak, nikamor ne bo šel.

Kruh pečem za na pot, je počasi povedal Jozej.

Nak, nak, je zdaj nežno odkimavala mati, lej, pa so res lepi ti tvoji krušaji, vsak dan jih peci, kaj? se mu je nasmihala in zarotniško povlekla iz pipe: tako bo prav, zabubil se bo v igro in še na misel mu ne bo prišlo česnati o tem, da gre z doma.

Tako je minilo nekaj časa: Jozej je pekel popotne kruhke, mati je brkljala okoli hiše in delala za oba.

Nekega jutra je mati vstala zelo zgodaj in gnala koza na pašo, da ji je tako prizanesla z vročino in muhami. Ko se je vračala, je že od daleč zagledala pred hišo belo piko. Obisk bo, se je podvizala in sramežljivo skrila pipo pod predpasnik. Prišla je že dovolj blizu in obstala. Pred hišo je stal njen Jozej v praznji beli srajci, na pragu je sedel trebušast nahrbtnik, na vrata je bila naslonjena debela popotna palica.

Kaj boš le, no, kaj, je godrnjala mati osuplo in pozabila na kozo, ki se je pred hlevskimi vrati premislila in se

z dolgim skokom pognala proti vrtu. Šel bom in si ogledal svet, je rekel Jozej.

Beži, beži, kaj boš le, no, kaj, je krhko brbrala mati, stiskala pipo pod predpasnikom in zbirala tenke niti svoje modrosti.

Stopi v hišo, le stopi le, ga je vabila, se bova igrala Kaj delaš.

Nikamor se ne mudi, bom šel pa proti večeru, ko bo bolj hladno, je z novim, praznjim glasom povedal Jozej, ta novi glas je materi branil, da bi spod predpasnika potegnila pipo in si jo prižgala.

Jozej je zlezal na topli zidek ob ognjišču, mati je sedla na trinožni molz-ni stolček in sta začela: Kaj delaš? Močnik mešam. S čim ga mešaš? Z mačkino taco. Kje je tista mačkina taca? Na zgornji polici. Kje je tista zgornja polica? V ognju je zgorela. Kje je tisti ogenj? Voda ga je pogasila. Kje je tista voda? Po trati se je razlila. Kje je tista trata? Ovce so jo popasle. Kje so tiste ovce? Volk jih je požrl. Kje je tisti volk? Lovec ga je ustrelil. Kje je tisti lovec? Na gori stoji in golobe strelja. Kje so tisti golobi? Gospoda jih je požrla. Kje je tista gospoda? V grabnu sedi in en velik drek žre, kdor prvi spregovori, ga bek dobi.

Mati je v tej igri zlahka molčala: o le, ti siromaček ti, je ponavljala edino misel, medtem ko je Jozej spustil glavo na rame in blaženo zadrnjohal.

Nenadoma je na pragu zaropotala Jozejeva popotna palica, zameketalo je in koza se je pognala na lopo in pokazala siti gobec skozi kuhinjska vrata. Ti nesrečnica ti, je zajavkala mati, prelomila molk in zbudila Jozeja. Pretegnul se je in skočil pobrat palico, si naložil nahrbtnik, pomahal materi in ji povedal, če mu bo dobro, ji bo že dal vedeti, pisati za silo zna.

Mati si je pozneje pravila, da je Jozej šel od doma tistikrat, ko ji je koza pomendrala in popasla vrt, da jo je koza tako razzalostila, da je čisto pozabila in ni dala Jozeju za na pot niti fičnika, še kosa kruha ne, da je revež od doma nesel samo nahrbtnik in tisto svojo packarijo v njem.

Pozna jesen je že bila in doslej se sin materi še ni oglasil. Pulila je korenje na miceni, od jesenskega hladu vsej sivi njivici. Ni mislila na najstarejšega sina, niti na srednjega ne: zredila sta se in sta taka, da ji je pred njima sitno, bog ju nima rad, oglasila sta se nekajkrat in ji odnesla molzni stolček, morala si je narediti novega, poribala

sta ga in premazala z svetlo rečjo, da ga bosta gledala v salonu, je tako znamenit in star, star, več ko sto let, a ne, mati, pa bolj ko sem jima dopovedovala, da sem ga naredila sama, bolj sta trdila, da več ko sto let je že star, pa leseni patnošter sta odnesla, s čim pa naj zdaj molim, sem rekla, počakajta vsaj do moje smrti, nič ni zaleglo, nič, drugič, mati, sta rekla, prideva po skrinjo, še dobro, da sem se skrila, kar skrila sem se, tudi zdaj se skrijem.

Tako je včasih podila iz srca svoja prva sinova, zdaj pa ni mislila nanju, obstala je in gledala vase, le kaj se je tako zjasnilo v njej, jo zazibalo in pomirilo, da še mraza ni čutila več. Pobralla se je z njive, se bom že potem vrnila s košem, pa še podvizati se moram, če ne, mi še zmrzne.

Neslo jo je proti hiški in že od daleč je zagledala na vratih belo, bleščečo piko. Moj Jozej piše, je vedela. Res, za vrata je bilo zataknjeno Jozejevo pismo, takoj je spoznala njegove velike tiskane črke.

Sedla je na prag, si dala pismo v naročje, si natlačila in prižgala pipo in kadila.

Tako, Jozej piše, je grulila v dim, malo bom še posedela, če je kaj slabega, je boljše, da zvem pozneje, tako bo najbolj prav, človek se zmerom veseli prehitro.

Dve pipi je pokadila in tretje pol, oslinila pismo, ga odlepila in nesla od oči, da je lahko brala:

LJUBA MATI
JAZ SEM ŽIV IN ZDRAV
GRE MI KAR DOBRO
KAKO SE IMATE VI STE ZDRAVI
LEPO VAS POZDRAVLJA JOZEJ

Mati je obračala list na vse strani, nobene besede več ni našla. Dobro službo je najbrž dobil, kaj bi, danes vse sorte ljudi porabijo, tudi slepa kura zrno najde, mogoče gospodar rad vidi, ker je tako pohleven, pohvali ga in potreplja, pa mu, ker je počasen pri delu, pogleda skozi prste, no ja, če ima sitnega gospodarja, potem je drugače, tako bo: Jozej je potrpežljiv z njim, vse naredi, kar mu sitnež sitni reče, zato ga gospodar vsak dan manj grdo gleda, lepega dne mu zapíše čedno premoženje, ne, zviša mu plačo, Jozej se bo oženil in se z mlado preselil k meni.

Materi se je v spominu zasvetil Jozejev okrogli, pšenični obraz, njegova medla zibajoča se hoja, hm, spremenil

se je, kajpak, spomladi je šel, zdaj bo že skoraj zima, potegnil se je, okreplil, zdaj dobro jé, siromaček, vsak mesec se pri takem pobu pozna. In se ji je prikazal, njej, materi, velik in krepak, da je od ponosa kar ozko pogledala, že ga je videla, kako gre z mlado proti hiši. Nak, se je zdramila, kako leto naj si le še nabira pameti in denarja, nato ga je spet zagledala, še večjega, ko gre z nevesto proti hiši. Nak, se je spet zdramila, drevesa bojo preveč zrasla, hiše ne bo prepoznal, ker je tako rahle pameti. Takoj jutri mu bom napisala pismo, jutro je modrejše

sem jo guzala cel teden, še dobro, da se meso ni usmradilo, ni bilo hude vročine. Zdaj sem se preskrbela z drvni in drugim za zimo, le da ne bi bila prehuda in predolga, reči moram, da sem včasih kar žalostna, sem sama kot volk v gošči.

Tu se je zamislila, kaj mu naj še pišem, za sosede se ni nikoli zanimal, tudi ni, da bi preveč jamrala, težko bi mu delo, ker je šel od doma, naj le spozna svet, delati se bo naučil, sanje sem imela lepe, najbrž mu gre boljše

Spet so se nekajkrat zvrstili lepi letni časi, bogve kdaj je že bilo, ko ji je koza pomendrala in popasla vrt, kdaj že ji je na njivi zmrznilo nesrečno korenje!

Toliko let je že minilo, da so se drevesa pred hišo razrasla v prave velikane, mati se je še bolj postarala, kaj se ne bi, in nekoliko spremenila svoje življenje. V hišo je preselila kozo, da je imela mleko pri roki, se grela na pragu in pustila, da ji je kozica popasla vrt in miceno njivico, ji obgledala drevesa, saj nekaj pa mora jesti, koza pri gobcu molze. Ni se več tru-

»Družina« (Foto: Janez Klemenčič)

od večera, napisala mu bom, naj bo potrpežljiv z gospodarjem pa ponižen in ubogljiv, kot se za njega spodobi. Sedela je na pragu, vsa otrpla od mraza in stara, kakor je bila, ni nič čutila starosti. Srečna se je odzibala v hišo in mislila, kaj bo Jozeju napisala. Pozneje si je pravila, da ji je Jozej pisal tistikrat, ko ji je na miceni njivici zmrznilo nesrečno korenje.

Ljubi Jozej,

zelo sem bila vesela tvojega pisma, glavno je, da si živ in zdrav, vidiš, mlad si in vse bo še dobro. O, kaj vse sem se namenila napisati, zdaj mi je pa vse zletelo iz stare glave, vse sproti pozabim. Ja, kaj sem že hotela reči, zdrava sem, hvala bogu, moja ljuba kozica mi da dosti mleka, da mi res ni hudega. Za malo gospojnico sem zaklala tisto grahasto kuro, ni več nesla, mi je bilo žal, da te ni, tako pa

kot si jaz morem zamisliti, kaj bi sicer pomenil star denar, ki sem ga v sanjah našla pod uto, nima pomena, da mu trobim, naj bo potrpežljiv in ubogljiv, zaradi besed se še ne bo spremenil, mogoče pa le ni tako slabe pameti, kot se meni stari tori zdi. Še enkrat je vzela v roke Jozejevo pismo in spoznala, da ni nikjer naslova; kam bi le poslala pismo, viš jo, si je rekla, tako mi ni treba napisati pisma do konca.

Res je prišla blaga zima, mati se je grela ob peči, pometla sneg pred hišo, napravila gaz do ceste, stopila kdaj pa kdaj v dolino po sol in sladkor, pobrkljala po kuhinji, pokukala skozi zasneženo okno, od kod se le vzame toliko snega. Ni mi nikdar prizadejal skrbi ne rekel žal besede, se je včasih spomnila na Jozeja.

Prišla je tudi pomlad, nato poletje, jesen, znova zima. Da bi le ne bila hujša kakor druge krat!

dila: pobrala je kako hruško ali jabolko, če ji je že ravno padlo pred noge, drugače pa sedela na pragu in se grela na soncu, glinasto pipo je že zdavnaj razbila, nove si ni priskrbela, zato tudi kadila ni več.

Prišla je dolga in huda zima.

Ivanka Hergold

Iz knjige »Vse imaš od mene«, ki jo je izdala založba Obzorja v Mariboru

Krapova zgodba

V živalskem vrtu je majhen ribnik, komaj kaj večji od luže, le precej globlji. V njem se ribe včasih kar gnetejo, drugič pa boš videl le dve ali tri. Je takorekoč ribnik za prehodne goste. Na jesen je poln zlatih ribic, ki jih poberejo iz parkov, nekoč pa so pljusknili vanj tudi mladega krapa. Je bil že kje odveč.

»Ravno prav,« so rekle zlate ribice. »Ker si velik, nas boš čuval in tvoja srebrnozelena barva se poda k naši zlati. To je letos moderno.«

»Eeeeh, saj nima smisla,« je rekel krap in se potopil na dno.

Ribice so imele čez dan svoje opravke. Dopoldne, ko so sončni žarki sijali navpično skozi vodo, da je bila čisto zlata, so tudi ribice plavale po žarkih gor in dol.

»Poglej, kako lepa je voda,« so rekle krapu. »Playaj malo z nami.«

»Eeeeh, saj nima smisla,« je rekel krap in obležal na dnu.

Popoldne, ko so sončni žarki ležali poševno nad vodo, so ribice skakale v zrak in lovile mušice, ki so plesale nad gladino.

»Pomagaj nam loviti muhe,« so rekle krapu. »Muhe so škodljive.«

»Eeeeh, saj nima smisla,« je rekel krap, ležal na dnu in se vedno bolj redil.

Ribice pa so pazile na svojo linijo. Popoldne so odplavale deset krogov in enkrat na teden so držale dieto.

»Poglej, kakšen pujs si postal,« so rekle krapu. »Ko si prišel v ribnik, si bil vitek in svež kot mlada kumarica.«

»Eeeeh, saj nima smisla,« je rekel krap, ležal na dnu in jedel.

Potem je v ribnik padel prvi zlati jesenski list.

»Joj, kaj bo zdaj,« so preplašeno rekle ribice. »Z dreves padajo posušene zlate ribice. Se bomo me tudi posušile?«

Vse, kar jim je krap znal povedati, je bilo: »Eeeeh, saj nima smisla.«

Prišla je zima in na ribniku se je naredila ledena skorja.

»Joj, kaj bo pa zdaj?« so spet preplašeno rekle zlate ribice. »Saj ne moremo več ven!«

»Eeeeh, saj nima smisla,« je spet rekel krap.

Zima je postal huda, zmrzovalo je vedno bolj in ribice so imele komaj toliko prostora, da so se pod ledom lahko premikale. In nekega mrzlega jutra je postal led tako debel, da je vkleščil krapov rep.

»Rep mi bo zmrznil! MOJ rep!!« je zarjul krap in pričel plavati kot neumen.

Bil je velik in debel in s plavanjem je vodo toliko razgibal, da je pod ledom ostala votlina zanj in za zlate ribice.

Krap je plaval vso zimo in niti enkrat ni rekel, da nima smisla. Spomladi je bil spet svež in vitek kot mlada kumarica. Toda ko se je led stopil in so v ribnik spet posijali sončni žarki, je legel na dno in se ni zmenil za nobeno reč več. Najbolj lene, najbolj neumne in najbolj krapaste krape zanima pač samo lasten rep.

Polona Kovač

Zgodba o babici

V naši ulici živi babica. Na pogled je prav taka, kakršne so vse dobre babice na svetu: ima prijazne oči, vesele gube na obrazu, toplo naročje in veliko, ljubeče srce. In — kar je tudi zelo važno — povedati zna tisoč in več najlepših pravljic. Ima torej vse, kar potrebuje dobra babica. Le tistega, kar je za vsako babico prvo in najvažnejše, nima: nima vnuka, da bi ga božala, postovala in mu pripovedovala pravljice.

Želela si ga je in ga dolgo čakala, toda zaman. Končno se je čakanja naveličala in si rekla: »Če vnuka ne dobim tako kot druge babice v naši ulici, si ga bom pa sama kupila. Naj velja kar velja!«

Napotila se je v najimennitnejšo veleblagovnico, ki je bahavo ponujala vse, kar ti poželi srce: banane, bonbone, balone, limone, kameleone, melone, makarone in še in še. Vstopila je in prijazni prodajalki zaupala svojo željo.

»Oprostite,« je rekla prodajalka, »vnukov pri nas žal nimamo na zalogi. Pač pa imamo kužke. Lepe, prijazne in poceni. Kupite si kužka. Lahko ga boste božali in vodili na sprehod.«

Babica je malo pomislila, potem pa odkimala: »Že res, kužka bi lahko božala in ga vodila na sprehod. Toda koga bom pestovala?«

»Pa si kupite mucko,« ji je svetovala prodajalka. »Tudi to lahko kupite pri nas. Mucko boste lahko ves dan pestovali.«

Babica je spet zmajala z glavo. »Seveda, mucko bi lahko pestovala. A s kom se bom pogovarjala in mu pripovedovala pravljice?«

Prodajalka je našla nov nasvet: »Pa si kupite papigo. S papigo se boste

lahko pogovarjali in ji pripovedovali pravljice.«

Babica se je že skoraj odločila, da bo kupila papigo, tedaj pa se je prodajalka nagnila k babici in zašepetala: »Če pa bi na vsak način želeli vnuka — jaz vem za enega. V naši hišici živi in zelo potrebuje babico, ki bi ga čuvala, pestovala in mu pravljice pripovedovala, kadar sva z očkom v službi. Samo ne vem, če bi ga marali, ker je še zelo majhen in zelo, zelo nagajiv.« Babici so se od razburjenja pobarvala lica. »O,« je rekla, »zagotovo bi ga marala pa če je še tako majhen in nagajiv.«

Tako je naša babica končno dobila vnuka, da ga boža in pestuje in mu pripoveduje pravljice. Čeprav je res še zelo majhen in zelo nagajiv, ga ima babica nadvse rada in tako kot vse druge dobre babice na svetu je prepričana, da je prav njen vnuk najbolj prikupen in najbolj priden vnuk na vsem širnem svetu.

Jana Milčinski

Požrešni pujski

Svinja in njeni mladiči so iskali hrano po dvorišču. Prišli so do vrtnega plotu. Skozi njega so zagledali mnogo jabolk, ki so ležale po tleh. Pujski so se hoteli hitro preriti skozi presledke med latami lesenega plotu. Svinja pa ni mogla za njimi, ker je bila prevelika. Ostala je na dvorišču in čakala na pujske.

Praškički so imeli veliko gostijo. Hrustali in hrustali so sladka jabolka kar naprej in naprej. Ko so bili končno siti, so se hoteli vrniti nazaj na dvorišče. Toda joj, med presledki med latami se niso in niso mogli preriniti. Preveč so se najedli jabolka in so se jim zato preveč napihnilo trebuščki. Začeli so močno kruliti. Z njimi je krulila tudi mati svinja, ker se je bala za svoje pujske.

Slišal jih je gospodar. Prišel je na dvorišče. Ko je zagledal pujske ujete v presledke med latami, se je nasmehnil. Nato je dvignil vsakega posebej čez plot in ga položil na dvorišče. Pujski so utihnili. Svinja je pa zadovoljno krulila naprej, ker je imela zopet vse svoje mladičke okoli sebe.

Zdravko Omerza

Niko Grafenauer

Kaj ima sonce najraje?

Kaj ima sonce najraje spomladi?
Da se ves ljubi dan preoblači
in po nebesnem svodu korači
kot na paradi.

Toda poleti ima najraje,
da se zvečer in zjutraj okopa,
zato vsak dan z dvignjenim palcem
stopa

avtomobile v obmorske kraje.
Jeseni sonce najraje krade
pri belem dnevu sredi Ljubljane
na žice obešene pajčolane
in se ovija z njimi okrog brade.

A kaj ima sonce najraje pozimi?
Počitnice v čisto drugačni klimi!
Zato odpotuje iz domovine
s turistično vizo na Filipine.

Jože Šmit

Marec

Tople sape se budijo,
rebra kaže sončni breg,
prve mačice brstijo,
a jih še prekrije sneg.

Čas je muhast, o vremenu
pa še slabše misli ded,
kadar trga ga v kolenu
jezen gre za peč sedet.

Želimo si slovenski pouk

V vasici Rävlanda blizu Göteborga na Švedskem nas je šest slovenskih otrok, ki si zelo želimo slovenskega pouka. Švedska šolska uprava je odobrila štiri ure na teden in mojemu ateju se je po dolgem času posrečilo pregovoriti slovensko učiteljico, ki uči slovenske otroke v Göteborgu, da bo prišla tudi k nam v Rävlando. Morda bomo že pred božičnimi in novoletnimi počitnicami začeli s poukom, kar nam bo v veliko pomoč, da ohranimo naš prelepi slovenski jezik. Moja mlajša bratec in sestra, kakor tudi jaz, zelo radi pojemo slovenske pesmi ob spremljavi bratove harmonike.

Danijel Vodušek
Švedska Rävlanda

Oglašam se iz Berlina

Ime mi je Darja Udovč. V Berlinu sem od leta 1973. Prišla sem iz prelepe Dolenjske. Tu v Berlinu mi je lepo, vendar še pogosto mislim na mojo drago Slovenijo! Tam imam še staro mamo. Premišljuje, kako je zdaj pozimi na Dolenjskem. Sneg pokriva zemljo. Otroci se vsako popoldne sankajo, smučajo in kepajo. Tega mi tukaj nimamo, vsaj mi v Zangwitzu ne. Prav rada se tudi spominjam kolin, kmečkega praznika. Stara sem 13 let in obiskujem I. razred realke. Za novo leto si želim tranzistor s kasetami in ploščo »Lady bum«, najbolj pa si želim, da bi v letu 1976 uspešno končala prvi razred realke.

Prosim vas v imenu svojih sošolcev in v svojem, naj nam naši slovenski vrstniki kaj pišejo. Vse slovenske otroke po svetu lepo pozdravljam in jim želim srečno in uspešno novo leto 1976.

Darja Udovč
Berlin, Nemčija

Le trenutek sreče

Bilo je letos v septembru. Vsa vesela sem prišla v šolo. Kot ponavadi mi je prišla nasproti prijateljica. Na njenem obrazu sem videla, da je vesela. Povedala mi je, da sva povabljeni na rojstni dan najine sošolke. Tega sem bila zelo vesela. Grem namreč zelo rada na praznovanje rojstnega dne. S prijateljico sva ji izbrali darilo. Kupili sve lepo kristalno vazo. Zjutraj sva se dogovorili, da se dobiva ob dveh in greva skupaj voščit. Vazo sem

lepo zavila in šli sva. Naenkrat pa mi zdrsne vrečka z vazo iz rok in vaza se je razbila. Tako sva se prestrašili, da sva ostali brez besed. Jaz sem zajokala in se nisem mogla umiriti. Potem sva dali sošolki za rojstni dan samo čokolado in šopek. Povedali sva ji tudi najino zgodbo. Ni nama zamerila. Le naju ji je bilo žal, saj sva bili čisto objokani.

Blanka Cilenšek, 7. razred
Nagold, Nemčija

Moja domovina

Moja domovina se imenuje Slovenija. V Sloveniji se lepše igram kot pa tu. V Nemčiji mi je skoraj vedno dolgčas. Imam eno večjo sestro. Ime ji je Teja. Hodi že v sedmi razred. V domovini imam tudi bratrance, strice in sestrične, pa starega ata in staro mamo. Svojo sestro in starše imam zelo rada. V Sloveniji imam tudi enega psa. Ime mu je Piki. Zelo rada hodim v slovensko šolo.

Diana Vindler,
Reutlingen, Nemčija

V Nagoldu so ustanovili podružnico društva Triglav

Vsako leto praznujemo 29. november — rojstni dan domovine. Hrvaški učenci so recitirali svoje pesmice. Potem smo pa nastopili z našim programom. Za ta nastop smo se dobro naučili. Vseeno me je bilo malo strah pred nastopom, da se ne bi zmotila. Pa je šlo po sreči. Na proslavi je bilo veliko naših staršev. Jaz upam, da so bili z našim nastopom zadovoljni. Ob tem prazniku so tukaj v Nagoldu ustanovili podružnico slovenskega društva »Triglav«. Potem smo si vsi skupaj ogledali slovenski film »Ke-kec«.

Ivanka Vardjan, 5. razred
Nagold, Nemčija

Mali Andrejček

V naši slovenski šoli nas je obiskal Andrejček. Da boste vsi vedeli, Andrejček je še dojenček. In njegova mamiica ima že dva otroka v slovenski šoli. Enemu je ime Jani, druga je pa Sabina.

Stanko Tekavčič, 2. razred
Reutlingen, Nemčija

*Droben zapis
ob mednarodnem ženskem dnevu — 8. marcu*

Rdeč nagelj našim izseljenkam — pionirkam

Rdeč nagelj, za katerega bi lahko rekli, da je naš slovenski simbol, ob tem prazniku pripenjamo našim ženam na prsi. S šopki rdečih nageljnov pozdravljamo naše drage, kadar pridejo z dolgih poti spet med nas. Z rdečimi nageljni se pa tudi poslavljamo, ko začasno ali tudi za vselej odhajajo od nas. Naj bo ta moja skromna beseda velik, velik živordeč nagelj, podarjen spominu naših izseljenk-pionirk, od katerih večine že dolgo ni več, in so njihovi grobovi kdove kje raztreseni po svetu. Mnogi od njih morda nimajo niti več imena in so zravnani z zemljo, ki je čisto vsrkala vase telesa teh žena.

Letos praznuje Amerika dvestoletnico svojega obstoja. Pred sto in tudi več leti so v tisto daljno deželo začeli prihajati prvi slovenski izseljenci. Ne dolgo za njim so začele prihajati za njimi družine, žene, otroci, pa dekleta iz številnih družin, ki so iskale zaslužka in sreče. To so bila trda leta za naše izseljence-pionirje in dvakrat trda in huda za njihove žene, za vsa naša dekleta, ki so v Ameriko prišla iskat srečo...

Kako skromna in trdo priborjena je bila ta »sreča«. Še zanje, ki so bile od doma vajene na najbolj skromno življenje, za premagovanje vsega hudega. Mnoge izmed

njih so se kmalu po prihodu omožile s fanti, ko so jih komaj poznale. Skromni domovi so bile velikokrat barake, ki jih je napolnil kup otrok. Bilo je trdo garanje od jutra do pozne noči za družino, za podnajemnike: pranje, kuhanje, pospravljanje, šivanje in krpanje, delo na njivici, če si bil srečen, da si jo premogel, pa dajanje poguma možu, ki se je lovil za zaslužkom zdaj tu zdaj tam, ker drugače ni šlo v tistih prvih časih. Pa so zmogle, so vzdržale, še več, pritrzale so si čas ujele proste urice za delo v društvih, za pevske zборе, za dramske krožke, ki so jim postala topla skupna slovenska ognjišča tam na tujih tleh.

Kaj vse bi se lahko povedalo in koliko zapisalo in napisalo o tistih časih. Na primer o klubu slovenskih vdov, ki so ga leta 1919 ustanovile naše rojakinje (v Clevelandu, katerim je huda gripa, ki so ji takrat rekli »španska bolezen«, pobrala moze in očete družin. Kar čez noč je padlo vse breme skrbi za družine na njihova ramena. Skleki so ga leta 1919 ustanovile naše rojakinje v Clevelandu, nile so, da bodo skupaj reševale težave, druga drugi pomagale najhujše, so rade pomagale tudi drugim. Skrbele so za nove slovenske priseljence, jim pomagale, dokler si niso našli zaposlitve. Same v življenju najtežje preizkušene so najbolj iz srca zmogle pomagati drugim.

Nič lažje ni bilo našim izseljenkam pionirkam v evropskih deželah. Njihovim možem in sinovom so pili življenjske moči tuji rudniki. Kako so jim zaradi zastrupljenih pljuč pred očmi usihali, čeprav so se trudile, skrbele in pomagale, se z grenkim obupom v srcu svojim dragim veselo nasmihale in jim dajale poguma. In tako so jim olepsale

tisti zadnji čas, ki je štel morda leta ali le nekaj mesecev. Tiho ste odšle, se poslovile druga za drugo, naše izseljenke pionirke. Tuja zemlja je vsrkala vase sokove vaših teles. Vaša kri pa se je pretočila v vnuke in pravnuke. Slovenske izseljenke pionirke, zasejale ste kleno seme. Naj vam bo ta skromen zapis rdeč nagelj v spomin ob mednarodnem ženskem dnevu.

Ina S.

Zadelo me je sedem tisoč milj daleč

Bral sem lansko oktobrsko številko Rodne grude in nalletel na žalosten članek pod naslovom »Brez korenin«, ki me je v živo zadel. V članku odgovarja urednica zavedni Slovenki Anici, ki je na delu v Nemčiji, katero je v srce zadelo, kakor je potožila v pismu, obnašanje svoje vrstnice Mariborčanke, ki se, odkar je postala nemška državljanka, noče več pogovarjati s svojimi ljudmi in jih zmerja z »auslanderji«.

Tej Mariborčanki bom nekaj povedal, če zaleže ali ne: Ti izvržek brez korenin, še ne veš, s katerimi zobmi kruh ješ. Pomni, da je Amerika veliko storila, da je bil stolčen v prah »Deutschland über alles« in ga je po vojni z našimi dolarji spet postavila. Če tega ne bi storila, tudi zate ne bi bilo kruha v tvojem rajhu. Draga rojakinja Anica, poglej, jaz sem že sedemdeset let v svetu. Rojen sem v Ameriki kot slovenskih staršev sin in to ostanem, čeprav sem ata izgubil že pred šestinštiridesetimi leti, mammo pa pred dvajsetimi. Pokojni oče in mati sta bila do mojega 17. leta podanika dežele, kjer sta se rodila. Šele potem sta vzela ameriško državljanstvo.

Prosim te, Anica, ostani zavedna Slovenka, saj je to tisto, kar ti ne more nihče vzeti. Še korporal Hitler si je zastoj prizadeval. Naj povem tole: Pred štiridesetimi leti smo imeli v Minnesoti Ameriško-jugoslovansko zvezo. Enkrat na leto smo se sestali, imeli smo konvencijo. In na tem zborovanju smo vzeli v pretres tudi vprašanje, kako pomagati svojim ljudem (Slovcem), da bi bila naša narodnost priznana ter bi dobili svoj prostor pod soncem. Po lepo uspelem zborovanju smo imeli banket. Na enem izmed teh je nastopil kot glavni govornik profesor J. P. Vaughn, Irec po rodu. Bil je član odbora, ki je nadzoroval, ko so delili priseljencem državljanstvo. In veš, kaj je rekel? Rekel je, da je ponosen na ameriške Slovence, ker so pošteni in imajo še mnoge dobre lastnosti. Izjavil je tudi, da kdor ne pripozna svojega porekla in ni ponosen na to, kar je, tudi ne more biti dober ameriški državljan.

Naj ti bo to v spodbudo, draga rojakinja Anica. Kar sem napisal, je resnica. Povej tej izgubljeni slovenski duši, da je ničla. Nemka ni in nikoli ne bo, Slovenko je pa zavrgla. Časi se spreminjajo. V mili domovini naših očetov bo še kruha, če bodo tako napredovali, kakor napredujejo zdaj. Vrni se, Anica, na domača tla. Teško si morala delati za denar in ga investirati v domačo grudo. Čast ti. Jaz bom ob priliki ponovno obiskal domovino, a ostati žal ne morem, ker so se korenine moje družine preveč razrasle tu v Ameriki. Vi pa, ki se boste vrnili, uživajte, kar našim očetom ni bilo dano.

Draga Anica, ti užaljena resnična Slovenka, tvoja tožba me je zadela sedem tisoč milj daleč. Mnogi izmed nas so s teboj!

France Tekautz, Minnesota, ZDA

Kako naredim dober zvitek in pečenjak ali praženec?

Pošiljam naročnino za Rodno grudo in koledar 1976. Oba z možem vam še vnaprej želiva veliko uspeha. Lepa hvala za recepte za pripravo potic. Prepričana sem, da bodo prav prišli mnogim Slovenkam po svetu. Prosim objavite še nekaj receptov za pripravo zvitkov (štrudel) in pečenjaka (šmorna). Lepo pozdravljava oba z možem.

Helene Jeras, Mouzan, Francija

Draga naročnica, veseli nas, da smo vam z recepti za potice ustregli. Prav radi smo ustregli tudi vaši želji in objavljamo nekaj receptov za pripravo domačih sladice, katere ste želeli. Našim materam in naših mater materam so seveda šle te domače dobrote kar same od rok, saj so bile velikokrat na jedilniku, posebej ob prazničnih dnevih. Za mlade in mlajše je pa seveda večših priprav štrudla ali pečenjaka in praženca malo bolj zapletena reč. Tega se dobro zavedajo tudi naše izseljenke, posebej naše vrle ameriške Slovenke, ki že vrsto let prirajajo kuharske tečaje za pripravo slovenskih jedi. Ti so izredno dobro obiskani in to ne samo od naših mladih ameriških potomcev temveč tudi o žena in deklet drugih narodnosti. Izdale so tudi že več kuharskih knjig, ki so doživele ponatise. Na slovenskih prireditvah, ki so združene z večerjo, ne manjka za posladek naših potic, krofov, flancatov in seveda štrudla. No, vse to sem omenila le mimogrede, zdaj pa k receptom, ki jih želite.

JABOLČNI IN SIROV ŠTRUDEL (ZVITEK)

Iz pol kg mehke moke in mlačne vode, ki smo jo malo osolile in dodale dve žlici olja ali druge maščobe, zgetemo mehko vlečno testo. Vse sestavine dobro pognetemo, da je testo voljno in gladko. Testo razdelimo na tri do štiri hlebčke, vsakega pognetemo, namažemo z oljem in damo v pokrito skledo počivat za pol ure.

Zatem na pomokanem prtu ali deski vsak hlebček prav malo razvaljamo. Gnesti ga ne smemo več, ker se potem testo slabo vleče. Namažemo ga z oljem ali kakšno drugo raztopljeno maščobo ter ga razvlečemo z rokami. Ko je testo dosti razvlečeno, ga namažemo z nadevom, porežemo debele robove in zvijemo. Štrudel ne sme biti debelejši od zapestja.

Jabolčni nadev pripravimo iz jabolka, ki so raje bolj kakor premalo kislja. Jabolka olupimo, ali pa tudi le dobro operemo in zbrišemo ter nastrgamo na strgalu. Če pa so jabolka olupljena, lahko tudi narežemo na tenke lističe. Na maslu prepražimo nekaj žlic belih drobtin, zatem razvlečeno testo polijemo z nekaj žlicami stopljenega masla ali margarine, potresemo z drobtinicami nato z jabolki, ki jih sladkamo s sladkorno sipo in odisavimo s cimetom (po želji lahko dodamo še pest opranih rozin, poškropljenih z rumom) ter testo zvijemo. Zvitke štrudla položimo drugega poleg drugega na pomaščen pekač, povrhu ga polijemo z nekaj žlicami dobre kisle smetane ali namesto te s stepenim jajcem in v pečici spečemo. Pečen in malo ohlajen zvitek razrežemo na poševne rezine in potresemo s sladkorjem v prahu.

Sirov nadev za štrudel pripravimo iz dobro odcejene in ne preveč kisle skute (pol kg), v katero smo zmešale nekaj žlic dobre kisle smetane, 10 dkg stopljene margarine ali masla, dva rumenjaka, sneg dveh beljakov in sladkorja po okusu. Če je nadev preveč redek, ga zgostimo z žlico drobtin ali belega zdraba. Nadev namažemo na razvlečeno testo in ga povrhu po želji lahko potresemo tudi z rozinami, ali pa v sezoni češenj, lahko rozine zamenjamo s češnjami (zagorski štrudel).

Tudi drugačni nadevi so prijetna sprememba, s katero lahko gospodinja preseneti svojo družino. Tako za češnjev štrudel odstranimo češnjam koščice ter jih potresemo po razvlečenem testu, ki smo ga prej kakor pri jabolčnem polile z nekaj žlicami stopljene maščobe in precvrtimi drobtinami. Nadev potresemo s sladkorjem in testo tesno zavijemo. Namesto češenj lahko vzamemo sveže slive, ki jih enako odstranimo koščice, ali pa breskve, ki jih narežemo na krlje, ali marelice, ki jih razdelimo na polovice.

Pisker in lonec

Saj poznate zgodbo, kako so se dobili pripadniki raznih narodnosti in se pogovarjali o posebnostih svojih jezikov. Anglež je rekel: Pri nas rečemo »nju«, zapišemo pa »new«. Francoz je rekel: To še ni nič. Mi rečemo »o« zapišemo pa »eau«. Pa se oglasi Slovenec: Tudi to še ni nič. Pri nas rečemo »pisker«, zapišemo pa »lonec«. Ta zgodba sicer ne sodi čisto v poglavje o pisavi in izreki, ker še bolj kakor o pisavi in izreki govori o pogovornem in knjižnem jeziku, vendar nas z angleškim in francoskim primerom le opozarja na temeljno posebnost vsakega jezika, da ima namreč svojo slušno (akustično) in svojo vidno (vizuelno) podobo, z drugimi besedami: govorjenje in pisavo.

Govorjenje je bilo še do nedavnega, ko še ni bilo gramofonskih plošč in magnetofonskih trakov, tako rekoč povsem neobstoječe. Prenašalo se je le od ust do ust, od ušesa do ušesa, dedovalo iz roda v rod.

Kar je kdo izgovoril, vse je bilo v trenutku nič, če ni imel ob sebi zvestega poslušalca, ki si je izrečeno vtisnil v spomin in si zapomnil.

Tudi govorice same ljudje ne podedujejo, temveč se je mora vsak od nas sam naučiti. In kolikor se je nauči, toliko je zna, in tisti jezik, ki se ga nauči, tistega zna. Narava mu nič bolj ne priskoči na pomoč pri angleščini kakor pri slovenščini in mu nič drugega ne dá, le govorila, ki omogočajo približno toliko in toliko glasov, in sluh, ki zna razločiti približno toliko pomensko razločljivih glasov (fenomenov). Govoriti se naučimo zlasti prva leta življenja, ko se priučimo tako imenovani materinščini. Pozneje, predvsem v šoli, se naučimo tudi pisati.

Pisava je prenos glasu, slišnosti, na področje zapisa, vidnosti. O glasu smo rekli, da ga znamo slušno ujeti za mehanično ponovitev šele zadnjih nekaj let in ga s pridobitvami moderne tehnike ohraniti še čez trenutek, ko je bil izrečen. O zapisu pa vemo, da je bolj trajen, bolj trdoživ. Odkrili so in še odkrivajo stare napise in zapise, ohranjene skozi tisočletja na kamnu, na pergamentu in podobno.

Na podlagi takih najdb je mogoče pogledati v zgodovino jezika. Vsak jezik ima namreč svojo zgodovino, svojo življenjsko pot, svoj razvoj. Človek živi petdeset, največ sto let in če se posebej ukvarja z jezikom in če ni posebej pozoren nanj, se mu dži, da je jezik nekaj nespremenljivega.

Saj v bistvu je res nespremenljiv, ker se vsak od nas od prvih let življenja podzavestno in zavestno od svojih staršev in od okolja navzame vsega, kar je v zvezi z materinščino. Vendar je povsem razumljivo, zlasti še v naši razgibani, tehnično izpopolnjeni dobi, da je okolje večinoma bolj vplivno kakor samo mati, kakor samo starši in da tudi mati, da tudi družina ni zmeraj tako zanesljivo jezikovno ustaljena, kakor je bila včasih. Tudi poklic in poklicno okolje vplivata na območje jezika, ki se mu priučim, na moj besedni zaklad, na način izražanja, da niti ne govorimo o osebnih razgledanostih, nadarjenostih ali ne nadarjenosti, zgovornosti ali nezgovornosti.

Tako je jasno, da jezik ne more biti v vseh ustih enak, enako bogat, enako skop, temveč se od človeka do človeka loči, kakor se loči človek od človeka na zunaj. In ravno najdbe starih zapisov in napisov nam najbolje posvetijo v stanje jezika pred davnimi leti. Včasih pa niti ni treba poseči v tako sivo davnino, pa že opazimo spremembo. Vzemimo v roke knjigo izpred sto let, recimo kakšno Jurčičevo povest v tedanji izdaji, in današnji časopis. V trenutku se nam bo odkrila razlika med Jurčičevim jezikom in jezikom sodobnosti, dasi je oboje slovenščina.

Učenjaki, ki se posebej ukvarjajo z jeziki, z njihovo slovnico in življenjem, odkrivajo potem zakonitosti in naključja, ki so jeziku krojila usodo in pot. Ena od takih zakonitosti je pisava.

Pisava, smo rekli, je ujetje minljivega, živega govora na papir, na kaj stalnejšega, trajnejšega. Pisava je nekakšno konzerviranje govorice. Kakor se je v gorski skali ohranil odtis pradavne živali, kakor se je v jantarju ohranila mušica izpred tisočletij, tako je v pisavi starega spomenika ujet dih tistega časa, tistega načina govorjenja.

Vendar pri tem ne moremo kar preprosto reči, da je tak prastar napis tudi že dokaz, kako so takrat govorili. Za natančnejšo presojo moramo dobro poznati zgodovino jezikov in narodov v neposrednem okolju z raziskovanim napisom.

Tako se nam odkrije, da pisava ni nekaj od nekdaj danega in doganega, temveč se je v prvi dobi hudo lovila. Dokler so bili narodi še bolj sami zase, so bili navezani samo nase, zato so vsak po svoje poskušali kaj zapisati, kaj ohraniti potomcem v zapisu. Tu je bil vsak človek odvisen od svojih zmogljivosti, od svoje iznajdljivosti. Kolikor bolj pa se v času bližamo naši dobi, našemu štetju let, bolj pogoste so bile zveze med narodi, bolj sta trgovina in promet doživljala začetke današnjega neslutenelega razvoja, bolj je bilo tudi čutiti nujno potrebo po zapisih.

In tako je Evropa v stari Grčiji povzela in razvila staro feničansko pisavo. Od Grkov so jo predelano prevzeli Rimljani, tako da imamo latinico (po rimski, latinski pisavi) in cirilico (na podlagi grške pisave), iz starih časov pa se je v Evropi ohranila tudi še gotica.

Janko Moder

med novimi knjigami

Založba Mladinska knjiga v Ljubljani posveča, kakor pove že ime založbe, posebno skrb zlasti izvornim knjigam za mladino, opravlja pa seveda tudi vse druge naloge kakor ostale založbe. Ena izmed teh je seveda tudi pospeševanje izdajanja izvornih slovenskih literarnih del. Na decemberski tiskovni konferenci nam je založba tako predstavila kar osem slovenskih knjig, ki so vse zanimive tako za poznavalce slovenske sodobne književnosti kakor tudi za tiste, ki imajo včasih radi kaj preprostega za branje. Posebna pozornost je bila tokrat posvečena knjigi dr. Matjaža Kmecla, mladega slovenskega literarnega zgodovinarja, z naslovom »*Od pridige do kriminalke*«, ki govori o začetkih slovenske pripovedne proze. Knjiga je seveda napisana zelo strokovno, vendar po drugi strani tudi tako poljudno, da je skoraj že prava redkost za znanstveno knjigo. Vsa druga predstavljenega dela so s področja leposlovja: Vlado Habjan je napisal roman *Trotamora*, ki govori o slovenskem narodnoosvobodilnem boju na Koroškem, Nada Gaborovič zanimivo delo *Objokuj jutro*, Dimitrij Rupel roman *Hi kvadrat*, Rudi Šeligo pa roman *Rahel stik*. Ob tej priložnosti pa je založba predstavila tudi tri pesniške zbirke: *Jelen cvete med debli* Nevina Birse, *Hram Sama* Simčiča in *Med stenami in vijolicami* Teodora Lorenčiča.

Posebej naj omenimo roman Vlada Habjana *Trotamora*, ki je plod avtorjevih dolgoletnih razmišljanj o usodi slovenskega naroda, o možnostih njegovega obstoja in o premikih, ki jih je prinesel narodnoosvobodilni boj. Knjiga se odlikuje zlasti po narodnih opisih slovenske Koroške.

Najzanimivejše leposlovno delo v tej naključni zbirki sedmih knjig pa je nedvomno delo Rudija Šeliga *Rahel stik*. To je pravi moderni slovenski roman, saj pomeni tako v vsebinskem kakor stilnem pogledu približevanje mednarodnemu evropskemu romanu, kakršnega Slovenci doslej še nismo imeli. Seveda pa je tako delo, ki se naslanja na moderno kompozicijo, preprostim bralcem nekoliko teže dostopno.

J. P.

NOVA SLOVENSKA POTNIŠKA AGENCIJA V KANADI

TRANS- TURIST TRAVEL LIMITED

je nova slovenska potniška
agencija, ki jo je odprl znani
rojak Tony Vršič. Ukvarja se
z organizacijo rednih in
charterskih poletov v Jugoslavijo
in po vsem svetu. Oglasite se pri
nas, vaše potovanje vam bomo
uredili po vaših željah!

Trans — Tourist Travel Limited
1004 BURNHAMTHORPE
ROAD EAST MISSISSAUGA
ONTARIO,
CANADA L4Y 2X6
(1/2 mile west of Dixie Rd.)
TEL. (416) 277—1401

Informativni centri SFRJ v inozemstvu

INFORMATIONSZENTRUM
DER SFR JUGOSLAWIEN
7 Stuttgart 1

Charlottenstr. 21/B III
Bundesrepublik Deutschland
INFORMATIONSZENTRUM
DER SFR JUGOSLAWIEN
5 Köln 1

Hohenzollernring 49
Bundesrepublik Deutschland
JUGOSLAWISCHE
KULTURINFORMATION-
SZENTRUM

Invaliden Strasse 11, Tür 1
Wien III
Österreich

JUGOSLAVIENS KULTUR
OCH INFORMATION-
CENTRUM

Grevgatan 1/III
10440 Stockholm
Sweden

CENTRE CULTUREL DE
LA RSF DE YOUGOSLAVIE
10, Rue de Colisée
75008 Paris

CENTRE CULTUREL DE
LA RSF DE YOUGOSLAVIE
Oddelek za kulturo in tisk
Dufourstrasse 107
8008 Zürich

YUGOSLAV INFORMATION
CENTRE
488 Madison Avenue, 19 Floor
New York, N. Y. 10022

PRODAM ZAZIDLJIVO PARCELO
1600 m², z lokacijskim dovoljenjem,
vodo in električno na parceli ter dostop
po asfaltni cesti.

*Interesenti dobijo naslov v uredništvu
Rodne grude.*

PRODAM ENONADSTROPNO
VILO z ograjenim vrtom v dobrem
stanju na Vinici pri Črnomlju (Bela
krajina).

Interesenti naj se javijo na naslov:

*Dr. Jurija Baudek-Podgorelec
Kržičeva 4, prtiličje
61000 Ljubljana
Slovenija — Jugoslavija*

Obvestilo rojakom v Pennsylvaniji, ZDA

Vsem Slovencem v *Pennsylvaniji*,
ZDA sporočamo, da revijo ROD-
NA GRUDA in knjigo SLOVEN-
SKI KOLEDAR (s stenskim ko-
ledarjem) lahko naročijo in vplača-
jo ali obnovijo naročnino pri našem
novem zastopniku. Njegov naslov:

*Mr. John URBAS
301 HAWKINS AVE.
N. BRADDOCK, Pa. 15104*

Mr. John Urbas je uspešno začel
sodelovati pri širjenju naših publi-
kacij med vami in sporoča:

»Kot zastopnik RODNE GRUDE
in SLOVENSKEGA KOLEDAR-
JA se lepo zahvaljujem našim od-
jemalcem, priporočam se za nova
naročila na revijo in še posebej za
naročila za SLOVENSKI KOLE-
DAR za prihodnje leto 1977. S
pravočasnimi naročili bomo omo-
gočili izdajatelju revije in kole-
darja, Slovenski izseljenski matici
v Ljubljani, primerno načrtovanje
naklade, našim rojakom v Pennsylv-
vaniji pa bomo tako pomagali, da
bodo sproti obveščeni o dogodkih,
življenju in delu Slovencev doma
in po svetu. In kar je najvažnejše:
širši bo krog bralcev tiska iz naše
rojstne domovine ali domovine na-
ših prednikov, dalj se bo med nami
ohranil naš lepi slovenski jezik.«

Mali oglasi

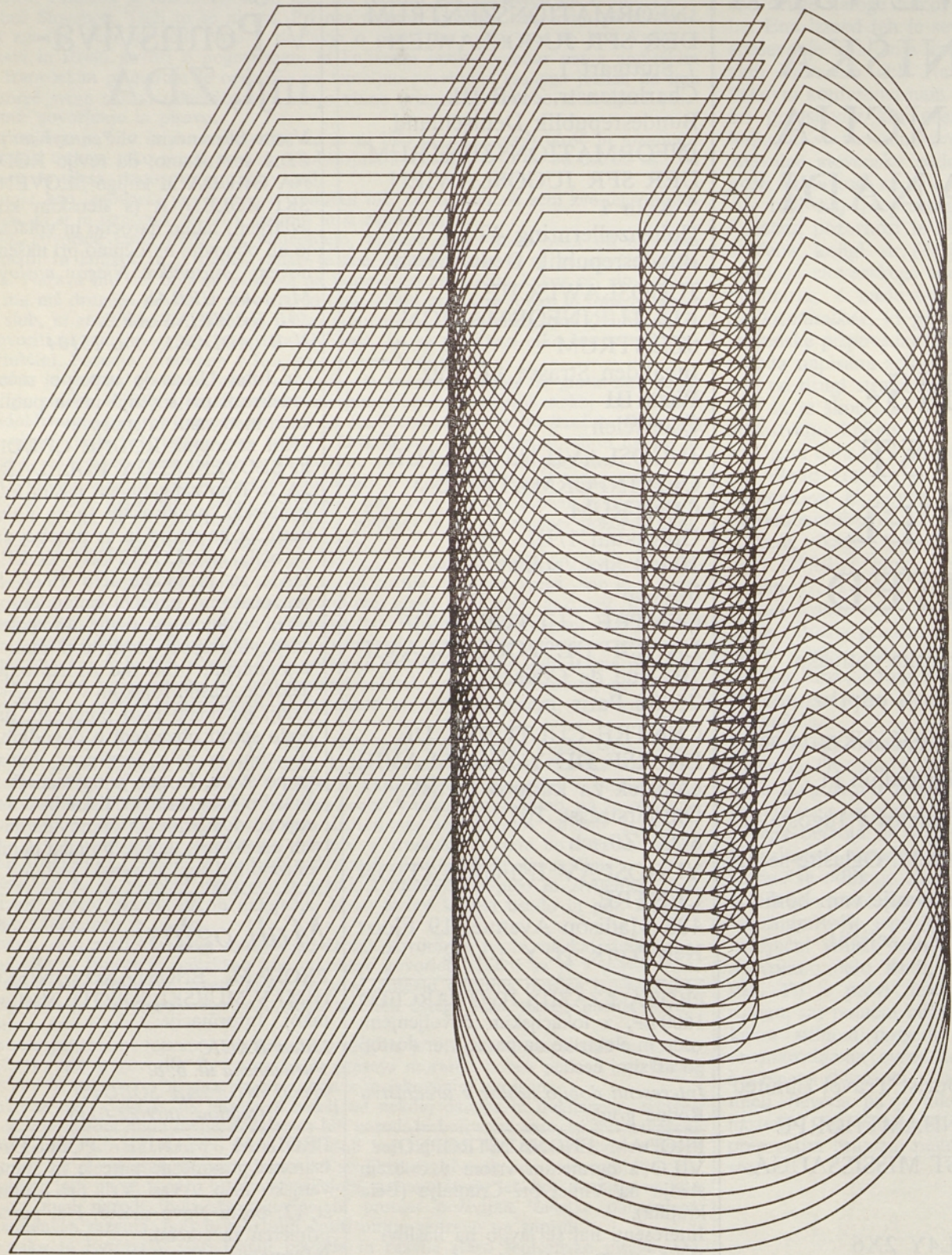
PRODAM ENOSTANOVANJSKO
HIŠO V MURSKI SOBOTI. Vseljiva
takoj. Informacije:

*Milan BANIČ
Partizanska ul. b. b.
69000 MURSKA SOBOTA
(telefon: 069/22-011)*

PRODAM MANJŠE POSESTVO
oziroma posamezne parcele in stano-
vanjsko hišo v vasi Vrh pri Ljubnu
št. 12, pošta Novo mesto. Del parcel
primeren za vikend.

Informacije na naslovu:
*Silva LOVKO
Ulica Marjana Kozine 30
68000 NOVO MESTO*

simbol,
ki zagotavlja
varnost,
zaupnost,
natančnost in ekspeditivnost

ljubljska banka

Revija za vse, ki imajo radi Slovenijo

rodna gruda

mesečna ilustrirana revija za
Slovence po svetu

Tisoči Slovencev, ki živijo raztreseni na
vseh kontinentih, jo radi prebirajo.
Naročite jo tudi vi, priporočite revijo
vašim prijateljem, znancem,
sorodnikom, vsem drugim rojakom.

slovenski koledar 1976

To je vaš koledar! Knjiga, ki jo boste
z veseljem jemali v roke vse leto. Poleg
tega smo vam pripravili tudi lep stenski
koledar s slikami, ki jih boste lahko
ponosno pokazali vsakemu tujcu z
besedami: »To je Slovenija!«

Na naš naslov: Slovenska izseljenska
matica, 61001 Ljubljana, p. p. 169,
Cankarjeva 1/II, Slovenija, Jugoslavija
pošljite izpolnjeno naročilnico in takoj
vam bomo ustregli.

NAROČILNICA

Takoj mi pošljite
mesečno revijo Rodna gruda
Slovenski koledar za leto 1976
ali naročam
Slovenski koledar za leto 1977

Točen naslov:

Podpis:

Na Gorjancih orjeio (Foto: Ančka Tomšič)

rodna gruda

3

marec
1976
letnik 23

slovenija revija za slovence po svetu
magazine for slovenes abroad
revista para los eslovenos en el mundo

Slika na naslovni strani:
*Grosupeljski šolarji, v ozadju
šola Louisa Adamiča*
(Foto: Egon Kaše)

Ansambel Mihe Dovžana v Združenih državah Amerike in Kanadi

Letos, ko Združene države Amerike proslavljajo svoj veliki jubilej, prihaja med ameriško-slovenske rojake tudi svojevrsten pozdrav — slovenska narodna pesem v izvedbi ansambla Mihe Dovžana s pevci iz Slovenije. Ta obisk bo priložnost, da se v tem jubilejnem letu še bolj zblížamo, še bolj seznanimo, obenem pa vam čestitamo za vaš velik delež pri razvoju in napredku Združenih držav.

Organizator turneje ansambla Mihe Dovžana po Združenih državah je list »Prosveta« in S. N. P. J., čisti dobiček turneje pa bo šel v sklad »Prosvete«. V Kanadi organizira turnejo Kanadsko-slovenska skupina za kulturne izmenjave. Turneja bo v aprilu in maju.

Ansambel Mihe Dovžana je že dolga leta znan ljubiteljem slovenske narodne in zabavne glasbe doma in na tujem. Vodilni instrument v ansamblu so citre, ki jih igra vodja ansambla, in prav zato je že v samem začetku nastopanja vzbudil največ zanimanja.

»Prvi ansambel sem ustanovil pred 18 leti,« pripoveduje Miha. »V tem ansamblu so peli prav ti pevci, ki smo se zdaj spet zbrali skupaj, in bodo z nami tudi na turneji po Ameriki. Vmes sem sodeloval tudi z ansambom Gorenjci iz Naklega pri Kranju in pevko Ivanko Kraševc. Zdaj se-

stavlja moj ansambel instrumentalni trio in pevski kvintet Zvonček, ki je eden izmed najboljših tovrstnih pevskih skupin v Sloveniji. Fantje s pravim zanosom pojo lepe domače, narodne pesmi.«

Ansambel Mihe Dovžana redno nastopa po slovenskih krajih, nastopili pa so tudi v skoraj vseh evropskih državah, seveda največ za naše rojake. Vsakomur tudi s posebnim ponosom povedo, da so nastopili tudi za predsednika Tita in za avstrijskega predsednika.

Doslej so posneli 16 velikih in 10 malih plošč. Redno nastopajo tudi na ljubljanskem radiu in televiziji. Vse plošče in kasete snemajo pri tovarni Helidon v Ljubljani. Zadnja plošča Dovžanovega ansambla ima naslov »Spet smo prijatelji zbrani«.

Ob koncu pa pogledjmo še, kdo sestavlja ansambel: vodja ansambla Miha Dovžan igra citre, kitaro, Jože Hribar igra harmoniko in bas kitaro, Milan Izgoršek pa kitaro. Pevski kvartet Zvonček sestavljajo: Leon Marolt — 1. tenor, Jože Benedik — 2. tenor, Rado Kokalj — bariton in Tone Blaznik — bas.

Ansambel bo na poti po Ameriki spremljal tudi igralec Janez Hočevnar-Rifle, ki bo povezoval program.

Letters to the Editor

Dear Mr. Jože Prešern.

Even before your letter appeared in the November issue I too wondered how such a fine magazine as *Rodna Gruda* could be edited, printed and mailed for the unbelievable price of \$ 5.00 a year. While the state of the economy has been very discouraging and many have been forced to forego luxuries and in some cases even the necessities there is one thing that must never be allowed to perish for the lack of funds. Of course I am referring to *Rodna Gruda*, the voice of Slovenija in America and the rest of the world.

I am sure that all Slovenians here, whether native or American born, will rally to the cause and will help not only to preserve but to make the fruit of your labors even more enjoyable. As a token of my admiration for you and your fine staff I am enclosing a small check which I hope will help in some small way to make your job of publishing *Rodna Gruda* a little easier. Keep up the fine work. Good health and good luck.

Very truly yours,

William L. Volk, Elmhurst, Ill., U. S. A.

Dear Sir,

I am enclosing a check for a 1-year subscription for *Rodna Gruda*. I was given a copy at the Yugoslav consul's in Pittsburgh when I went there to get material for an exhibition of Slovene history and present day tourist information. The magazine is very well written and informative and I have enjoyed the reading very much.

My father came from the vicinity of Iška Vas in 1908 so I am most interested in this area. I would also like

to know a bit of the history of the Šerjak family if it is possible to trace. It may be possible that I will make a visit to your Slovenia in the near future. After WW 2 I spent some time in the Trieste area but was not able to cross into Yugoslav territory because of the unsettled conditions.

Lepa hvala

Louis Šerjak, East Palestine, O. U. S. A.

Dear Editor

Would you please be so kind and publish the enclosed article in »*Rodna gruda*«. This article made the first page in the »*Polka World*« which was written by yours truly.

Bob Novak, Pittsburg, Pa. U. S. A.

American-Slovene Hour on

Admirable, devoted, conscientious are but a few words that come to my mind when I think of those two great people who diligently Sunday after Sunday have served you and me for a total combination of twenty-three years as announcers on the American — Slovene Hour aired on radio WLOA, WLOA-FM. They need no introduction, but for my readers they are none other than Mary Skerlong and her English speaking side-kick, Joe Beltz.

Joe Beltz, the senior announcer of the two, resides in Jeannette, Pa., and now retired from his job in the mill is fully devoted to the American Slovenes.

He started in radio twenty-three years ago when he replaced Bobby Jergel as the English — speaking announcer on the program. Joe worked with Tony Rednak, who did the Slovene portion of the program until his death in 1957. During

the interim several others worked with Joe.

Then in 1963 Mary Skerlong joined Joe as the Slovene announcer on the program and is presently still there. Mary resides in Bellevue, Pa., and is well versed in the Slovene language and customs.

She like Joe is devoted to the program and though their combined efforts make it a program well worth listening to.

The American — Slovene Hour is solely sponsored by patron donations. I had the opportunity to appear on the program on a few occasions and Mary and Joe both are real professionals when it comes to broadcasting, however sometimes the engineer does play a song or two by mistake and Joe speaks out with some of his happy English which cannot be heard over the air, thank God, but we all make mistakes one time or another.

This cultural program as I call it is informative and Joe said it takes quite a bit of time to put an hour long program together but enjoyable and like Mary they both enjoy it. If our programs continue to bring culture to the American Slovenes then we have not really worked in vain.

To sum up this article, let me quote a few lines as Bill Matta, general manager of the radio station, WLOA, WLOA — FM might do. Never have I met two beautiful people who are so dedicated to their works as Mary and Joe. Their devotion to the American - Slovene public proves to me just what kind of people they are. May they both continue to bring you, the public, information concerning your culture.

Congratulations to you and may both of you continue for years to come.

Bob Novak
Pittsburgh, Pennsylvania

SNPJ Lodge 559, Chicago, Illinois

Saturday, Nov. 15, the SNPJ Pioneer Lodge 559 members and friends will assemble at the William Tell Inn, Countryside, Ill. to celebrate one of the most important anniversaries of our Slovene National Benefit Society — that of the FIRST ENGLISH SPEAKING LODGE IN THE SNPJ. Back a little better than 50 years ago some of our very active, foresighted pioneers of the SNPJ realized the need for a stimulus to insure the growth of our Society.

Our second generation of Americanborn Yugoslavs were just coming of age, and the leaders of our Society realized the need to harness the youth of yesterday to train them to become the leaders of today.

Even though many of our then young people were interested in the Society, they became somewhat disinterested after attending meetings conducted in Yugoslav languages which some understood quite well and spoke it fairly well, but many more of them could not speak the language well enough to make themselves understood at these meetings — so became discouraged and didn't continue attending.

Seeing this, and realizing that the source of getting new members was decreasing with fewer immigrants coming from the "old country", these foresighted pioneers knew that the salvation had to be to establish English Speaking Lodges.

In the early years of our organization only persons of Yugoslav descent were eligible to be members of the SNPJ. As the members of the second generation found their mates of a different nationality, it was clear that this stipulation would have to be removed. Our

SNPJ was the benefactor of members of nationalities other than Yugoslavian, who proved to be among the very active members of our Society in membership campaigns and other functions of our organization. Our own SNPJ Pioneer Lodge 559 of Chicago was the first English Speaking Lodge to be organized. For many years it was the largest Lodge in our organization; in fact, up to just a

easy to break into the participation of local lodge functions and to become officers. There were some who had no confidence, no faith in the young, and they didn't hesitate to put in the "sprag" to the movement. Fortunately, there were more who were broadminded and did encourage our young men especially, did train them to be active, to learn what our Society re-

mitted for 12 years, chairman of four conventions, now retired; Wilma Scordato, now national treasurer; deceased John Zavertnik, Chief Medical Examiner; Louis F. Cainkar, SNPJ Attorney; Dr. John Kukral, past SNPJ Medical Examiner; John Olip, deceased, National Board member.

Although the Pioneer Lodge was considered a lodge of young members we now find ourselves, in most part, in the same position as were our senior members of the first generation American-Yugoslavs. We cannot consider ourselves as the young but rather of senior members of today.

Now, after 50 years, our SNPJ finds itself in a similar position — the need for new stimulus to assure future growth and leadership. Several Young Adult movements have been started in eastern Ohio, western Pennsylvania and in the far west. Our lodges in the Midwest will need to follow suit.

During the past 50 years our Pioneer Lodge lost 180 members by death. Our youngest, an infant; and our eldest at age 92. Looking over our list of deceased members we find in the past 10 years the ages of our deceased were in the age range of 21 to 92 with most of them in their 40's and 50's.

We are no longer a young lodge. The majority of our members are in the age bracket between 50 and 80. These statistics should help wake us up to the fact that a new movement is needed in our SNPJ as was the case 50 years ago.

Starting in the year 1956 the Pioneer Lodge had its first 50-year member, Bro. Frank Podboy, formerly of Johnstown, Pa., living in Chicago at the time of his death several years ago. We now have 89 50-year members in our Lodge.

The majority of the leaders of our Lodge are in the "home stretch" as we approach our 50th anniversary. I'm not wishing to imply that we are ready to lay down our tools and take it easy — some of us will never be content to do this — but let's just say we are slowing down somewhat.

Our committee has worked hard for the past five months preparing a suitable, commemorative celebration for this important anniversary. We will have our dinner-dance at one of the most fashionable dining-night club establishments in the Chicago area.

We will start the celebration with cocktails at 6 p. m., dinner at 7 p. m., and hopefully the program at 8 p. m. We have a very entertaining program planned for those in attendance, with a minimum of speeches. Music for your dancing and listening pleasure will be furnished by the very popular Billie Reich orchestra.

We wish to thank all those who have made reservations to help us celebrate this most significant, memorable anniversary. Your prompt response has made our job much easier.

We are fortunate to have Bro. Anton Kerzic, Chairman of the SNPJ Supervisory Committee, to deliver the main address. Two delightful singers from the Zarja Singing Society, Cleveland, will add tremendously to our program with vocal duets and solos. They will be accompanied by Edwin Polsak, also from Cleveland, who has played for this duet for many years.

We will honor our 1975 50-year members, and especially pay tribute to our charter members who will be with us that evening, and in absentia, those who could not be with us for this important celebration. The tables will be adorned with decorative appropriate cen-

Seated (left to right): Frances L. Rak, Jean Cherway, John Cherway, Elsie Culkar, Oscar B. Godina, Hilda Lotrich, Anne Beniger, Dorothy Sodnik, Jennie Sustarich. Standing (left to right): John Rak, Wilma Scordato, Joseph Scordato, Louis Beniger, Joseph L. Culkar, Frank Zordani, Mary Dedic, Donald J. Lotrich, Tillie Locniskar. Not present when photo was taken: Grace Doerk, Ann Kestner, Frank Groser, Mae Groser, Joseph Umeck, Margaret Umeck, Rose Gorman

presented and to know its functions.

Enough of our young men took interest and became leaders in their respective lodges, did become delegates to our conventions, and consequently did become members of the National Board and in turn executives of our Society.

The Pioneer Lodge can boast of having Joseph L. Culkar as national president for 26 years, a National board member for seven years prior and now a member of the Finance Committee; Frank Groser, national secretary now national president; Frank Zordani, national treasurer, now member of the Finance Committee; Joseph Umeck, national assistant secretary now national secretary; Louis Beniger, former Editor of Prosveta; Donald Lotrich, member of the National Board for 41 years, chairman of the Finance Com-

few years back, we held this distinction. Such lodges as the Pioneers were organized throughout the country — especially numerous in Pennsylvania and Ohio. We can well recall the encouragement received from some of our first generation American — Yugoslavs. No, it was not always so

terpieces which will belong to one person at each table at the end of the evening. We will have the pleasure of having with us out-of-town guests from Pennsylvania, Ohio, Michigan, Wisconsin and Waukegan and two of our members from Kansas plan to be with us; and of course our singers from Cleveland, Ohio.

As former president of the SNPJ, Joseph L. Culkar has written and said so many times, "We of the second generation have taken up the reins of our Society in the expansion of membership, the leadership in management and offices in local lodges, and now we must face up to the challenge of tomorrow.

"We must not rest on our accomplishments of yesterday, but must rather look to the future and prepare our future generations to pick up this challenge, as we did with the establishing of English Speaking Lodges in our Society (now) 50 years ago."

Elsie Culkar, Sec'y

The Ivan Cankar Cultural Centre

The year 1976 is dedicated to an important jubilee: the centenary of the birth of the Slovene writer and socialist Ivan Cankar. The committee which has been set up to organize the celebration of this jubilee has proposed that the memory of the writer should be honoured with numerous manifestations and as well with an act which will be to our own advantage and to the advantage of those who come after us. An idea has been brought back to life and revaluated, the idea of setting up an auditorium in Ljubljana, a group of larger and smaller rooms for all kinds of purposes. They will

form the »Ivan Cankar Cultural Centre«, which should start to be built in memory of the writer in his jubilee year, and which should be finished by 1980 at the latest.

The village of Moravč
(Photo: Ančka Tomšič)

The Ivan Cankar Cultural Centre is to have four main rooms. The large concert-hall, in which there will be seating for at least a thousand, will have to be a multi-purpose one. It will be primarily used for concert performances (excellent acoustics, an organ, etc.); as well as this, however, everything will have to be prepared for musical-scenic events — from operatic and ballet performances to various festivals — and for the showing of important film premières. It will not, however, stress the organizing committee, be allowed to turn into an ordinary cinema. The hall will have a special role for congresses, conferences, larger scientific symposiums, etc. The remaining three halls will have seating capacities of somewhat over 500, 400 and 250, and at least one will be equipped with everything needed to record, in the most modern

way possible, musical performances of all kinds.

The Krka Valley Castles

Stari grad and Otočec

The valley of the River Krka is well-known as a valley of castles; altogether more than 50 were built here. Some have completely disappeared, so that today

although some consider that they were built at an even earlier date. Unfortunately there is no proof about their setting-up. Most of the relevant documents have been either lost or else sent to archives outside Yugoslavia. These castles had an exciting history. It was described at an early date by the historian Valvasor in his work »Slava vojvodine Kranjske« and by Brecker-

even their names are unknown, other still stand, most of them, however, being in ruins. This is quite understandable, as the castles were placed at strategically important points and, because of this, the majority of them were destroyed during the last war. After the war efforts were made to restore them; some, such as Otočec and Mokrice, have been turned into hotels and tourist attractions, whereas others, such as Žužemberk, Stari grad and Prežek, are waiting for restoration works to be completed. The last private castle-owner, Herbert Schoepl still lives Gracar's Tower, at the foot of the Gorjanci mountains.

Stari grad — Dating the Ninth Century A. D.

The castles of Dolenjsko started to be built during the eleventh century A. D.,

the owner of Stari grad, who carried on Valvasor's work on the history of castles in Dolenjsko and added another hundred years of history to it.

Stari grad is one of the oldest castles in Dolenjsko, as may be gathered from the name itself. Unproven data say that it was built in the ninth century. Many legends, which are still known today, have grown up around this castle, which lies approximately six kilometres from Novo mesto, under Trška gora, and only one kilometre from Otočec. It is said that the castle was built by Samson in the Old Testament. Before starting to build he collected all the stones lying in the Črešnjica fields and piled them up at the place where he went on to build the castle. Before the war a picture of a giant, holding up one corner on his shoulder, could be seen at the castle's entrance.

This was supposed to be Samson.

According to another fairy-tale Stari grad was built by giants, who also built Mehovo. The giants were so huge that the masons stood at Stari grad, the quarry-workers at Jelše — and could shake hands and pass tools. They used sea-water for building, and that is why the walls they built were so firm and strong, the castle unassailable. The story tells us that masons and the workers were paid four crowns a day.

Owners of Stari grad The Last Power of the

Another story tries to be even more accurate and states that Stari grad was built in either the year 37 or the year 11 B. C. Not only the builders were capable men, the owners became famous, too. Legend says that one of the owners of Stari grad was such a powerful giant that he even beat Attila the Hun when the latter was plundering with his army near today's Gorica. He is supposed to have been so huge that he had to ride on two horses at once. On the plain where Attila's army was encamped he put all Attila's warriors to flight and then stabbed Attila with a dagger. It was said that his soldiers proved themselves in battles with the Turks and that one of the Stari grad owners even married a bride of imperial birth on account of his bravery. Just as the wedding celebrations in Vienna were reaching their climax a messenger arrived from Stari grad to tell him that the Turks were attacking the castle. He promptly got on his horse, rode off home, beat the Turks and, angry at being disturbed at his wedding, drove them so hard that with his sabre he collected their heads off their necks. He had one of the heads built into the castle

wall as a warning to the Turks, who afterwards always gave Stari grad a wide berth.

The owners of Stari grad, such famous men, collected together huge treasures. It's not surprising to learn, therefore, that one tale relates that in the cellars there lay buried a heavy tub of money, which was guarded by the Devil himself. Every year as pay for his guarding of the treasure he had to be provided with a new coat of pure linen, without a single knot in it. The Devil tore the coat apart immediately, so the tailor had to start his work all over again. The devil lived in one particular room, known as the Devil's chamber. At night he appeared to people as a white horse.

Valvasor says that according to Schoenleben the castle once belonged to the famous counts of Stari grad. In the year 1430 Jurij from this family married a widow from the Turjačani Family. From this Count the castle came into the hands of the Obričani family. During the fourteenth century, before the castle was taken over by the Obričani, it was owned by, among others, the powerful Celje counts.

The last of the Obričani family was Krištof, who died in 1617. His property was divided into sixty parts. Stari grad itself was left to Valvasor's father Jernej, who sold it to Mr. Matešič; in Valvasor's time the castle was owned by Mr. Albrecht Seethal. The history of Stari grad is linked with the Breckerfeld family, too. The Breckerfelds bought it in 1698 and owned it until the start of the nineteenth century.

The last owners were the Counts Margheriji di Comadona, who came from Italy. In 1931 they gave the building to the Convent of the Merciful Brothers in Novo mesto.

Ptuj — the motif of ancient castle.

Photo: Ančka Tomšič

Towards the end of the nineteenth century Stari grad was still quite well preserved; only the granaries had collapsed from old age on Roženkranc Sunday, 1846.

During this century the castle fell into ruin, although before the start of the Second World War the Convent of Merciful Brothers had spent half a million dinars on its restoration. During the war it was set on fire in 1943, and after the war it continued to fall into ruin until »Krka«, the factory of pharmaceutical products, started to take an interest in its fate. In 1968 Krka started to restore the castle; this, of course, takes a long time and a lot of money. Krka intends to arrange conference rooms, seminars and consultations there. There are also to be rooms to house a collection from the National Museum in Ljubljana, in which is contained the main collection of pharmaceutical-medical literature, chemists' equipment, etc.

The Young Countess and the Bailiff

The last owners of Stari grad were the Margheriji. After the well-known scandal, when the young countess Florentina married the local bailiff Ivan Jordan, the property was divided up. Stari trg fell to Albina and Rudolf, while Otočec, which was also owned by the Margheriji, fell to the two sisters Rodriga and Katinka. For Florentina's dowry of 10,000 gold-dinars a sort of hunting-court was set up beneath Dražkovski Castle.

Nothing is known about the rich archives of Stari grad; in them it would be probably possible to find Breckerfeld's extremely valuable notes and of course much else of interest. Up till now no one has been able to discover whether they went up in smoke when Otočec was burnt, or whether an Italian officer from the garrison of Otočec managed to carry them off to Italy. All that is known is that the complete Stari grad archive was carried off by the Margheriji before the war to Otočec.

Zaplana near Vrhnika in the winter (Photo: Ančka Tomšič)

Of all the castles in the valley of the River Krka, Otočec is the most widely-known. For this it has to thank not only the fact that it is an idyllic castle on a little island in the middle of the River Krka, but also the fact that the castle has been turned into a hotel. Over the last decade Otočec has developed a lot. As well as the hotel in the castle, on the hillside on the left bank of the River Krka above the Ljubljana-Zagreb main road a motel complex and a new hotel with a warm-water swimming-pool have been built. Otočec has joined »Krka«, the factory of pharmaceutical products, which is developing health-resort and touristic activities.

The oldest still-preserved documents mention Otočec in the year 1252. At that time the castle in the middle of the Krka was owned by the gentlemen of Višnja gora.

In 1891 the historian Ivan Vrhovec from Novo mesto reported about the castle:

»Only half-an-hour from Stari grad one can have a look at the old Otočec castle (Woerdl), with all its beauty, standing on a low-lying island in the middle of the Krka, which flows past silently. Sometimes the castle garden is flooded. Otočec reminds one with the remains of its defences of its former power. In the year 1265 it was owned by Ulrik de Werde. Later the Tyrolean noblemen, Villanders, came into possession of the castle. The last of them died in 1547. After them the castle passed quickly from hand to hand; the successive owners were Lenkovič, Dovolič, Solnce, Breckerfeld; at the end of the eighteenth century it was owned by the Baron Schweigers of Lerchenfeld.

Otočec — Virglc

Otočec castle got the local name »Virglc« or »Irglc« after the first owners of the castle, the Werds or Wærthrs. The Slovene name came about because the castle is built in the middle of the River Krka on the largest island. Otočec castle probably was not always situated on an island. Long

ago it stood on the right bank of the River Krka, later for security and better defence a channel was dug out on the south side. The island was thus probably made artificially during the wars of the Middle Ages with the Hungarians and the Croats; it's possible that this was done even before, during the 13th century, when the Mongols invaded and plundered our country. In 1265 the castle was owned by Ulrik de Werde. The de Werdes were in possession of the castle until the 15th century when they died out. After them the owners were the Andechs, the Babenbergs, and King Otokar, who gave it to the Freising Bishops. At the start of the 16th Century the castle was owned by Sigmund Villanders from the Tyrol, who left the castle to his son Wilhelm. The latter fell off his horse on Good Friday, 1547 and died a few days later. With his death the name of Villanders died out. The last two of this family, father and son, are buried in the Franciscan Montastery at Novo mesto. After the year 1547 Otočec came into the hands of the Lenkovič barons. The last of this family, the most well-known and deserving, Jurij Lenkovič, was also the state ruler of Kranjska and the winner of several battles with the Turks. He died as the last of his family in 1601 and is also buried at the Franciscan Monastery.

After Jurij Lenkovič, Otočec belonged to the Davolič's, from whom the Solnce bought it. In 1741 the Schweiger-Lerchenfelds became the owners, and in 1856 it was bought by the Margheris di Commandona. The last owner was their adopted child Villavicenzio. At the time of the Turkish invasions, Otočec had good defences with a circumferential wall and towers, as

well as a drawbridge. It appears that this handsome castle on a island in the middle of the Krka very much interested the Slovene writer Ivan Tavčar: he described it in his story »The Island and the Channel«; he also wrote a novel which bore the title of one of the owners of the castle — Janez Sonce.

During the time of the last owner the very old chapel of the Virgin Mary with its marble altar and floor was in a good state of repair. The altar picture was drawn by the Slovene painter Menciger. His model for the Virgin Mary was the Baroness Švajger herself.

The older local people can still relate quite a lot about the last owners, the Margheris. It is well-known that the last castle-owner at Otočec had three great passions: playing cards, hunting, and chasing women. For this reason people used to whisper behind the backs of all the red-haired children in the parish: »That one is Margheri's, too.« The Margheris considered themselves to be Spaniards and boasted how they had got the title of Counts of Savoy already in 1630. After that they turned French and always spoke only French at Otočec. They were extremely snobbish and allowed only old silverware and expensive Meissen china on their table; they also announced that men could be considered to be men only from the rank of baron upwards. For the useful connections the old Count Albin used to invite the more important officials of Novo mesto to Otočec once a year. After the party the Margheris used to smash all the glasses, as they considered that it wasn't right that nobles should drink out of the same glasses which ordinary plebeians, he they even professors or judges, had used.

Slovenia - the Gateway into Europe

By the year 1980 a total of 1400 kilometres of roads will have been rebuilt and 70 kilometres of modern motorway will have been constructed.

The traffic situation in Slovenia should be changed in many ways by the middle-term development plan for the road network of Slovenia. At the moment Slovenia has 4,781 kilometres of roads. Of this a total of 944 make up the magistrale roads, whereas the remaining 3,837 kms are regional roads. Of the latter 1716 km are macadam roads.

»A lot of people think that there's no need to build much more in the way of roads in Slovenia, probably because we have the most highly-developed road network of all the Yugoslav republics. In fact the opposite is true. Slovenia, being the gate to Europe, needs a lot more money. If we want to connect the West with the East in the best possible way, many roads will have to be built or reconstructed.« This is what Livio Jakomin, Chairman of the Committee for Traffic Communications of the S.R. of Slovenia, told us.

According to him, it is paradoxical, for example, that the road out of Europe over the Karavanke Mountains runs through a narrow tunnel at Ljubelj, where the border crossing-points are on the two sides of the tunnel and where on account of this there are frequent traffic-jams. One should take into consideration that this is one of the most important points on the West-East connection.

»Of course, along the whole line from the Karavanke Mountains to Geugelija the position isn't much better,« adds Livio Jakomin. »The

Road of Brotherhood and Unity is almost worn out and has insufficient traffic capacity. We look on this problem the Yugoslav standpoint. Nevertheless it is on how-here we look at things from the Slovene point of view — we solve the traffic problems here, that the state of the East-West connection depends.«

The Committee for Internal Transport, part of the European Economic Commission, has already considered a plan for the construction and reconstruction of the Ljubljana-Geugelija motorway.

In essence, what is concerned is the construction of the new section of motorway from Ljubljana to the border, or, to be more exact, to the tunnel under the Karavanke mountains. Other parts of the Ljubljana-Geugelija road will be rebuilt.

»The road signifies the shortest link between Western Europe and Asia and also the real introduction of »E« roads into our country; a total of 2424 kilometres has been mentioned,« says Livio Jakomin. »In order to realize such ambitions plans for the development of the road network, Slovenia will announce a loan scheme for roads. In this way 900 million dinars should be obtained. The scheme will be in operation from January 1st to June 30th, 1976.

As well as this it is calculated that in Slovenia another 6600 million dinars are to be obtained. How? From tax on the sale of petrol and gasoline, from tax on motorcars and from the money which is to be collected from working organizations: 3% of their total income. As well as this it is calculated that over the next five years another 3300 million dinars will be collected with a gradually improved distributi-

on of the tax on petrol. If we add this all up we reach a figure of 10.800 million new dinars. And it seems realizeable.

Twenty bridges are to be built across the river Sava. Up till now bridges have been built over the rivers Drava and Mura.

»The action, which will be taking place over the next five years, will be also of great importance for the majority of Slovene towns,« explains Alojz Blenkuš, dipl. ing., director of the Community for Roads of S. R. Slovenia. »From the amassed funds, known amounts of money for the solution of local problems will emerge. Towns will get from these amounts half the funds needed to build the necessary traffic structures. We know that a wide ring road is to be built around Ljubljana. It will be 24 km long. In this way the traffic problems of the capital of Slovenia will be solved. The first half of the ringroad (12 km long) will be built over the next five years, whereas work will start on the second half only after the year 1980.

The fast road Ljubljana—Kranj—Naklo, which will be 30 km long, will be built. This will include the new tunnel under the Karavanke Mountains. It will be three and a half kilometres long. It is calculated that the tunnel should be finished by 1982.

»The ring-road around Ljubljana will reduce the traffic jams in the city and will also contribute towards an improvement in the state of the environment. It's a similar situation with the tunnel under the Karavanke. Up to now tourists have waited in the tunnel stifled by exhaust fumes. These difficulties will no longer exist. The load on other border crossings will be reduced, too,« stresses dipl. ing. Blenkuš.

The Director of the Community for Roads specially stresses: »We must make the most of the opportunity to get international credit for the Karavanke—Geugelija road. Europe is very much interested in our magistrale.«

Slovenes Around the World are Helping their Fellow-Countrymen in Koroško

»We have been living for 1500 years in our land! We shall prevent any »counting of the minority«, since it is undemocratic and contrary to the Austrian State Treaty.« This is what Koroško Slovenes wrote on their placards, with which they protested against the »statistical genocide« which the Austrians wish to carry out. The majority nation in its blindness considers Slovenes to be its enemies, as they turn for help in asserting their rights to their mother nation. Why are the Koroško Slovenes so much against a census? They have too much proof about the censuses carried out so far, which have all been damaging to the Slovene national community and to the advantage of Germanization. The mother nation, and with it all of Yugoslavia, has taken a firm and vigilant stand about the fate of our fellow-countrymen in Koroško. All our other fellow-countrymen who live outside Yugoslavia are also particularly affected. In the majority of the countries where they live there is no discrimination on account of nationality, and particularly not of the kind to which our people in Koroško are being subjected. The Slovene Women's Association, with its headquarters in Chicago, started several years ago with the

Wine-yards in the region of Goriška Brda (Photo: Janez Zrnec)

collecting of money for a scholarship fund which was intended for the schooling of less well-off pupils in Koroško at the Slovene High-School (Gymnazium). As we know, this action was very successful and a few months ago their news-bulletin provided some news about reactions from Koroško.

There is increasing interest for the problems facing the Koroško Slovenes among those of our people who are temporarily employed the countries of Europe. For example, at the general meeting of the Slovene Mountaineering Society »Triglav« in Switzerland we received a document urging an action like the one started by their American fellow-countrymen. Among other things it was written: »Have you ever thought that the Slovenes living outside Yugoslavia (here one thinks mainly of the Slovenes living in Koroško and Beneško) are exposed to a

strong degree of denationalization? Has it ever crossed your mind that some of them cannot get the education they would like, and that cultural organizations over the border from Yugoslavia do not succeed as much as they might — simply because they belong to the minority nation.

In the call to action, which has been given the title »Pro Cultura Slovena« it has also been written that a group of our fellow-countrymen have come up with the idea. The idea is, with the help of voluntary contributions to help in the schooling of at least one poor or gifted pupil, as well as to help in the financing of one or other of the behind-the-border cultural organizations. A special fund, known in Switzerland under the name of »Stiftung«, would be set up; the controllers of the fund would decide where the money was to go to. We found out that on the basis of registration forms so far sent in a total of over one hundred registrations have been made in Switzerland. Our societies

and individuals in other European countries are also interested in cooperating. The main instigator of this action and its most enthusiastic propagator is Janko Ručigaj, a civil engineer who has been employed since 1968 by the State Office for Motorways in the Berne Canton. He has many ideas and suggestions as to how problems should be solved, but he knows that everything can't be done overnight. After the general meeting we asked Janko Ručigaj to tell us what had led him to start with the action. He answered somewhat ironically, but quite seriously, as follows: »My national spirit, brought up in respect to my forefathers, told me: if a man speaks our language, and somebody puts him to shame on that account, then it is necessary to take up a defensive position. That was my basic line of thought. We should not allow ourselves to be scorned by anyone, least of all by those who were slaughtering our nation during the Second World War. We must be aware of the fact that the biggest nationalists in Austria are themselves former Nazis. As well, Yugoslavia should publish, in all world languages, our interpretation of the historical facts, which the Austrians just interpret in their own way, distort them and then pass them on to the domestic and foreign press and to other means of communication. The Western world is not looking for untruths to publish, but it does publish what it gets, and it gets more from Austria. I have already provided numerous Swiss and German papers with a view of what is really happening in Koroško, but I feel that this work should be coordinated with the proper institutions in Slovenia. The Institute for

Nationality Questions in Ljubljana does a great deal, but unfortunately it publishes too little in foreign languages.«

»At the general meeting it was clear that our people have supported this action and that they read the invitations to take part with interest. What is your estimate of the reaction in Switzerland?«

»Beyond all expectations«, ing. Ručigaj confirmed gladly. »We have already collected quite a lot of money, and we're still going to get a lot. Of course we're not satisfied just with that. I hope that we will be able to set up a world committee, which would coordinate this activity. All Slovenes, at home or abroad, should do what other nations have been doing for centuries. If our fellow-countrymen in Koroško are to really feel our support, which must consist of moral support, political support and economic help — here I'm thinking of those special banks in neutral countries which will provide money for the establishing of the economic potential of our Slovenes outside the borders of Yugoslavia — then this will be the guarantee for the continued existence of the Slovene population there.

The objectives of our fund are realizable in the short term through the providing of a scholarship for a student or by making possible the participation of a representative — our fellow-countryman — in international organizations; in the long term it would be our purpose to secure the unity of all the available capital of Slovenes living in the world with home capital in Slovenia and the foundation of a fund which would help to make up the behindhand economic development of Slovenes outside the borders of Yugoslavia.»

Noticias interesantes

Ljubljana. La actividad del centro de clubes de la Organización de las Naciones Unidas es intensa. En Eslovenia ya funcionan cerca de 350 clubes y tienen aproximadamente diez mil socios. La CD la dirige Carlos Lipič de Murska Sobota, su secretario es Dean Klarič de Izola. Además hay 35 miembros con distintas funciones específicas. Este Club alberga en su mayoría a estudiantes y obreros que están perfeccionándose o siguen cursos varios. Los clubes están desparramados por todo el territorio de la república y ayudan en las campañas de recolección de cosechas, trabajo de destajo en las carreteras, etc. Dictan seminarios y cursos en las zonas campesinas. Organizan campamentos, marchas de solidaridad, etc. Además dictan cursos de fotografía, cine y modelación. Para el año entrante piensan preparar un centro de información, organizar concursos, conferencias, exposiciones, etc.

Ubald Vrabec. Este famoso compositor, músico y dirigente coral cumplió 70 años de vida. Nació en Trieste, hijo de padres eslovenos, en el 1905. Desde joven se dedicó a la música. Primero en la Glasbena Matica, luego en el Verdi. En el 1927 se diplomó y luego del terror facista se refugió en la Argentina (Bs. As. y Córdoba), trabajó y dirigió coros. Volvió a Maribor y junto a Karel Pahor y V. Mirk comenzó a escribir canciones. Compuso en aquel entonces Kralj Matjaž, Kresno jutro, Mi kujemo, etc. Luego, ante el nazismo se refugió en Ljubljana y más tarde en Trieste donde se incluyó en el Frente de Liberación Nacional. Después de la guerra fundó el coro J. Gallus. Compuso

además Samo miljon, Veter, etc. Sus obras se escuchan por todas partes, Polka, Tolmin, Bratci veselji y otras. Sigue componiendo para orquestas de cámara, sinfónicas, corales, etc.

Cerknica. Nueva fábrica de chapas de madera prensada. En la nueva fábrica que se inauguró a principios del mes de enero se fabricarán anualmente 60.000 metros cúbicos de chapas de madera prensada-proceso de aserrín y astillas coladas. También se aprovecharán al mismo tiempo los desperdicios de madera de las fábricas y sierras de la empresa BREST. Los aserraderos de las mencionadas empresas de muebles tienen por objeto aprovechar todos los remanentes y materiales que figuraban como desperdicio o descarte. Es así que viendo la posibilidad de desarrollar una nueva industria y emplear a los obreros del lugar, se decidió fundar en la localidad de Podskrajnik una sucursal y taller de aprovechamiento de los restos de maderas-astillas y aserrín-para la fabricación de chapas del tipo prensado. La nueva fábrica ocupará 120 obreros. La financiación corrió por cuenta y cargo de la empresa Brest. Costó la misma 310 millones de din. Las chapas serán del tipo prensado y ennoblecido. Lo interesante del caso es que se aprovecharán todos los materiales de descargo o sobrante de las fábricas de muebles vecinas. Este es un ejemplo más de lo que puede realizar una buena cooperación entre las autoridades y la autogestión obrera. En este caso especial, la proposición del colectivo de trabajo de las fábricas Brest y la unión de los sindicatos y obreros del lugar.

Koper. A mayor exportación, mayor producción! En la empresa de automóviles CIMOS de Koper se

fabricarán en el curso del año 1976 nada menos que 14.000 autos.

Esta empresa exportó en el año 1975 productos por un valor de 32,5 millones de din. Este año piensan aumentar el mismo en un 20%. La mayor exportación reside en las piezas de repuesto para automóviles. Justamente en estos momentos se está intensificando la producción de repuestos para automotores. Entre ellos figuran series de repuestos que nuestra fábrica CIMOS los exporta como exclusividad a Francia para la firma Citroen. Es así que esta firma francesa a confiado a CIMOS la fabricación exclusiva de ciertos repuestos para sus conocidos autos. Esta exportación permite a CIMOS una mayor acumulación de divisas. Estas hacen posible se aumente la producción de CIMOS. Entonces podremos contar con la elaboración de 14.000 autos. En el 1975 construimos 10.000 automóviles. Calculan sin embargo que para el 1980 enviarán al mercado automotor la bonita cantidad de 35.000 autos. Con ello aumentará a su vez la producción de repuestos y accesorios.

Ljubljana. Orgullo y reconocimientos meritorios para la Cía. IAA. También el año próximo pasado ganó el primer lugar entre las compañías de aviación extranjeras que vuelan hacia Alemania.

Una de las organizaciones comerciales que más se destacaron en lo que va del año, es justamente IAA — Inex Adria Aviopromet — Esta empresa es una de las que más fama tiene en el exterior del país. Además del consenso europeo, se la considera últimamente también en América y África. Ha obtenido en el término de dos años consecutivos el

más alto reconocimiento que otorga Alemania a una empresa de aviación. Las agencias de mayor renombre la eligen entre sus favoritas. Entre ellas la conocidas empresas de turismo alemán TUI (Turistik Unión International) de Hannover y NUR Neckermann und Reisen) de Frankfurt! Las mencionadas agencias han elegido a IAA entre otras muchas empresas por la calidad y realización de innumerables vuelos efectuados por ésta. Debemos hacer notar que las agencias TUI y NUR figuran entre las más grandes empresas turísticas del mundo. Un ejemplo de ello es el 70% del total de las realizaciones turísticas europeas. Los resultados que nos han enviado las empresas mencionadas son muy importantes. Entre otros figura nuestra empresa IAA como la única merecedora del primer puesto entre las 13 empresas de aviación más conocidas de Europa y América. En cuanto a la calidad y realización de los vuelos efectuados por IAA figura ésta en el primer lugar con 1867 puntos a su favor. Es así que durante cinco años consecutivos ocupa IAA el primer lugar en la tabla de posiciones de la «mejor empresa de aviación»! En el segundo lugar figura la empresa aérea Hapag Lloyd (1332 puntos), tercera es la empresa española Spantax (1276 puntos) y recién en el cuarto lugar la firma PAN-AM con 1155 puntos!

Estos resultados no son el fruto de ninguna máquina calculadora actual sino el número exacto de vuelos realizados, el número de pasajeros que volaron para las agencias mencionadas, etc. Además de ello, en máquinas de cálculo especial se verifica cada vuelo, tipo de vuelo, forma de aterrizaje, calidad del vuelo, calidad del despegue, etc.

Revija za vse, ki imajo radi Slovenijo

rodna gruda

mesečna ilustrirana revija za
Slovence po svetu

Tisoči Slovencev, ki živijo raztreseni na
vseh kontinentih, jo radi prebirajo.

Naročite jo tudi vi, priporočite revijo
vašim prijateljem, znancem,
sorodnikom, vsem drugim rojakom.

slovenski koledar 1976

To je vaš koledar! Knjiga, ki jo boste
z veseljem jemali v roke vse leto. Poleg
tega smo vam pripravili tudi lep stenski
koledar s slikami, ki jih boste lahko
ponosno pokazali vsakemu tujcu z
besedami: »To je Slovenija!«

Na naš naslov: Slovenska izseljenska
matica, 61001 Ljubljana, p. p. 169,
Cankarjeva 1/II, Slovenija, Jugoslavija
pošljite izpolnjeno naročilnico in takoj
vam bomo ustregli.

NAROČILNICA

Takoj mi pošljite
mesečno revijo Rodna gruda

Slovenski koledar za leto 1976
ali naročam

Slovenski koledar za leto 1977

Točen naslov:

Podpis:

Na Gorjancih orjejo (Foto: Ančka Tomšič)

